

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

و يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ

شهیدی، مهدی، گردآورنده

چکیده مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت / تدوین و گردآوری:

مهدی شهیدی .. - قم: دانشکده اصول الدین، ۱۳۹۰.

۱۱۰ ص.

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

۱. ایثارگری .. مقاله‌ها و خطابه‌ها. ۲. شهادت - مقاله‌ها و خطابه‌ها.

الف. دانشکده اصول الدین. معاونت دانشجویی و امور فرهنگی ب. عنوان.

۱۳۹۰

BP ۲۵۰ / ۳ / ۹ ش / ۷ چ

تدوین و گردآوری : ..... مهدی شهیدی

نظارت : ..... معاونت دانشجویی و امور فرهنگی دانشکده اصول الدین

ناشر : ..... انتشارات دانشکده اصول الدین

ویراستار: ..... اصغر جلالوند

طراح جلد: ..... حسن حیدرزاده

نوبت و تاریخ چاپ : ..... اول / زمستان / ۱۳۹۰

تیراژ : ..... ۶۰۰ نسخه

چاپ و صحافی : ..... نینوا - قم

<http://www.osool.ac.ir>

ISBN ۹۷۸-۶۰۰-۵۳۱۱-۴۹-۵

نشانی سایت دانشکده اصول الدین

شماره ۹۷۸-۶۰۰-۵۳۱۱-۴۹-۵

چکیده مقالات
همایش ملی
فرهنگ ایثار و شهادت

تدوین و گردآوری

مهدی شهیدی

کمیته علمی همایش:

- ۱- دکتر سیدمحمدرضی مصطفوی نیا (دبیر کمیته علمی)
- ۲- دکتر مجتبی رحمان دوست (پردیس قم دانشگاه تهران).
- ۳- دکتر مهدی ناصری (دانشگاه قم)
- ۴- دکتر عبدالرضا زاهدی (دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم).
- ۵- دکتر حسین شریف عسگری (دانشکده اصول الدین قم)
- ۶- دکتر محمدحسین خلیل خلیلی (دانشکده اصول الدین قم).
- ۷- دکتر محمود مهرآوران (دانشگاه قم)
- ۸- استاد تقی برهانی (دانشکده اصول الدین قم).
- ۹- دکتر سعیده غروی (دانشگاه قم).
- ۱۰- استاد روشنگر جعفری (دانشکده اصول الدین قم)

هیئت داوران:

- ۱- دکتر جواد اصغری (دانشگاه تهران).
- ۲- دکتر زین العابدین فرامرزی (دانشگاه قم).
- ۳- دکتر محمدجواد حصاوی (دانشگاه بوشهر).
- ۴- دکتر صحبت الله حسونند (دانشگاه قم)
- ۵- دکتر علی بیانلو (دانشگاه یزد).
- ۶- دکتر اکبر غضنفری (دانشگاه آزاد اسلامی قم).
- ۷- دکتر ناصر قاسمی (پردیس قم دانشگاه تهران)
- ۸- دکتر علیرضا محمدرضایی (پردیس قم دانشگاه تهران).
- ۹- دکتر احمد رضایی (دانشگاه قم).
- ۱۰- دکتر حسن شوندی (دانشگاه آزاد اسلامی کرج).
- ۱۱- دکتر رسول دهقان ضاد (دانشگاه قم).

فهرست مطالب

- بررسی انگیزه های شهادت طلبی از دیدگاه جامعه شناسان... و نقش نظام آموزشی در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت ..... ۱۵.....
- آقا محمدی، علی و مقدمی، مجید
- ایثار و شهادت؛ درون مایه ادبیات مقاومت و پایداری ..... ۱۶.....
- ابراهیمی، نبی اله
- جایگاه زن در شعر جنگ و انقلاب و جایگاه شعر زن در جنگ و انقلاب ..... ۱۷.....
- ابراهیمی، نبی اله
- زن ایثار و شهادت ..... ۱۸.....
- ابراهیمی، نبی اله و فاطمه خزاعی
- بررسی ارزش های اجتماعی ایثارگران و ارتباط آن با متغیرهای جمعیتی در شیراز ..... ۱۹.....
- احمدی، سیروس
- مقام ایثار و شهادت در مراتب کمال انسان ..... ۲۰.....
- احمدی، عباس
- بازخوانی وصیت نامه شهدا راهکاری برای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت ..... ۲۱.....
- اخوان ارمکی، عباسعلی
- شخصیت پردازی رمان های ادبیات مقاومت و "شطرنج با ماشین قیامت" اثر حبیب احمدزاده ..... ۲۲.....
- اردلانی، شمس الحاجیه
- نقش رسانه ها در توسعه و ترویج ایثار و شهادت ..... ۲۳.....
- اسماعیل زاده، محمد
- حجاب و عفاف و نقش آن در ترویج فرهنگ ایثار و پایداری ..... ۲۴.....
- اشرفی، مرتضی و اشرفی، مجتبی
- ترویج و تداوم فرهنگ جهادی در اسلام ..... ۲۵.....
- اشرفی، وحید و طالبی اصل، مسلم
- شهید و شهادت در شعر شاعران انتفاضه ی فلسطین ..... ۲۶.....
- امانی چاکلی، بهرام
- مبانی قرآنی و روایی شهادت در فرهنگ عاشورایی ..... ۲۷.....
- اندیشه ، هاشم
- پیوند ارزشی صبر و ایستادگی خانواده شهدا با مکتب عاشورا ..... ۲۸.....
- بانان خجسته، سید مهدی

- ۶.....چکیده مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت
- ۲۹..... فرهنگ پایداری، ارزش ها و روابط اجتماعی در جوانان .....
بخشی، منصوره
- ۳۰..... زنان در ادبیات دفاع مقدس .....
بصیری، مریم
- ۳۱..... «امل دُنُقُل» شاعر متعهد و خالق تصاویر مقاومت و شهادت .....
بیانلو، علی
- ۳۲..... ایثار و شهادت و دفاع مقدس .....
بیرانوند، فاطمه
- ۳۳..... راهکارهای نظام آموزش و پرورش در نهادهای سازی و گسترش فرهنگ ایثار و شهادت .....
پورطهماسی، سعید و دیگران
- ۳۴..... رسانه ها و چگونگی اشاعه و نهادینه سازی فرهنگ ایثار و شهادت .....
پورطهماسی، سیاوش و حامد، هوشنگ
- ۳۵..... راهکارهای ترویج و اشاعه فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه .....
تاجور، آذر و پورطهماسی، سیاوش
- ۳۶..... ادبیات پایداری در دیوان نزار قبانی .....
تک تبار فیروزجایی، حسین و مقدسی نیا، مهدی
- ۳۷..... تجلی ایثار در فرهنگ ایرانی .....
تک تبار فیروزجایی، حسین و مقدسی نیا، مهدی
- 38..... بازتاب ایثار و شهادت حسینی در آینه شعر عربی معاصر .....
توکلی محمدی، محمودرضا
- ۳۹..... ایثار و شهادت در سیره ی فاطمی(س) .....
توکلی محمدی، محمودرضا و توکلی محمدی، نرجس
- ۴۰..... بررسی مفهومی و مصداقی واژه «شهید» در آیات قرآن .....
توکلی محمدی، نرجس
- ۴۱..... مقام شهید و آثار شهادت از منظر قرآن و روایات .....
جعفری، فاطمه
- ۴۲..... کتاب های درسی، جایگاهی مناسب برای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت در بین دانش آموزان .....
جعفری هرنندی، رضا
- ۴۳..... هشت سال ایثار و شهادت در دفاع مقدس .....
جلالپور، بنت الهدی
- ۴۴..... شهادت هراسی غرب .....
جلالوند، اصغر
- ۴۵..... ایثار، شهادت و رستگاری از منظرائمه (علیهم السلام) .....

- ۷.....چکیده مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت.....
جلالوند، اصغر و محمدی، لیلا
- ۴۶.....فرهنگ ایثار و شهادت در کلام وحی و کلمات ائمه (ع).....
جمشیدی کوهساری، محسن
- ۴۷.....شهادت و ایثار از دیدگاه مکاتب روانشناسی.....
حبیب زاده، عباس
- ۴۸.....ادبیات ایثار، شهادت و پایداری فلسطین و شعر ابراهیم طوقان.....
حجازی، سیدعلی رضا
- ۴۹.....جوانان، ایثار و شهادت.....
حجتی، غلامرضا و علی خانی، ریحانه
- ۵۰.....بازتاب فرهنگ ایثار و شهادت در شعر محمود درویش.....
حسنوند، صحبت الله
- ۵۱.....ابعاد الگویی قیام عاشورا و تاثیر پذیری انقلاب های دینی در آینه ایثار و شهادت.....
حسینی، سید محمدابراهیم
- ۵۲.....عملیات شهادت طلبانه از دیدگاه حقوق و فقه شیعه و اهل سنت.....
حسینی سیرت، سید ابوالفضل
- ۵۳.....آسیب شناسی تکریم شهدا و ایثارگران.....
حیدرزاده، حسن
- ۵۴.....ترویج و گسترش فرهنگ ایثار و شهادت در آموزش و پرورش.....
حیدری سرزده، فاطمه
- ۵۵.....راهبردهای قرآنی نشر فرهنگ ایثار و شهادت و ارکان تحقق آن.....
خانی مقدم، مهیار
- ۵۶.....مضمون و تصویر ایثار و شهادت در اشعار قیصر امین پور.....
خورشیدی، سمیه
- ۵۷.....سیر تحول مرثیه سرایی عاشورایی در شعر عربی.....
دهقان ضاد، رسول و ناصری، مهدی
- ۵۸.....در آمدی بر ایثار و شهادت.....
رضایی، مهدیه
- ۵۹.....راه شهدای نهضت خمینی ادامه راه شهدای نهضت حسینی.....
رفیعی، فاطمه زهرا
- ۶۰.....بررسی الگوی دینی ایثار و شهادت.....
رنجبر زاده، فرزانه
- ۶۱.....جایگاه فرهنگ ایثار و شهادت در کلام وحی.....
روان شاد، علی اصغر

- ۸.....چکیده مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت
- ۶۲..... فرهنگ ایثار و شهادت در کلام وحی ..... زهرا زاهری، زهرا
- ۶۳..... فرهنگ و آموزه های شهادت در کلام وحی ..... ستاری ساربانقلی، حسن
- ۶۴..... "دا" روایت متفاوت جنگ از نگاه دختری نوجوان ..... سرایی، زهرا
- ۶۵..... هشت سال ایثار و شهادت در دفاع مقدس ..... سعیدی پور، بهمن و قیصری، افسانه
- ۶۶..... فرایند شکل گیری فرهنگ ایثار و شهادت در زبان آموزه های قرآن کریم ..... شاهباز پور، حسین
- ۶۷..... فرهنگ ایثار و شهادت در کلام وحی ..... شفیع پور، سعیده
- ۶۸..... باز تعریف ایثار و شهادت در پرتو مکتب وحی ..... شهیدی، مهدی
- ۶۹..... فرهنگ ایثار و شهادت در ادبیات جهادی صدر اسلام ..... شیرازی، سیدحیدر
- ۷۰..... هشت سال ایثار و شهادت در دفاع مقدس ..... ضرغام زاد، رضا
- ۷۱..... اهمیت مقوله ایثار و شهادت از منظر قرآن کریم و بزرگان دین ..... عمارلو، محسن و روحانی، روبا
- 72..... نقش زنان در عرصه های فرهنگ ایثار و شهادت در دوران شکل گیری و پیروزی انقلاب اسلامی ..... غفاری هنجین، زاهد وحیدری، زهرا
- ۷۳..... جایگاه فرهنگ ایثار و شهادت در فرهنگ سیاسی تشیع با تاکید بر نقش آن در پیروزی انقلاب اسلامی ..... غفاری هنجین، زاهد و دزگیر، مریم
- ۷۴..... فرهنگ سازی نبوی در استوار سازی ایثار و شهادت ..... غلامعلی، مهدی
- ۷۵..... فرهنگ ایثار و شهادت؛ عوامل، تهدیدها و آسیب ها از منظر آموزه های دینی ..... قاسمی، نعمت و دیگران
- ۷۶..... عوامل موثر در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت ..... قاسمی، نعمت و دیگران
- ۷۷..... فرهنگ ایثار و شهادت، آسیب ها و تهدیدها ..... قاسمی، نعمت و دیگران

- ۹.....چکیده مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت.....
- ۷۸.....تاثیر آموزه های شهادت و ایثار در بازیابی هویت و اقتدار حاکمیت اسلامی ..... قاسمی، نعمت و دیگران
- ۷۹.....بررسی نقش جوانان در گفتمان سازی مقوله ی ایثار و شهادت و تاثیر آن در حرکت تاریخی شیعی ..... کرمی، سمیه و اسدی، زهرا
- .....جلوه های فرهنگ ایثار و شهادت در مهندسی و پشتیبانی دوران دفاع مقدس (مطالعه موردی شهدای مهندسی استان زنجان)..... ۸۰..... کریمی، علی و قوامی، سید مرسل
- ۸۱.....مبانی نظری فرهنگ ایثار و شهادت و راه های کاربردی نمودن آن در میان جوانان..... مجیدی بیدگلی، کبری
- ۸۲.....«عندیت»، مقام شهید در ادبیات قرآن کریم ..... محسن زاده، محمدعلی
- ۸۳.....بررسی تطبیقی اندیشه امام خمینی و مولوی درباره شهید ..... محمدخانی، مرضیه
- ۸۴.....زنان در عرصه ایثار و شهادت..... محمدزاده، هوشنگ
- ۸۵.....نقش فرهنگ شهادت در شکل دهی به هویت جوان ایرانی ..... مردانی نوکنده، محمدحسین
- ۸۶.....الگوی دینی ایثار و شهادت ..... مرکزی مقدم، حسین
- ۸۷.....تجلی ایثار و شهادت در حماسه عاشورا (بررسی شعر عاشورایی سید رضا هندی)..... مصطفوی نیا، سیدمحمدرضی
- ۸۸.....نگاهی به جایگاه شعر در ایجاد فرهنگ ایثار وشهادت..... مصطفوی نیا، سیدمحمدرضی و توبه یانی، ابراهیم
- ۸۹.....راهبرد های حفظ فرهنگ ایثار وشهادت..... مصطفوی نیا، سیدمحمدرضی و دادفر، حمید
- ۹۰.....بررسی مفهوم شهادت از دیدگاه اسلام و ادیان دیگر با رویکرد تطبیقی ..... مصطفوی نیا، سیدمحمدرضی و سلطانی، علی اصغر
- ۹۱.....معنا شناسی واژه شهادت در قرآن وادعیه بر اساس نقد ترجمه های مشهور معاصر ..... مصطفوی نیا، سیدمحمدرضی و شهیدی، مهدی
- ۹۲.....ایثار و شهادت در کلام وحی ..... مصطفوی نیا، سیدمحمدرضی و کریمی راد، وحید
- ۹۳.....زنان در عرصه ی ایثار و شهادت..... مصطفوی نیا، سیدمحمدرضی و کریمی راد، وحید

- ۱۰.....چکیده مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت
- ۹۴.....برابری معنای ایثار و شهادت در اشعار عاشورایی عهد صفویه..... مصطفوی نیا، مهدیه سادات
- ۹۵.....مؤلفه‌های فرهنگ عاشورایی در اشعار عربی..... معروف، یحیی
- ۹۶.....نماد رنگ در اشعار مقاومت و پایداری نصر الله مردانی..... معروف، یحیی
- ۹۷.....بررسی ادبیات وصیت‌نامه‌ی شهید محمدابراهیم همّت..... معروف، یحیی و بختیاری، سمیه
- ۹۸.....نماد پردازی در شعر پایداری دفاع مقدس..... معروف، یحیی و عیبات، عاطی
- ۹۹.....بررسی علمی-پژوهشی فرهنگ ایثار در نظریات و مکاتب عرفانی جهان..... معصومی، جواد
- ۱۰۰.....مقایسه‌ای میان مکانیزم‌های استعاره‌ی زبان عربی در تبیین مفهوم مرگ و شهادت..... مقیاسی، حسن و مقدسی نیا، مهدی
- ۱۰۱.....مفهوم عارفانه ایثار..... موحدی، محمدرضا
- ۱۰۲.....راهکارهای ارتقای سطح فرهنگ جهاد و شهادت..... موسوی، سمیه السادات
- ۱۰۳.....مفهوم شهادت از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه..... موسوی شجری، آمنه
- ۱۰۴.....هنر «ایثار» در «هنر زبان»..... مهرآوران، محمود
- ۱۰۵.....بررسی عوامل محیطی مدارس در حفظ، نشر و انتقال فرهنگ شهادت و ایثار در دانش آموزان..... میرزایی، مهدی
- ۱۰۶.....شهادت از منظر قرآن کریم..... ناصری، مهدی
- ۱۰۷.....تاملی در کربلا و شعر عاشوایی..... ناصری، مهدی و زینی وندیان، ظاهر
- ۱۰۸.....بررسی مفهوم شهید و شهادت در شعر فارسی..... نبی‌لو، علی رضا
- ۱۰۹.....ایثار در قرآن کریم..... نقوی، سیدحسین
- ۱۱۰.....جهاد زن از منظر فقه امامیه با ذکر شواهد تاریخی.....

- ۱۱.....چکیده مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت.....
نوری دهنوی، فاطمه
- ۱۱۱.....نقش آموزش و پرورش در حل معضل بحران هویت در عصر جهانی شدن ...
هویدا، رضا و دیگران
- ۱۱۲.....جایگاه امام خمینی (ره) در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت با تمسک به قیام حسینی .....
یوسفی، محمد رضا و ابراهیمی شهر آباد، رقیه

مقدمه

بسمه تعالی شأنه

خداوند ذوالجلال را سپاس بی کران که توفیق را رفیق راه فرمود و ما را به انجام وظیفه‌ای مبارک رهنمون گشت. ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و گسترش و تعمیق آن در نهاد جامعه به ویژه در میان فرهیختگان و اهل دانش و اصحاب رأی و نظر، آرمانی والاست که جز به مدد عنایات الهی و برکت خون شهیدان و انفاس زاکیه‌ی ایثارگران در طول تاریخ اسلام و انقلاب مقدور و میسر نمی‌گردد.

دانشکده اصول الدین، یادگار ماندگار محقق برجسته‌ی جهان اسلام، مرحوم علامه سیدمرتضی عسکری «ره» در کنار توفیقات آموزشی، علمی و پژوهشی خویش از توجه لازم به امر فرهنگ و ترویج تعالیم عالی‌ی اسلامی و بسط ارزش‌های انسانی غفلت نرورزیده و در این راستا برگزاری همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت را وجهه‌ی همت خویش قرار داده است و در این راه به ویژه از ذوات مقدسه‌ی سید و سالار شهیدان حضرت امام حسین بن علی (ع) و اسوه‌های والای ایثارگری حضرت زینب کبری (س) و ابوالفضل العباس (ع) استمداد طلبیده و تبرک جسته است.

خوشبختانه، انبوه مقالات ارائه شده به دبیرخانه‌ی همایش - علی‌رغم فرصت اندک - نشانه‌ی اهتمام ویژه و استقبال گسترده‌ی مخاطبان از این ایده‌ی مبارک به شمار می‌رود و ما را به واکاوی علمی - پژوهشی این مقوله‌ی مهم و ضرورت انکار ناپذیر متذکر می‌گردد.

تنوع رویکردهای صاحبان مقالات در پرداخت عالمانه به ابعاد فرهنگ ایثار و شهادت در چارچوب محورهای اعلام شده‌ی همایش، و نیز تعدد مقالات ارائه شده از سوی پژوهشگران و اساتید نام‌آور و دارای رتبه‌ها و مدارج علمی برجسته، از میان فرهیختگان دانشگاهی و اندیشه‌وران حوزوی و دانشجویان و دانش‌آموختگان مقاطع تحصیلات

۱۴ .....چکیده مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت
تکمیلی رشته های متنوع از سراسر کشور را می توان از شاخص های موفقیت این حرکت
فرهنگی - پژوهشی محسوب نمود.

دبیرخانه همایش، تمام تلاش خود را مصروف داشت تا ساماندهی، آماده سازی و
ویراستاری چکیده مقالات را با دقت و سرعت به انجام رساند و در قالب مجموعه ی پیش
رو، در روز برگزاری نشست، به صورت چاپ شده ارائه نماید. شایان ذکر است که تنها
چکیده هایی امکان چاپ و انتشار نیافتند که به کلی خارج از چارچوب اعلام شده بودند و یا
پس از آن که چکیده ها به دست چاپ سپرده شد، به دبیرخانه واصل گردیده اند. بدیهی
است اصل مقالات منتخب، پس از طی مراحل داوری و اصلاحات، به صورت چاپی یا
الکترونیکی منتشر و برای نویسندگان آنها ارسال خواهد گردید.

با اغتنام فرصت، تلاش ارزنده ی تمام دست اندرکاران معزز به ویژه دبیران و اعضای
محترم کمیته های داوری، علمی و اجرایی و مراکز و نهادهای همکار را ارج می نهم و
سپاس ویژه ی خود را به ریاست فرهیخته دانشکده اصول الدین جناب آقای دکتر سید کاظم
عسکری، قائم مقام مکرم دانشکده و سرپرست محترم شعبه قم تقدیم می دارم که از
حمایت های ویژه نسبت به برگزاری این همایش فخیم و فاخر در سطح ملی دریغ نداشتند.

در خاتمه یاد و خاطره خیل عظیم شهیدان از صدر اسلام تاکنون را گرامی می داریم و
به ارواح طیبه ی آنان درود می فرستیم و از آنان امید شفاعت و دستگیری داریم، و مراتب
احترام و اعزاز خویش را به تمام قهرمانان و دلاوران عرصه های ایثارگری و خانواده های
معزز آنها ابراز می داریم.

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

مهدی شهیدی

معاون دانشجویی و امور فرهنگی دانشکده اصول الدین قم

و دبیر همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت

اسفند ۱۳۹۰

بررسی انگیزه های شهادت طلبی از دیدگاه جامعه شناسان (امیل دورکیم،

ماکس وبر، دیدگاه مبادله)

و نقش نظام آموزشی در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

*
علی آقامحمدی

**
مجید مقدمی

چکیده:

در زندگی روزمره انسان، انگیزه نقش مهمی را ایفا می کند. چون آدمی موجود شگفت انگیزی است که می تواند رویدادها را درک کند، به قضاوت های پیچیده دست زند، اطلاعات را به خاطر آورد، مسایلی را حل کند و نقشه ای را عملی سازد. بدون تردید شهادت طلبی یک موضوع ارزشی، فرهنگی و اجتماعی است. یافتن انگیزه های شهادت طلبی بدون توجه به ریشه های ارزشی و فرهنگی در هر جامعه ای امکان پذیر نیست. به عبارت دیگر، انگیزه شهادت طلبی، مرگ در راه ارزش هاست و این ارزشها را باید با مراجعه به فرهنگ و ایدئولوژی که کنش گران از آن تاثیر پذیرفته اند، بدست آورد. هدف اصلی این مقاله بررسی انگیزه های شهادت طلبی از دیدگاه برخی از جامعه شناسان (امیل دورکیم، ماکس وبر) و طرح مسئله انگیزه ایثار و شهادت طلبی از نظرگاه مبادله و نقشی که نظام آموزشی در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت دارد، می باشد. در نهایت دیدگاه تلفیقی از نظریات مطرح شده ارایه خواهد شد.

واژگان کلیدی: انگیزه، شهادت طلبی، دیدگاه مبادله، دیدگاه تلفیقی

* کارشناس ارشد برنامه ریزی آموزشی Aghamohamadi@dte.ir

** کارشناس ارشد مدیریت دولتی Moghaddami59@gmail.com

ایثار و شهادت؛ درون مایه ادبیات مقاومت و پایداری

نبی اله ابراهیمی*

چکیده:

حوادث عظیم و رویدادهای تکان دهنده‌ای که زندگی و تاریخ یک ملت را متأثر و دگرگون می‌کند، بی‌تردید فرهنگ، هنر، ادبیات و حتی بینش‌ها و نگرش‌های مردم آن کشور را در ابعادی وسیع دچار تطوّر و تحوّل می‌گرداند. دفاع هشت ساله اعتقادی و یکپارچه مردم دلاور این سرزمین حادثه‌خیز در طول دو دهه اخیر بزرگ‌ترین رویداد تاریخی کشور ما به حساب می‌آید. این جنگ با جوهره‌های تدافعی، معنوی و آزادی‌خواهانه تأثیرات شگفت‌انگیزی بر جوانب گوناگون زندگی اجتماعی، سیاسی، مذهبی، فرهنگی، ادبی و حتی شخصی مردمان این مرز و بوم بر جای نهاد و با دگرگون ساختن زندگی و زمانه، ادبیات را نیز که آینه زمان است، دچار دگرگونی و تحول کرد؛ واز آن جا که ادبیات یک دوره با حوادث و مسائل آن عصر رابطه‌ای ناگسستگی دارد و در بازنمایی و انعکاس زیر و بم‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، و تاریخی جوامع انسانی نقشی محوری ایفا می‌کند؛ باعث پدید آمدن یک جریان گسترده و نیرومند ادبی گردید. با حادث شدن این رخداد پرتلاطم و دردانگیز، نویسندگان ادبیات داستانی جنگ در ثبت و درج هنری آن از همان روزهای آغازین جنگ تا واپسین لحظه‌های نبرد و حتی تا هم اکنون، که تفاوت‌های فراوانی در نحوه نگاه و نگرش هنرمندان و مردم نسبت به جنگ ایجاد شده، دست از تلاش و نوشتن برنداشته‌اند تا بتوانند هم ریشه و هویت تاریخی این ملت را به هنگام وزش تندبادهای حادثه‌های هول‌انگیز استوار و ماندگار کنند و هم راه نوی در برابر دیدگان نسل‌های نو به نو آینده بگشایند و مرزهای رهایی و رستگاری را به آنان نشان بدهند. ارزشمندترین مساله‌ی تاریخ به یقین شهادت می‌باشد؛ ما نیز در این مختصر از میان بیش از صدها رمان و داستان مربوط به جنگ در ایران، ناگزیریم تنها به تعداد اندکی که دارای ارزش ادبی قابل قبولی به شمار می‌آیند و به جایگاه شهادت در ادبیات پایداری کشورمان پرداخته اند اشاره کوتاهی بنماییم .

جایگاه زن در شعر جنگ و انقلاب و جایگاه شعر زن در جنگ و انقلاب

نبی اله ابراهیمی *

چکیده:

در جای جای تاریخ ادبیات گرانقدر ما، حوادث سیاسی و تحولات اجتماعی بر روی شعر و به طور کل بر ادبیات، تاثیر بسیار گذارده است. انقلاب اسلامی، این "انفجار نور" - به تعبیر آن روح و اصل به حق - موقعیت مغتنمی است تا هر انسانی که دامنه این انفجار به او رسیده است؛ حقیقت حیات، انسانیت و زندگی را دریابد. در این میان، زنان بسیاری نه تنها از پرتوهای این انفجار، فیض اجباری بردند بلکه خوشه خوشه صید نور کردند و چه حلوها که از این کان ملاحظت نچشیدند! دریغا که قصه این خوشه چینی ها همچنان ناگفته مانده است، تا کی باشد که گفته آید. شاعران که به صفت شعور - یعنی دریافت عمیق - موصوفند، خوشه چینان حقیقی لحظه های نورانی اند. آنان بر ارتفاعات هوشمندی ایستاده اند و نخستین رگبارهای رنج بر سرشان فرو می ریزد بویژه آنکه شاعر، زن باشد و مادر. جنگ ایران و عراق نیز به عنوان یک پدیده عظیم اجتماعی، با حضوری هشت ساله، به خوبی در شعر این مرز و بوم تاثیر گذاشته است. زن عصر ما با حضور فعال خود در انقلاب و جنگ، توانست هویت انسانی خود را به نمایش گذاشته و داد سکوت و مظلومیت خود را از تاریخ بگیرد. همین ویژگی موجب شد که زن در ادبیات انقلاب، چهره ای پویا و فعال داشته باشد. زن در عصر انقلاب هم عاشق است، هم معشوق. طوفان می زاید، عشق می پرورد، حماسه می آفریند، رنج می کشد و صبوری می کند و علاوه بر آن بخش عمده ای از ادبیات انقلاب به واسطه حضور زن به وجود آمده است. زن آنچنان که عشق می آفریند، حماسه می آفریند و آنچنانکه در عشق بزرگ و اساطیری می شود در جنگ نیز اسطوره گذشت و دلآوری و مردانگی می شود. مردان به جنگ می روند و زن در غیاب مردان خانه، خود پاسبان زندگی می شود. او پاسبان حریم خانه و عشق و مهربانی است. او می ماند تا عشق بماند تا زندگی از حرکت نایستد، تا مردان دوباره متولد شوند. او مادر عشق است و خود عشق. گرچه شعر جنگ حالت تحکم داشته، روح لطیف را می خراشید و آن را به فغان وا می دارد اما عنصر زن در آن می تواند لایه های احساسی و زمینه ای روان را بیان کند و به آن نوعی لطافت خاص دهد. هر چند حضور زن و مرد با اولین شلیک گلوله های جنگ آغاز شد اما در گستره نوشتاری ثبت حضور با تأخیر صورت گرفت و در بسیاری از موارد به فراموشی سپرده شد. متأسفانه تلقی بسیاری از ما، در باره زنان شاعر و شعر زنان، یک تلقی کمی است؛ یعنی ما هنوز در مرحله اثبات ((وجود)) زنان شاعر و نمونه گیری و آماردهی از تعداد آنها هستیم و این نشان می دهد که وجود زنان اندیشمند در جامعه ما به دلایل تاریخی و فرهنگی و ... تا کنون قدری شگفت آور بوده است؛ به طوری که همین شگفتی باعث شده است تا به ماهیت و پیام شعر آنان و کیفیت هنری آن کمتر توجه شود. بدون شک در دوران تأسف بار جهالت مستمر جوامع نسبت به گوهر نابی که خداوند در وجود زن به ودیعه نهاده است؛ کار زنان شاعر دشوار است.

واژگان کلیدی: انقلاب - جنگ - شعر - زن

زن؛ ایثار و شهادت

نبی اله ابراهیمی *

فاطمه خزاعی **

چکیده:

همیشه وقتی سخن از ایثار و شهادت به میان می آید، قلم ها و بیان ها از توصیف آن در می مانند. سخن گفتن در باب «ایثار و شهادت» آسان نیست و از سوی دیگر نمی توان از آن نیز گذشت و به سکوت گذراند. وقتی سخن از ایثار و شهادت طلبی ها و ارزش های بروزیافته در دوران افتخارآفرین پیروزی انقلاب و به ویژه دوران ماندگار و غرورآفرین هشت سال دفاع مقدس به میان می آید، زبان آدمی مقبول می شود که چه بگوید و چه بنویسد. به یاد داریم که بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی وقتی به مواردی از این دست می رسید، عنان قلم از کف می نهاد و خطاب به قلم نهیب می زد که «ما را چه رسد؟» وقتی چون اوپی در این مقوله به عبارت «ما را چه رسد» می رسد، بر این کمترینها روا است که بگوییم مارا چه رسد که در این مقوله سخن گوئیم. اما چه کنیم: این قدر هم گر نگویم ای سند شیشه ی دل از ضعیفی بشکند نمی توان به سکوت گذراند و این مقوله ی مهم و انسانی را فرو گذاشت کرد. در این عرصه به قدر تشنگی مان وارد شده ایم و آب طلبیده ایم. زیرا: آب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید اما چه می توان کرد؟ فرورفتن در دریا و غوطه ورشدن در این اقیانوس بی کران، غرق شدنی را به دنبال دارد. اگر آب هم بچشی، تشنه تر شدن را به ارمغان خواهد آورد. مقوله ی پر رمز و راز و انسانی «ایثار و شهادت»، آدمی را به وادی شور و شعور انسان کامل می کشاند که تو گویی دست نایافتنی است. بگذریم. از سوی دیگر، نوشتن از «نقش و وظیفه ی زن» در این میان؛ این آینه ی جمال و جلال الهی و مظهر عطوفت و لطافت رحمانی، چنان پر رمز و راز است که نوشتن در این باره، اگرچه جذاب است، اما هرگز آسان نیست. خداوندی و مظهر زیبای آفریدگاری در میان است و هم مقوله ی پیچیده و تودر توی «ایثار»؛ این ارزش برجسته ی آسمانی در موجود زمینی به نام انسان! اما به هر حال، تأمل پیرامون هر دو موضوع ضرورت دارد. می توان در این باره تأمل کرد و به اندازه ی توان و فرصت در این باره نوشت. نتوانستیم از این موضوع زیبا و به غایت جذاب چشم پوشی کنیم. آنچه در پی می آید، حاصل تأملاتی اجمالی پیرامون این دو مقوله ی پیچیده و سرشار از رمز و رازهای ناگشوده است.

بررسی ارزش های اجتماعی ایثارگران و ارتباط آن با متغیرهای جمعیتی در

شیراز

سیروس احمدی *

چکیده:

فرهنگ ایثار و شهادت یکی از عوامل اساسی موفقیت کشور در مواجهه با مسائل و مشکلات بوده است. برای اینکه بتوان فرهنگ ایثار و شهادت را ترویج داد، باید بدانیم **اولا**، در چه شرایطی قرار داریم، **ثانیا**، حرکت ما در چه مسیری است و **ثالثا**، این حرکت و مسیر تابع چه عواملی است؟. یک رویکرد اساسی در برنامه ریزی فرهنگ ایثار و شهادت، تحلیل و بررسی ایثارگران به عنوان مصادیق عینی فرهنگ ایثار و شهادت است. با این تفصیل هدف اساسی مقاله حاضر این است که جایگاه برخی ارزش های اجتماعی مهم (داشتن مقام و موقعیت، مشهور شدن، آبروداری، درستکاری، علم و دانش، مال و ثروت، سلامت جسمی) را در بین ایثارگران بررسی و ارتباط آن را با برخی متغیرهای زمینه ای آشکار نماید. روش انجام پژوهش، پیمایش است. جامعه آماری، کلیه ایثارگران (جانبازان و آزادگان) شهر شیراز است که ۵۰۰ نفر به عنوان نمونه تعیین، و با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی سیستماتیک انتخاب شدند. ابزار تحقیق، پرسشنامه پژوهشگر ساخته است که با استفاده از نظرات داوران، تعیین اعتبار محتوا و با استفاده از همسانی درونی به روش آلفا کرانباخ، تعیین پایایی شده است. یافته های توصیفی تحقیق نشان می دهند ایثارگران تمایلی به مقام و موقعیت ندارند، به دنبال مشهور شدن نیستند، و خواهان کسب مال و ثروت نمی باشند. به علاوه، آنها آبرو داری، درستکاری، علم و دانش، و سلامت جسمی را ارج می نهند. به علاوه میانگین نمره ارزش های اجتماعی ایثارگران بر روی مقیاسی با دامنه ۳۵ - ۷ و میانگین واقعی ۲۱، برابر با ۲۶/۱ است که به لحاظ آماری، تفاوت معناداری را نشان می دهد. اما نتایج تحلیلی تحقیق نشان می دهند نوع ایثارگری، تحصیلات، سن، و درآمد رابطه معنا داری با جایگاه ارزش های اجتماعی ندارند اما وضع تاهل، وضع شغلی، و وضع رفاهی، رابطه معنا داری با جایگاه ارزش های اجتماعی دارند. بر اساس نتایج تحقیق ضمن این که نمرات مطلوب ارزش های اجتماعی ایثارگران، برای فرهنگ ایثار و شهادت یک **فرصت** است اما در لابلای یافته های تحقیق نکات قابل تاملی نیز وجود دارند که می توانند برای فرهنگ ایثار و شهادت **تهدید** باشند.

واژگان کلیدی: فرهنگ ایثار و شهادت، ارزش های اجتماعی، ایثارگران

مقام ایثار و شهادت در مراتب کمال انسان

عباس احمدی *

چکیده:

هدف از پژوهش پیش رو بررسی و تحلیلی در خصوص مقام و منزلت ایثار و شهادت در مراتب کمال انسان است. ایثار و شهادت برای انسان حرکتی روبه تکامل است و در ابتدا مقامی هدفدار و جایگاهی اکتسابی است نه ارفاقی. بنابراین برای نیل به آن مقدماتی نیاز است که موجب تعالی روحی و معنوی انسان می شود تا به مقام تقرب و درنهایت به مقام شهادت ختم شود. البته نباید فراموش کرد که خداوند رحمن ممکن است مقامی را با توجه به دعا و استعداد فردی به وی تفصل کند که این امری مستثنی خواهد بود. مقدمات نیل به مقام ایثار و شهادت با توجه به معنا و مفهوم آن مؤلفه هایی هستند که انسان را به سوی فرهنگ معنوی و الهی می کشاند که از جمله ی آن مؤلفه ها عبارتند از: خدا خواهی، دنیا گریزی، دگر خواهی، دینداری و ... که هر کدام از این مؤلفه ها می توانند انسان را به صعود الی الله برسانند که در حد وسع این نوشته به طور مختصر به برخی از آنها اشاره ای شده است. بنابر این، مقام ایثار و شهادت را در مراتب کمال، نخست از دیدگاه خداوند متعال در قرآن کریم بررسی خواهیم کرد و سپس در روایات و احادیث و سیره ی معصومین پی گیری و در نهایت نگاهی به جایگاه این مقام در نظرگاه بزرگان عرفا از جمله منازل السائرین عارف جلیل القدر خواجه نصیر الدین طوسی و سخنان و کلام بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی (ره) خواهیم داشت.

واژگان کلیدی: مقام، کمال، شهادت، ایثار، فرهنگ

باز خوانی وصیت نامه شهدا راهکاری برای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت

عباسعلی اخوان ارمکی *

چکیده:

دفاع از اسلام و پاسداری از حریم دین و کشور به حکم وظیفه شرعی یکی از اهداف حضور شهدا در جبهه‌های جنگ تحمیلی بود. شهدا با الگوگیری از امام حسین (ع) و یارانش که جان خود را برای اسلام فدا کردند، وظیفه خود می‌دانستند، در جبهه‌های جنگ داوطلبانه حضور یابند و جان خویش را نثار اسلام کنند. شهدا عقیده داشتند، با خدا معامله می‌کنند و شهادتشان آب حیاتی خواهد بود که باعث جاودانگیشان خواهد شد و خونشان در تمام عصرها و نسل‌ها خفتگان را بیدار خواهد ساخت. لذا با وحدت و یکدلی، عاشقانه در جبهه‌ها حضور یافتند و سرانجام شهادتی که آرزو می‌کردند، نصیبشان گردید.

در این مقاله بعد از مقدمه‌ای کوتاه، واژه شهید را تعریف خواهیم کرد، آنگاه به شهادت از دیدگاه قرآن و پیامبر (ص) و ائمه معصومین (ع) اشاره‌ای خواهیم داشت. در متن اصلی مقاله دیدگاه شهدا را در وصیت‌نامه‌هایشان مورد بررسی قرار خواهیم داد و دلیل حضور آنان را در جبهه‌های جنگ به طور کامل توضیح خواهیم داد و سرانجام به این نتیجه خواهیم رسید که راهکار ترویج فرهنگ ایثار و شهادت شناخت و آگاهی جوانان از دیدگاه شهداست که آنان عاشقانه و با آگاهی کامل به فرمان ولی فقیه و با الگو گرفتن از عاشوراییان، برای پاسداری از دین و حفظ میهن به سوی جبهه‌ها شتافتند و به فیض شهادت رسیدند.

واژگان کلیدی: شهید، اسلام، بسیج، عاشورایی، قرآن، میهن، ولی فقیه

شخصیت‌پردازی رمان‌های ادبیات مقاومت
و «شطرنج با ماشین قیامت» اثر حبیب احمد زاده
دکتر شمس الحاجیه اردلانی*

چکیده:

خلق یک داستان، نیازمند جزئیاتی منسجم و حساب شده است، این مهم در سایه‌ی ابزار و تکنیک‌های فنی ادبی، آشکار می‌گردد، شخصیت‌پردازی از مولفه‌های اصلی داستان‌نویسی و مانوس‌ترین عنصر در این زمینه به شمار می‌آید. قدرت تکامل و پرورش هر چه بهتر شخصیت-ها، در بطن داستان از عوامل جذب مخاطب و از نقاط قوت سبک نویسنده است، توجه نویسنده به این مولفه موجب رشد و پرورش مناسب آن می‌گردد؛ از آن جا که ادبیات داستانی ایران بسیار جوان و نوپا است، برای قرار گرفتن در مسیر درست آفرینش، باید به شیوه‌ای دقیق و موشکافانه مورد بررسی قرار گیرد، لذا اجرای این گونه پژوهش‌ها می‌تواند راه‌گشای پیشرفت ادبیات داستانی به ویژه درحوزه‌ی ادب پایداری باشد و در جهت ارتقا کیفیت داستان‌نویسی ضرورتی انکارناپذیر، احمد زاده با آگاهی کامل از روش‌های ارائه توصیف شخصیت، بابه‌گیری از آن‌ها، متناسب با شرایط، حالات و روحیه‌ی شخصیت‌ها، به توصیف می‌پردازد، در این رمان اکثر شخصیت‌های داستان با جزئیات تشریح شده و ظرافت خاصی در شخصیت‌پردازی داستان به کار می‌رود. مردان رمان، آمار بالایی را به خود اختصاص داده‌اند رمان « شطرنج با ماشین قیامت»، شرح ایثارگری‌ها و از خود گذشتگی‌های جوانان دوران است.

واژگان کلیدی: شخصیت‌پردازی، رمان، ادبیات مقاومت، احمدزاده

نقش رسانه‌ها در توسعه و ترویج ایثار و شهادت

محمد اسماعیل زاده*

چکیده:

موضوع فرهنگ شهادت و ایثار از دیدگاه اسلام، موضوعی است هر چه پیرامون آن پژوهش و بررسی گردد بازهم لازم و ضروری است چرا که حیات و عزت ملت بسته به آن است. در شریعت مقدس اسلام، جایگاه شهادت و شهید، به خوبی روشن و آشکار است و آیات و احادیث فراوانی در این زمینه وجود دارد؛ که هر یک مبین بخشی از مفهوم بلند این فرهنگ است. این مقاله در پی آن است که ضمن تبیین نظر اسلام پیرامون فرهنگ شهادت و ایثار به بررسی نقش رسانه‌ها در توسعه و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت بپردازد.

واژگان کلیدی: شهید، شهادت، ایثار، فرهنگ، رسانه

حجاب و عفاف و نقش آن در ترویج فرهنگ ایثار و پایداری

مرتضی اشرفی *

مجتبی اشرفی **

چکیده:

بدون شک یکی از عوامل پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری حضرت امام (ره) و به عبارتی یکی از بهترین دستاوردهای مهم این انقلاب، ایجاد تحول عمیق ارزشی و فرهنگی در جامعه ایران بود. تحول شگرف و شکوهمند انقلاب اسلامی، راهی نو و زیستنی دیگر گونه فراروی انسان امروز گشود که از زیباترین جلوه های آن، حضور زنان در تمام عرصه های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و حتی نظامی است. در کشور ما زنان جامعه اسلامی با آگاهی، آزادی و اختیار راه مجاهدت، عزت و آرمانها را انتخاب کردند و در تمامی صحنهها پیشاپیش مردان حرکت نمودند. حال از آن جا که اثرگذاری و اثرپذیری فرد و جامعه امری پذیرفته شده و انکارناپذیر است، برای اصلاح، تغییر و ایجاد فرهنگ باید به این دو مسئله توجه ویژه ای داشت. زنان مظهر صبر و فداکاری هستند و صفات برجسته آنان دارای همه خوبیها و فرهنگ متعالی است، نقش زنان در صیانت، حفظ و ترویج ارزشها، خوبیها و آرمانها همواره بیشتر از مردان بوده است، زنان در جامعه اسلامی از جایگاه مقدس و ارزشمندی برخوردار هستند و بانوان در جامعه انقلابی ما در طول هشت سال دفاع مقدس و ۳۰ سال پیروزی انقلاب اسلامی با حفظ و ترویج ارزشهای معنوی و انقلابی این جایگاه را به دست آورده‌اند که کارهای به مراتب سنگین تری بر دوش دارند. حجاب و عفاف از مسائل مهمی است که اگر از جامعه برجسته شود اصول و پایه های آن جامعه متزلزل شده و در نقش آفرینی های زنان جامعه اسلامی به عنوان مروجین فرهنگ اصیل ایثار، پایداری و هشادت خلل ایجاد می شود.

واژگان کلیدی: حجاب، عفاف، فرهنگ ایثار، پایداری

* دانشجوی دکتری علوم سیاسی -، کارشناس علمی اداره امور کتابخانه های حوزه های علمیه کشور

mortezaashrafi110@yahoo.com

** دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی

ترویج و تداوم فرهنگ جهادی در اسلام

وحید اشرفی *

مسلم طالبی اصل **

چکیده:

توجه به محرومان و مستضعفان طبق گفتار مقام معظم رهبری برای دستیابی به عدالت، از اصول و مبانی فرهنگی انقلاب اسلامی می باشد. با بررسی پدیده فقر در نسبت با پدیده توسعه نیافتگی می توان به اهمیت آن پی برد. نگاه به این دو پدیده با یکدیگر و توجه به نقش مؤثر فرهنگ جهادی در روند توسعه و پیشرفت کشور و اهمیت دغدغه ی عدالت اجتماعی به عنوان یکی از شاخص ترین ویژگی های جامعه شناختی جهاد گران، به خوبی ضرورت تقویت فرهنگ جهادی معطوف به فقر زدایی و محرومیت زدایی را توجیه می کند. جهادگران توانمندسازی و ارتقای سطح فرهنگی و اقتصادی مناطق محروم کشور را دنبال کرده و منجر به تقویت و تکریم روحیه ی عدالت خواهی جامعه شده بودند. همگرایی این دسته از تشکل های جهادی و ارائه ی نگرشی نظام مند و مجموعه ای از آموزش های پایه به آن ها و همچنین فراهم کردن زمینه ی ارتباط و انتقال تجارب و تعامل آن ها با یکدیگر و با مسؤلان و سازمان های دولتی، یکی از ضروری ترین نیازهای جامعه ی امروز ماست. به طور معمول نیروهای مدیریتی جهاد از بین نیروهای با سابقه و مقبول بر اساس شایستگی ها و صلاحی تهای خود برگزیده می شوند. در راستای تحول ساختار نظام اداری کشور که همواره جهاد مورد توجه امام و رهبری بوده و در برنامه های توسعه کشور تأکید بر تقویت جهاد شده است، پیشنهاد می شود جهت تقویت تبلور و پایداری ویژگیهای مدیریتی جهاد در امر خدمات، این ویژگی ها به صورت دقیق تر تبیین و در اختیار مدیران تمامی دستگاه ها قرار گیرد.

واژگان کلیدی: جهاد، فرهنگ، توسعه، ترویج، تداوم

* دانشجوی دکتری و مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد بيله سوار vahidashrafi14@yahoo.com

** کارشناس ارشدو مدرس دانشگاه آزاد اسلامی پارس آباد

شهید و شهادت در شعر شاعران انتفاضه ی فلسطین

بهرام امانی چاکلی*

چکیده:

در جهان هستی ارزش هایی وجود دارد که تشریح، تبیین و تحدید آن امکان پذیر نمی باشد. از میان این ارزش ها، ایثار و شهادت به عنوان نماینده ی خیر و نیکی در برابر شرارت ستم و تجاوز گری بر دیدگان، عالمان و اندیشمندان بسیار متجلی است. شعر انتفاضه که برخاسته از نهضت انتفاضه ی فلسطین است، در مسؤلیت خطیر خود، حماسه های ایثار و شهادت فرزندان سرزمین زیتون را در حد توان خویش عرضه می دارد و شاعران که پرچم داران حماسه های شهدای فلسطین هستند، با یاد آوری و گرد آوری نماد ها و جلوه های تاریخی و فرهنگی مردم فلسطین برای باز سازی هویت این سرزمین تلاش می کنند و شهیدان زندگی بخش را ارج می نهند و حیات جاری آن ها را در کوچه پس کوچه های فلسطین روان می سازند. نگارنده در این مقاله تلاش دارد ضمن ارائه ی مفهومی از شهید و شهادت شمه ای از بازتاب حماسه های شهید فلسطینی را در شعر شاعران انتفاضه ترجمه، شرح و بررسی نماید.

واژگان کلیدی: شهید، شهادت، انتفاضه، فلسطین، شاعران انتفاضه، شعر شهادت

مبانی قرآنی و روایی شهادت در فرهنگ عاشورایی

هاشم اندیشه*

چکیده:

واژه شهید از اسمای خداوند می باشد و در نظر مشهور بنا بر کاربرد آن و مسمای کلام می تواند معنای لغوی ماده "شهد" را در این اسم در بر داشته باشد و به معانی گواه، داور و شاهد و شهود باشد این واژه بدین صورت ۱۹ بار در قرآن کریم آمده است و واژه ی شهید در جامعه ی مسلمانان در کاربرد عمومی مسلمانان به معنی کشته ی در راه خدا به کار می رود و معانی دیگر آن کمتر به ذهن تداعی می شود که ما آن را در لغت واصطلاح مورد بررسی قرار داده ایم . شهادت عشق به وصال محبوب و معشوق در زیباترین شکل است که نمونه آن را می توان در روز عاشورا مشاهده کرد در ادامه به مقام شهید از منظر آیات و روایات اشاره می کنیم و در انتها به بررسی شهید و شهادت در صحنه عاشورا و زیارت عاشورا می پردازیم.

واژگان کلیدی: شهید، ایثار، آیات، روایات، امام حسین (ع)، زیارت عاشورا.

پیوند ارزشی صبر و ایستادگی خانواده شهدا با مکتب عاشورا

دکتر سید مهدی بانان خجسته*

چکیده:

اکثر رویدادها و حوادث مهم تاریخی، بعد از گذشت زمان، دچار فراموشی می شوند. اما حادثه عاشورا به قدری عظیم و بی نظیر بوده و دلها و جانها را مجذوب خود کرده است که در اثر گذشت زمان، هیچ گاه گرد فراموشی بر آن نخواهد نشست. مکتب عاشورا آموزه ها و درس های بیشماری برای آزادگان و ظلم ستیزان و عدالت خواهان همه دورانها دارد. انقلاب اسلامی ایران و سپس هشت سال دفاع مقدس ملت بزرگ ایران اسلامی، در واقع ملهم و متأثر از فرهنگ عاشورا است. فرهنگ عاشورا و دفاع مقدس دارای وجوه مشترک فراوانی است که یکی از آنها، صبر و استقامت و ایستادگی خانواده معزز شهدا می باشد. صبوری و مقاومت خانواده های شهیدان جنگ تحمیلی، ضامن بقا و سلامت انقلاب اسلامی و مستحکم شدن بنیانهای میهن اسلامی می باشد.

در این نوشتار، به طور خلاصه، به بررسی و تطبیق جلوه ها و پیوند های میان صبر و استقامت خانواده شهدای جنگ تحمیلی و مکتب عاشورا پرداخته شده و نتیجه گیری شده است که ملت سرافراز ایران اسلامی، همواره با ایمان به خدا و اعتقاد به اسلام و قرآن و سیره نبوی و مکتب معصومان (ع)، به ویژه مکتب بزرگ و خونین عاشورا، و ولایت مداری و بصیرت، همواره در همه صحنه ها و وقایع، پیروز و یربلند خواهند بود.

واژگان کلیدی: پیوند ارزشی، صبر، ایستادگی، خانواده شهدا، مکتب عاشورا

فرهنگ پایداری، ارزش ها و روابط اجتماعی در جوانان

منصوره بخشی*

چکیده:

جوانی دوران صداقت، عشق و تعهد و تلاش متعهدانه است. جوان انسانی مسؤلیت‌پذیر است که با عنایت به صدق و پاک‌اش همیشه سرفراز میدان‌ها است. جامعه ما جامعه جوانی است. بنابراین جوانان یکی از چالش‌ها و در عین حال فرصت‌های اساسی در جامعه ایران محسوب می‌گردند. مشکلات جوانان در تمام عصرها و نسل‌ها در رأس مسایل و امور جوامع خود بوده‌اند و جامعه ما نیز از این قاعده مستثنی نبوده است. دوره جوانی به طور رسمی با ((اعطای حقوق جزئی)) آغاز می‌شود. بدین وسیله زمینه برای سازگاری تدریجی جوانان در جامعه فراهم می‌شود. و نهادهای فرهنگی و مذهبی، مکمل این وضعیت حقوقی هستند. فرهنگ جوانان به عنوان بخشی از فرهنگ عمومی جامعه به همان میزان توسعه یافته و مستقل می‌شود که گروه جوانان، به عنوان گروه سنی و اجتماعی مستقل در جامعه پذیرش می‌یابد. جوانان در پیروزی انقلاب اسلامی و در هشت سال دفاع مقدس دارای نقش انکارناپذیری بودند و هم‌اکنون نیز در عرصه‌های گوناگون علمی-فرهنگی-اقتصادی-دفاعی و... دارای جایگاه ویژه‌ای می‌باشند. در این مقاله بعد از ارائه تعاریفی از دوره جوانی از دیدگاه دانشمندان مختلف، به بیان مفاهیم ارزش‌ها، عوامل بروز ناهنجاری‌ها و **آسیب‌های اجتماعی** در جوانان، روابط اجتماعی و نقش ارزش‌های انسانی در تقویت آن، هویت ایرانی و اسلامی، چگونگی تقویت آن و جایگاه آن در تقویت اعتماد به نفس و خودباوری در جوانان، نقش خانواده در تحکیم بنیان‌های اخلاقی و ارزشی جوانان، ارزش سرمایه جوانی، جوان‌گرایی از نگاه اسلام، بیان نتایج چند پژوهش ملی در مورد مشکلات و نیازهای اجتماعی جوانان، نقش باورهای مذهبی و اعتقادی در سازندگی روحی، اعتماد به نفس و آرامش در جوانان می‌پردازد و در انتها با توجه به مطالب گفته شده، به بیان راهکارهای عملی در این زمینه‌ها می‌پردازد.

واژگان کلیدی: جوانان، فرهنگ، خانواده، ارزش، مذهب، روابط اجتماعی، پایداری

زنان در ادبیات دفاع مقدس

مریم بصیری*

چکیده:

حضور زنان ایثارگر به نسبت مردان در مناطق جنگی و مرزی کم بوده است و به نسبت، حضور زنان در ادبیات دفاع مقدس کمتر. پرداختن به ایثارگری و وضعیت حضور زنان در مناطق جنگی در حیطه ادبیات منثور، از جمله نکات قابل توجه در بررسی حضور زن در جنگ است. در ادبیات دفاع مقدس، زنان ایثارگر را می‌توان به دو دسته، زنان حاضر در مناطق جنگی و جبهه، و پشت جبهه تقسیم بندی کرد. زنان جبهه شامل دو دسته، زنان جنگ زده و ساکن مناطق مرزی و زانی می‌شود که به واسطه مشاغلی چون: پزشکی، پرستاری، عکاسی، خبرنگاری و ... اجازه حضور در جبهه را داشته‌اند. اما عمده زنان در این ادبیات، زنان پشت جبهه هستند که همسران، مادران و در رده بعدی خواهران شهید، جانباز و اسیر هستند. در رده بعدی، سایر زنان ایثارگر هستند که در پشت جبهه فعالند. این زنان به تبع مکان حضورشان، کارکرد و نقش‌های متفاوتی داشته و به ایثارگری پرداخته‌اند؛ که در شرایط عادی چنان شجاعت و جسارتی نداشتند. این نوشتار بر آن است تا این دسته‌بندی را در آثار ادبی دفاع مقدس بررسی کند و این نقش‌ها را در قالب‌های داستان کوتاه، بلند، رمان، خاطره، و زندگینامه با هم مقایسه کند.

واژگان کلیدی: ادبیات، داستان، دفاع مقدس، زن، ایثارگر

«أَمَلٌ دُنْقَلٌ» شاعر متعهد و خالق تصاویر مقاومت و شهادت

دکتر علی بیانلو*

چکیده:

امل دنقل شاعر معاصر مصری قرن بیستم است. وی در مرحله‌ای حساس از لحاظ اجتماعی و سیاسی دیده به جهان گشود. در کودکی شاهد مشکلات فراوان اقتصادی و نیز نابسامانی‌های پس از جنگ جهانی دوم، و شکست عرب‌ها از اسرائیل و مرگ انسان‌های دلسوز و مفید جامعه همچون جمال عبد الناصر بوده است. تأثیرات این وقایع و همچنین روح طغیان‌گر و ناآرام، از او شخصیتی ادبی، متعهد و پایبند به اصول انسانی و امت عربی، میهن پرست، معتقد به پایداری و عدم سازش و مصالحه با دشمن اسرائیلی به وجود آورده بود. وی اعتقاد داشت، بایستی ادیب یا شاعر و یا هنرمند به بیدار ساختن مردم اهتمام ورزد و آنان را از غفلت برهاند و هشیار سازد. ادب و هنر از نظر او باید با مردم زندگی کند و هم و غم و دغدغه‌ی آنان را به تصویر بکشد؛ و باید که به آینده‌ی دنیا امید داشت و در آن تغییر ایجاد کرد. او همچنین به قضیه‌ی فلسطین اهتمام ویژه دارد، چرا که در لابلای اشعار او کلماتی مانند: القدس، المسجد الاقصی و فلسطین به چشم می‌خورد. دنقل از نمادهای انسانی (رمزها) که فدائیان و ناجیان حق و حقیقت بودند نیز به عنوان ابزار بیان در محتوای سخن خویش، کمک می‌جوید. در این راستا است که در اشعار او اشاره‌ای مستقیم یا غیر مستقیم به حادثه‌ی کربلا و امام حسین (ع) در تصاویری عاشورایی و عینی می‌شود. همچنین در واژگان شعری او کلماتی چون شهید و شهادت متجلی است، که این کلمات نیز در تصاویری ادبی و تعاملی ما انسان‌های امروزی نمایان می‌شود. بنابراین، امل دنقل با توجه به یافته‌های تحقیق به حق شاعری متعهد، مقاوم و قدردان شهادت به شمار می‌رود.

واژگان کلیدی: امل دنقل، شعر، تعهد، مقاومت، شهادت

ایثار و شهادت و دفاع مقدس

فاطمه بیرانوند*

چکیده:

هشت سال دفاع از آب و خاک و دین و اطاعت از امام و رهبری، تاریخ ملتی را به ثبت رسانید و رقم زد که لحظه لحظه آن، غرور و عزت، جوانمردی و شجاعت، دلیری و رشادت، ایثار و شهادت را معنا بخشید. در بطن و ماهیت دفاع مقدس ملت ایران، فرهنگی بسترسازی گردیده بود و به تکامل رسید که ریشه در انقلاب اسلامی مردم ایران به رهبری پیر فرزانه، امام خمینی(ره) داشت و به قیام سرور و سالار شهیدان عالم، حسین بن علی (ع)، و عترت و سنت پیامبر (ص) اتصال داشت که در باور و همت امام، به عنوان احیاگر تفکر دینی، متجلی گشت و درخشید. «تاریخ، فداکاری‌ها و از خودگذشتگی‌ها و جانبازی‌های شیعه را، به خوبی نمایان ساخته و نشان داده، به طوری که هرگاه پای عقیده و محبت به پیشوایان دین و دفاع به میان آمده، شیعه نه تنها جان، بلکه همه چیز خود را از دست داده و از عقیده و شرافت و حیثیت و آزادی و موطن خود دفاع کرده است.» و به خاطر همین عقیده و دفاع از باورداشتهای دینی است که در صحنه رزم، صحنه‌های دفاع از حیثیت و شرافت و دین و آزادی و وطن را می‌آفریند، علی‌الخصوص این که مزین به اصل ایثار و شهادت نیز باشد. ایثار و شهادتی که شوق و انس و آرزویش، در فرهنگ شیعه و هشت سال دفاع، از چنان قداست و جذابیتی برخوردار بود، که از یک سو، مایه فخر و سربلندی ایرانیان و اسلام و حیرت و تحسین جهانیان گشت و از طرف دیگر، الگوی همیشگی ماندگار آیندگان را سبب شد. از این رو، در این مقاله سعی در ارتباط این فرهنگ (ایثار و شهادت) و تبیین و تعیین و نقش آن در دفع مقدس ملت ایران داریم. به همین خاطر، به نقش ایثار و شهادت و دفاع مقدس، به تفضیل صحبت خواهیم کرد.

واژگان کلیدی: شهادت، دفاع مقدس، فرهنگ، ایثار

راهکارهای نظام آموزش و پرورش در نهادینه سازی و گسترش فرهنگ ایثار و شهادت

سعید پورطهماسی*

و دیگران**

چکیده :

ایثار و شهادت به عنوان والاترین ارزش‌های انسانی در دین مبین اسلام مد نظر بوده و همواره بر آن تأکید شده است. برای حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس و فرهنگ ایثار و شهادت به نسل آینده، می‌بایست این فرهنگ با جدیت تمام در سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور لحاظ و ثبت گردد. چنانچه جامعه‌ای خواهان برخورداری از نسلی با عزت و آماده‌ی ایثار و شهادت است باید به طور بنیادی به فرهنگ‌سازی و زمینه‌سازی مناسب در آموزش و پرورش در این زمینه پرداخته و عوامل تأثیرگذار در این عرصه را شناسایی کرده و با تمام ظرفیت و توان برای هر کدام از آنها برنامه‌ریزی نماید. شیوه‌های پرورش و ترویج فرهنگ شهادت در نظام تعلیم و تربیت کشور شناسایی عناصر بنیادین مفهوم شهادت می‌باشد و دلالت بر آن دارد که شکوفایی و پرورش این عناصر، مقدمه رشد و گسترش فرهنگ شهادت است. به عبارت دیگر، رشد و پرورش فرهنگ شهادت، امری پسینی و وابسته به پرورش عناصر نامبرده می‌باشد. از این رو با توجه به این استنتاج، نظام تعلیم و تربیت رسمی کشور بایستی شکوفایی و پرورش این عناصر بنیادین را سر لوحه‌ی اهداف و برنامه‌های خود قرار دهد. آموزش و پرورش ایران می‌تواند با بازنگری در اهداف آموزش و پرورش کشور و مرور اهداف مکتوب نظام آموزش و پرورش ایران به بازسازی مفهوم شهادت و ایثارگری پرداخته و به ارائه تصویری مناسب از ایثار و شهادت بپردازد. از این رو آموزش و پرورش با ایجاد حس مشترک بین دانش‌آموزان نسبت به دین و وطن و ارزش‌های متعالی مذهبی موجبات نهادینه شدن فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه می‌شود.

واژگان کلیدی: آموزش و پرورش، ایثار، شهادت، چالش، راهکار

* دبیر آموزش و پرورش شهرستان بيله سوار

**آذر تاجور: گروه معارف دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بيله سوار و سیاوش پورطهماسی: گروه معارف دانشگاه آزاد اسلامی،

واحد بيله سوار

رسانه ها و چگونگی اشاعه و نهادینه سازی فرهنگ ایثار و شهادت

سیاوش پورطهماسبی*

هوشنگ حامد**

چکیده:

در پژوهش حاضر، به تبیین رسالت رسانه ها در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در فرایند جهانی شدن پرداخته می شود. روش انجام پژوهش توصیفی از نوع تحلیل اسنادی بوده است به علاوه گردآوری داده های لازم جهت ارائه مطالب، کلیه منابع و مراجع مرتبط و در دسترس با استفاده از فرم گردآوری داده ها تحلیل و یافته ها به شیوه کیفی تحلیل شده است. در این پژوهش سه هدف عمده مد نظر است که عبارتند از: ۱- تاثیر رسانه ها بر ظهور تجربه دینی ایثار و شهادت ۲- چالش های فرهنگ ایثار و شهادت ۳- رسانه و ایثار و شهادت در فرایند جهانی شدن. نتایج به دست آمده نشان دهنده این است که: ۱- گفتمان، نقیضه گری، التقاط گری، پلورالیسم از تاثیرات رسانه ها بر ظهور تجربه دینی ایثار و شهادت است. ۲- امروزه فرهنگ ایثار و شهادت با چالشی مواجه است که باید افراد را برای آن آماده کرد؛ از جمله نابودی ارزش های بومی، هجوم ارزش های غربی، نابودی هویت انسانی، سکولاریزاسیون، مصرف گرایی، تک فرهنگی شدن است. ۳- برانگیختن احساس مسؤولیت و تعهد دینی، تبیین رابطه ایمان و ایثار، ارایه تصویری از الگوهای ایثار و شهادت، پرهیز از تحریفات در پرداختن به عاشورا و شهادت، آمیختن احساسات و منطق در تبلیغ الگوهای شهادت، پرهیز از دور از دسترس قرار دادن الگوهای ایثار و شهادت، بهره گیری مناسب از مصاحبه ها و وصیت نامه های شهیدان از مولفه های کارکرد رسانه ها در عصر جهانی شدن هستند. و در آخر باید گفت که برای ارائه مفاهیم ایثار و شهادت استفاده از ابزارهای رسانه ای نوین الزامی بوده و جهانی شدن فرصت مناسبی است تا ارزش های دینی و فرهنگ ایثار و شهادت طلبی اسلامی را به جهانیان معرفی کنیم.

واژگان کلیدی: رسانه، ایثار، شهادت، جهانی شدن، رسالت

* دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بيله سوار، گروه معارف tahmasbesiavash@yahoo.com

** دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بيله سوار، گروه معارف

راهکارهای ترویج و اشاعه ی فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه

آذر تاجور*

سیاوش پورطهماسبی**

چکیده :

امروزه بیش از آن که نیازمند دانش باشیم، نیازمند روش و منش مناسب می‌باشیم. طراحی روش‌های نو، شیوه‌های جذاب، ساده و قابل انطباق با دوران کنونی، ضرورت کار با نسل نو شکفته امروز است. نکته مهم دیگر این که شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در مراحل مختلف سنی، راهکارهای مبتنی بر ویژگی‌های خود را می‌طلبد. اگر راهکارها مبتنی بر ویژگی‌های شناختی و عاطفی افراد باشد، تأثیرگذار خواهد بود. فرهنگ شهادت، جوهره و صفات شهید فرهنگی را ترویج می‌کند که در آن باید ایثار و از خود گذشتگی در تاروپود زندگی نمایان گردد بنا براین لازم است جامعه بسویی سوق داده شود که گمنامی و فراغت از منیت‌ها و در نظر گرفتن منافع جمع در راستای ایمان دینی به یک وظیفه تبدیل گردد. راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه، تبیین فلسفه جهاد، شناسائی احساس خودباوری مذهبی و ملی ناشی از فرهنگ ایثار و شهادت، معرفی و شناساندن اسوه‌های ایثار و شهادت به نسل جوان، تشریح و توضیح نقش فرهنگی ایثار و شهادت، تشویق و دعوت دانش‌آموزان به تحقیق و بررسی در کتب و مقالات مربوط به فرهنگ ایثار و شهادت، مواجه نمودن دانش‌آموزان با فرماندهان و افراد موثر در دفاع مقدس به عنوان نمادهای فرهنگ ایثار و شهادت، بازدید و حضور در مناطق جنگی از نظر بعد مکانی فرهنگ ایثار و شهادت، ارائه الگوی علمی و آثار و پیامدهای کنونی و تاثیرگذاری در عرصه‌های مختلف، استفاده از هنرهای تجسمی و نمایشی در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و .... که راهکارها و گامهایی هرچند کوچک در نهادینه سازی فرهنگ ایثار و شهادت می باشد.

واژگان کلیدی: ایثار، شهادت، ترویج فرهنگ، جامعه، راهکارها

*عضو گروه معارف دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بيله سوار، tajvarazar@yahoo.com

** گروه معارف دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بيله سوار

ادبیات پایداری در دیوان نزار قبانی

حسین تک تبار فیروزجائی*

مهدی مقدسی نیا**

چکیده:

شعر پایداری آن شعری است که ابعاد و ویژگی های مقاومت را در سطح منطقه یا جهان به تصویر می کشد و به صورت مستقیم یا غیر مستقیم مردم را از وضعیت موجود جامعه آگاهی می دهد و به مبارزه و مقاومت فرا می خواند. معمولاً چنین آثاری تحت تاثیر شرایط اختناق سیاسی، استبداد داخلی، قانون گریزی ملی، غصب سرزمین و سرمایه و ... پدید می آید. درون مایه اصلی این آثار مبارزه با ظلم و ستم و استبداد در زمینه های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و ... است. آفریننده ادبیات مقاومت می کوشد مردم و جامعه را از بی هویتی و احساس بی مسئولیتی نسبت به مشکلات ملت و جامعه نجات دهد. گاه پا از این حد فراتر می گذارد و آنها را به باد طعن و استهزا و تهمت می گیرد به ویژه اگر این بی مسئولیتی از طرف شاعران یا ادیبانی باشد که در عین حال که از مسائل آگاهند، ذوق و قلم خود را به مضمون های دیگری سوق می دهند. شاعران معاصر عرب و به ویژه ادیبان سرزمین های اشغالی به ادبیات مقاومت رو آوردند. از جمله این شاعران نزار قبانی بود. او در سرزمین های عربی به شاعر زن معروف بود؛ ولی بعد از شکست عرب ها از اسرائیل در ژوئن ۱۹۶۷ دگرگونی ژرفی در روح و روان شاعر ایجاد و سبب شد به ادبیات پایداری روی بیاورد و در زمینه های مختلف این نوع از ادبیات قصیده های بسیار زیبایی بسراید.

واژگان کلیدی: نزار قبانی، مقاومت، فلسطین، اعراب، اسرائیل

* استادیار گروه زبان و ادبیات عرب دانشگاه قم، h.taktabar@yahoo.com
** استادیار گروه زبان و ادبیات عرب دانشگاه قم، mammahdi@yahoo.com

تجلی ایثار در فرهنگ ایرانی

حسین تک تبار فیروزجائی*

مهدی مقدسی نیا**

چکیده:

برخی از فرهنگ ها، مسلک ها، آداب و رسوم و غیره در میان طیف قابل توجهی از یک جامعه به صورت یک ارزش در می آید. ایثار از ارزش های اجتماعی برجسته جامعه ایران است و بدان توجه فراوانی می شود. ایثار و از خودگذشتگی از دیر باز با فرهنگ ایرانیان عجین بوده است. آنان در گذشته ی پر فراز و فرود خویش، تا به امروز با مشکلات و نابسامانی های گوناگونی مواجه بودند که عبور از این گردنه ها ممکن نبود مگر با تمسک به فرهنگ ایثار. پایه های اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی و ... ایرانیان در دوران قدیم چندان مستحکم نبود که بدون اتکا به از خود گذشتگی، امور گوناگون روند مطلوبی به خود گیرد.

فطرت ایرانیان با ایثار سرشته بود که با انتشار دین مبین اسلام در این کشور و امتزاج فرهنگ ایرانی - اسلامی فرهنگ ایثار نیز همچون دیگر ارزش ها و باورهای دینی و مذهبی پر رنگ تر شد و نقش آن در فرآیند تحولات گوناگون متجلی گردید.

چیستی و چگونگی ایثار چهره و صورتی فرهنگی - اجتماعی دارد. به عبارت دیگر آموزه های فرهنگی و روابط اجتماعی میان مردم گونه های متفاوتی از ایثار را نشان می دهد. از خود گذشتگی به عنوان یکی از ارزش های اجتماعی موثر در فرهنگ ایرانی از جایگاه بسیار والایی برخوردار است و کارکردهای مثبت و سازنده ای در زمان های مختلف از خود به جای گذاشته است که بارزترین آن ایجاد اتحاد و همبستگی میان مردمان در مقاطع حساس تاریخی به خصوص زمان بروز حوادث طبیعی همچون زلزله، سیل و در زمان وقوع جنگ و درگیری است. مصادیق ایثار در جامعه ایرانی بسی گسترده است و در لایه های مختلف اجتماعی و قلمرو وسیع جغرافیایی شاهد مظاهر متعدد آن هستیم که در این مقاله بر آنیم که به بررسی آن بپردازیم.

واژگان کلیدی: فرهنگ، ایثار، اسلام، ایران

* استادیار گروه زبان و ادبیات عرب دانشگاه قم، h.taktabar@yahoo.com

** استادیار گروه زبان و ادبیات عرب دانشگاه قم، mammahdi@yahoo.com

بازتاب ایثار و شهادت حسینی در آیین‌های شعر عربی معاصر

محمودرضا توکلی محمدی *

چکیده

رخداد عظیم عاشورا و چگونگی به وجود آمدن آن بر هیچ انسان حق طلبی چه مسلمان و چه غیر مسلمان پوشیده نبوده و پژواک آن در طول قرن‌ها در دل تاریخ طنین افکن شده و هیچ گاه از تأثیر گذاری آن کاسته نشده است. پیامبر عظیم الشان اسلام (ص) از همان آغازین روزهای بعثت به صورت‌های گوناگون؛ مستقیم یا غیر مستقیم، مسلمانان را در مورد آن واقعه مطلع ساخته و نسبت به انحراف از جریان اسلام حقیقی هشدار می‌دادند. بعد از رخ دادن این پیشامد جانسوز که وجود آن برای پاسداشت اسلام حقیقی ضروری می‌نمود خون تازه‌ای در رگ‌های امت اسلامی به جریان افتاد و تأثیر آن را از بدو قیام عاشورا تا کنون در دل عالم اسلامی شاهد هستیم. چه اینکه هیچ قیام حق طلبانه‌ای در عالم اسلامی به وقوع نپیوست مگر اینکه شعار قیام خود و الگوی آن را به صورت مستقیم یا غیر مستقیم امام حسین علیه السلام و نهضت عاشورا قرار داد. این امر تأثیر خود را در دل ادبیات نیز برجای گذاشته و در ادبیات حق طلبانه‌ی دنیا از فارسی گرفته تا هندی و ترکی و عربی و انگلیسی و... شاهد توصیف قیام امام حسین علیه السلام و ستایش این امام بزرگوار هستیم. مقاله‌ی حاضر در صدد است تا با بررسی شعر معاصر عربی به اثر گذاری قیام امام حسین (ع) و شخصیت والای ایشان در این ادبیات پرداخته و الگو پذیری قیام‌های حق طلبانه‌ی معاصر جهان عرب از نهضت عاشورا و انعکاس آن در ادب عربی را به تصویر کشاند. نکته‌ی قابل توجه در این میان بازتاب واقعه‌ی عاشورا نه فقط در شعر شعرای معاصر شیعی که در شعر شعرای اهل تسنن و شعرای مسیحی نیز می‌باشد.

واژگان کلیدی: نهضت عاشورا، ایثار حسینی، شهادت حسینی، شعر معاصر عرب، نهضت‌های معاصر عرب

ایثار و شهادت در سیره‌ی فاطمی

محمودرضا توکلی محمدی*

نرجس توکلی محمدی**

چکیده:

بی شک در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه؛ پیروی از سیره‌ی اهل بیت عصمت و طهارت و الگو برداری از ایشان ما را به سرچشمه‌های ایثار واقعی و از خودگذشتگی در راستای ترویج معارف عمیق الهی در جامعه رهنمون می‌سازد. در این میان سیره‌ی بانوی بزرگوار اسلام حضرت فاطمه‌ی زهرا سلام علیها می‌تواند به عنوان بهترین و برترین الگو برای زنان مسلمان قرار گیرد تا در عین حفظ حجاب با نهادهای ایثار و شهادت طلبی در راستای دفاع از حریم ولایت آشنا گردند. تاریخ خونین شیعه در درازای ۱۵ قرن نشان می‌دهد که شیعیان در این مورد از بانوی بزرگ اسلام الگو گرفته و بدان ادامه می‌دهند که مورد اثبات این مطلب نیز بهره‌گیری از نام و القاب مبارک حضرت زهرا(س) در طول جنگ تحمیلی به عنوان رمز عملیات مختلف جنگی یا به صورت پیشانی بندها و... است، در حقیقت حضرت با قربانی نمودن خود و فرزند عزیزش، محسن، شهادت را به یک فرهنگ عمومی تبدیل کرد. نوشتار حاضر، با تأکید بر ادب ایثار و شهادت فاطمی(س) در دفاع از نبوت رسول اکرم(ص) و ولایت و امامت امام علی(ع) به بیان نمونه‌هایی از مواضع سیاسی و مبارزات حضرت زهرا(ع) در این حیطة پرداخته و با اثبات این مطلب که همه فعالیت‌های سیاسی صدیقه کبرا(ع) در دفاع از نبوت و نیز امامت و ولایت امیرمؤمنان علی(ع) در راستای استواری و استحکام ستون و پایه‌های اسلام ناب محمدی(ص) بوده، در ابتدا اشاره‌ای هر چند کوتاه بر اصول و قواعد و مبانی مبارزاتی حضرت که یکی از مصادیق بارز عصمت در آیه ی تطهیر و حدیث متواتر ثقلین است نموده و آنگاه به نمونه‌هایی عینی از ادب ایثار و شهادت فاطمی در مراحل مختلف مبارزات سیاسی حضرت اشاره می‌نماید و جریان این پایداری را ابتدا در طول حیات پیامبر اسلام(ص) و دفاع حضرت زهرا(س) از ایشان و آنگاه بعد از وفات پیغمبر(ص) در دفاع از جانشینی مولای متقیان امام علی(ع) که همان دفاع از امامت و ولایت است بررسی نموده و به بیان نمونه‌هایی عینی از دفاع صدیقه طاهره(س) از نبوت، امامت و ولایت در طول زندگی کوتاه ولی پربرکت ایشان می‌پردازد.

واژگان کلیدی: فاطمه زهرا(س)، ایثار و شهادت، میراث سیاسی، فدک

* عضو هیأت علمی دانشگاه قم و دانشجوی دکتری دانشگاه تهران mrtavakoly@yahoo.com

** کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه تهران tavakoli.nm@gmail.com

بررسی مفهومی و مصداقی واژه «شهید» در آیات قرآن

نرجس توکلی محمدی*

چکیده

یکی واژگان پرکاربرد قرآن، واژه «شهید» است که در بیش از صد آیه قرآن وارد شده و نسبت به افراد و گروه‌های مختلف به کاررفته است. کاربردهای فراوان این واژه از یک سو، و در برداشتن مفهومی گسترده از سوی دیگر شناخت مفهوم و مصداق واژه «شهید» را به عنوان یکی از پرکاربردترین اوصاف به کاررفته در قرآن امری ضروری می‌سازد. در این راستا، مقاله حاضر، با بررسی کاربردهای واژه «شهید» در قرآن، به تبیین این واژه از دو منظر مفهومی و مصداقی پرداخته است. در این راستا و در مرحله نخست، اقسام کاربردهای واژه «شهید» در آیات قرآن، جهت تبیین مفهومی این وصف بررسی شده اند که بر اساس آن، «شهادت» عبارت است «از اقرار به توحید و وحدانیت خداوند، اعلام حقانیت پیامبران، نزول قرآن و الهی بودن آن و نادرستی اعمال و کردار منافقان، کفار و مشرکان». از منظر آیات قرآنی، «شهید» به عنوان «صفت مشبهه»، بر کسی اطلاق می‌شود، که در میان قوم خویش، بر اعلام علنی موارد مذکور پایمردی ورزد و علیرغم مخالفتها و آزار و اذیت اصحاب کفر و شرک و نفاق، از اعلام حقانیت دین الهی دست بردارد تا اینکه در این راه کشته شود و به بالاترین درجه قرب الهی نائل گردد. از منظر مصداقی نیز، قرآن به نمونه‌هایی عملی چنین افرادی اشاره کرده است که مهمترین آنها عبارتند از: پیامبران الهی، بویژه انبیای بنی اسرائیل؛ امت اسلامی و بویژه مجاهدان و کشته شدگان در راه خدا. بر اساس مفهوم این واژه، بارزترین نمونه‌ی مصداقی «شهید» را میتوان در آیات ۲۰- ۲۷سوره یس یافت. بر اساس این آیات، صاحب داستان سوره یس پس از آنکه علناً در میان قوم خود به تبیین و اعلام حقانیت گفتار پیامبران و وحدانیت خداوند پرداخته، به دست آنان کشته می‌شود و خداوند در ازای این شهادت، برترین درجه غفران و کرامت را نصیب او می‌سازد.

واژگان کلیدی: شهید، آیات قرآن، بررسی مفهومی، بررسی مصداقی

مقام شهید و آثار شهادت از منظر قرآن و روایات

فاطمه جعفری*

چکیده:

در این مقاله که در پیش روی دارید ، جایگاه شهید و شهادت از منظر کتاب و سنت مورد بحث و بررسی قرار گرفته ، پس از بیان کلیات مساله و تعریف واژه ها و اصطلاحات ، به بحث مقام شهدا در قرآن ، به اختصار پرداخته شده ، و به دو مقام اشاره شده است . و در بحث بعدی به بحث آثار دنیوی و اخروی شهادت پرداخته ایم. از مطالعه این بحث به دست می آید : در مورد مقام شهید و شهادت آیات و روایات فراوانی از معصومین رسیده است. از مجموع آیات و روایات به این نتیجه رسیدیم که مقام و جایگاه شهدا پس از انبیا و اولیا قرار دارد و شهید با فداکاری و جانبازی در راه احیای ارزشهای الهی این مقام رفیع را کسب می کند و به درجه « عند ربهم» می رسد.

واژگان کلیدی: قرآن، روایات، شهادت، شهید

کتاب های درسی، جایگاهی مناسب برای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت در بین

دانش آموزان

دکتر رضا جعفری هرنندی*

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف تبیین نقش کتاب های درسی در نهادینه سازی فرهنگ ایثار و شهادت به بررسی میزان توجه کتاب های درسی به موضوع فوق پرداخته است. روش پژوهش توصیفی و از نوع تحلیل محتوا و جامعه و نمونه پژوهش نیز شامل: چهار عنوان کتاب درسی فارسی، دینی، اجتماعی و تاریخ ابتدایی و راهنمایی بوده اند. ابزار اندازه گیری، چک لیست تحلیل محتوا بوده و یافته های پژوهش با استفاده از شاخص های آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته اند. عمده ترین یافته های پژوهش بیانگر آن است که؛ ۱- در مجموع ۱۲۳۰ مرتبه به محورها و مولفه های مفهومی مرتبط با فرهنگ ایثار و شهادت توجه شده است. ۲- بیشترین توجه به محور؛ ایثار و کمترین توجه به محور سایر اصطلاحات شده است. ۳- روند توجه به ترتیب در پایه های دوم راهنمایی، پنجم، سوم و چهارم ابتدایی، سوم و اول راهنمایی، اول و دوم ابتدایی بوده است. ۴- کتاب فارسی دوم راهنمایی بیشترین توجه و کتاب های تاریخ اول و دوم راهنمایی فاقد مفاهیم مرتبط با فرهنگ ایثار و شهادت بوده اند.

واژگان کلیدی: ایثار، شهادت، تحلیل محتوا، کتاب درسی

هشت سال ایثار و شهادت در دفاع مقدس

بنت الهدی جلالپور*

چکیده

فرهنگ شهادت مجموعه‌ی همان نگرش‌ها، گرایش‌ها و رفتارهای نهادینه شده‌ی همگن، متوازن و منسجمی است که آدمی را به انتخاب ارزش‌والای شهادت سوق می‌دهند. بنابراین شهادت رخدادی بزرگ و موفقیت‌زا برای کسانی است که به تبعیت از آرمان‌ها و ارزش‌ها و با تربیت و پرورش یافتگی در فضای ایثار و حماسه، به مرتبت و جایگاهی می‌اندیشند که فرای زندگی انسانی و شان و منزلت خلیفه‌اللهی است، که ما از این عرصه به عنوان "**فرهنگ ایثار و شهادت**" نام می‌بریم. ایثار در لغت به معنی «برگزیدن، عطا کردن، غرض دیگران را بر غرض خویش مقدم داشتن، منفعت غیر را بر مصلحت خود مقدم داشتن» ایثار که یک واژه‌ی عام است، در همه‌ی مکتب‌ها و فرهنگ‌ها وجود دارد، ولی در اسلام مفهوم آن از یک برتری خاصی برخوردار است و هر تلاش، فداکاری، بخشش و جایگزینی را ایثار نمی‌گویند، بلکه ایثار در اسلام دارای پیش‌زمینه‌ای چون اخلاص در راه خدا بودن دارد.

ایمان به خدا در تمام سطوح جبهه به چشم می‌خورد نماز شب خواندن در دل خاکریز‌های تاریک و ظلمانی، صدای صوت خوش قران، صدای راز و نیاز بچه‌ها در شب‌های عملیات که چه عاشقانه با خدای خود حرف می‌زدند و به یاد مظلومیت مولای خود امام حسین (ع) می‌گریستند. صدای دعای توسل و زیارت عاشورا چه صفایی به این سنگ‌های خاکی می‌داد. چیزی که روحیه شهادت و ایثار‌گری را در رزمندگان هشت سال دفاع مقدس تقویت می‌کرد وجود رهبری فرزانه و والاتبار به نام امام سید روح‌الله خمینی (ره) بود.

واژگان کلیدی: ایثار، شهادت، دفاع مقدس

شهادت هراسی غرب

اصغر جالوند*

چکیده:

بدون شک در اسلام و بویژه در جامعه‌ی اسلامی ما، شهادت دارای ارزش، جایگاه، موقعیت و منزلت بسیار ویژه و استراتژیک می‌باشد. یکی از اموری که می‌توان به آن اشاره داشت ترس جامعه‌ی غربی و بویژه استکبار جهانی و رژیم اشغالگر قدس از روحیه‌ی شهادت طلبی جوانان کشور ما می‌باشد. یقیناً دشمنان جامعه‌ی اسلامی ما در کمین رخداد حادثه و فرصتی هستند تا به کیان انقلاب اسلامی ضربه‌ای وارد سازند. نگارنده در این جستار بر آن است تا یکی از مهم‌ترین عوامل عقب نشینی و تسلیم دشمنان در برابر ایران اسلامی با وجود تهدیدات توخالی، یعنی آگاهی آنان به وجود روحیه و حس شهادت طلبی جوانان این کشور و نهراسیدن از مرگ در راه حق را نشان دهد. همچنین سیر مقاله به صورتی است که نمونه‌هایی از شکست اهریمنان را در راه مبارزه با جوانان مسلمان ایران زمین به تصویر کشیده و به شیوه‌ی توصیفی-تحلیلی به اثبات می‌رساند که برگرفتن حس شهادت طلبی و شهامت مثال زدنی جوانان از حضرت علی اکبر(ع) در این راه علت اصلی شکست این دیوصفتان بوده است.

واژگان کلیدی: شهادت، جوانان، غرب، شهامت، شهادت طلبی، حضرت علی اکبر(ع)

ایثار، شهادت و رستگاری از منظر ائمه (علیهم السلام)

* اصغر جلالوند

** لیلامحمدی

چکیده:

بی‌شک ایثار و شهادت در جامعه اسلامی دارای ارزش و منزلت بسیار فراوانی می‌باشد. بدین معنا که فداکاری و جان‌سپاری در راه خدا و جبهه‌ی حق علیه باطل، مصداق معامله‌ی جان آدمی به عنوان ارزشمندترین گوهر دنیوی انسان در ازای دستیابی به خشنودی آفریدگار به منزله‌ی ارزشمندترین عمل معنوی فرد به شمار می‌آید. جان آدمی گوهری دنیوی است که کمتر کسی حاضر به از دست دادن آن می‌باشد. با این وجود، شهادت گوهری معنوی به شمار می‌رود که جان آدمی در برابر آن کم ارزش می‌گردد. از سفارشات و دستورات ائمه‌ی اطهار (ع) به این مهم دست می‌یابیم که به یقین یکی از راه‌های رستگاری و رسیدن به سعادت دنیوی و اخروی به پا خاستن، فداکاری و ایثار علیه جبهه‌ی کفار و شهادت در راه مبارزه‌ی با آنان می‌باشد. سیر مقاله به صورتی است که جایگاه، منزلت و مقام شهادت را از دیدگاه ائمه‌ی شناسانده و به اثبات می‌رساند که یکی از برترین راه‌های رستگاری، ایثار و شهادت است. نگارندگان مقاله پس از بررسی فرهنگ ایثار و شهادت در سیره‌ی امامان معصوم (علیهم السلام) به این امر دست می‌یابند که ایثار و شهادت دارای ارزش و منزلتی بس عظیم است، به گونه‌ای که سرور شهیدان جان‌گرانقدر خود را در این راه از دست می‌دهد.

واژگان کلیدی: ائمه (علیهم السلام)، ایثار، شهادت، رستگاری

* کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی دانشگاه قم   Ostad139@Gmail.com

** مهندسی علوم و صنایع غذایی مؤسسه‌ی آموزش عالی غیرانتفاعی پیوند قائمشهر

فرهنگ ایثار و شهادت در کلام وحی و کلمات ائمه (ع)

محسن جمشیدی کوهساری*

چکیده:

باید گفت عنصر مبارزه با ظلم و تجاوز در تمام جوامع و فرهنگ ها، امری مقدس و ضروری است و یکی از عناصر مهم در حفظ حیات حقیقی بشریت است، که انسان در طول تاریخ به آن محتاج بوده، لیکن در برهه‌هایی از زمان و به دلایل و شرایطی خاص، این فرهنگ، ظهور و بروز و تجلی بیشتری داشته است. در فرهنگ بشری، همیشه انسان‌های فداکار مورد احترام بوده‌اند. حتی کسانی که شهامت از خود گذشتگی ندارند، در برابر عظمت انسان‌های از جان گذشته، خضوع می‌کنند و لب به تحسین آنان می‌گشایند. هر زمان که ظالم یا متجاوزی قد علم کرده است، مردانی غیور با اراده‌های پولادین و با فداکاری و از خود گذشتگی درمقابلشان ایستاده و با ظلم و تجاوز مبارزه کرده‌اند، حال یا در راه هدف والای خود کشته شده‌اند و یا به فتح و پیروزی رسیده‌اند و ظالم و متجاوز را سر جای خود نشانده‌اند. مصادیق حقیقی چنین مبارزاتی در تاریخ ملل مختلف با هر کیش و آئینی فراوان یافت می‌شود که بعضی از نمونه‌های آن حتی در قصه‌ها، داستان‌ها و اشعار سینه به سینه نقل شده است. اما در دین مبین اسلام و به ویژه در مکتب تشیع به دلیل ویژگی‌های خاص در آن و تأکید بر حفظ حیات معنوی و عزت مسلمین در خصوص مبارزه با ظلم، تجاوز و فساد و.... سفارشات و تأکیدات فراوانی شده است. که با بازخوانی و بازشناسی فرهنگ جهاد و شهادت در دو بخش کلی، یکی از منظر قرآن و دیگری از منظر روایات به خوبی در خواهیم یافت که تمامی این آموزه‌ها منطبق با شریعت است.

واژگان کلیدی: جهاد، شهادت، ایثار، آیات، روایات

* طلبه درس خارج حوزه عمیه قم و دانشجوی کارشناسی ارشد مدرسی معارف دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه

شهادت و ایثار از دیدگاه مکاتب روانشناسی

عباس حبیب زاده*

چکیده:

رفتارهای ایثارگرانه و شهادت طلبانه، مانند سایر رفتارهای انسان، در علم روان شناسی قابل مطالعه هستند. مکاتب عمده در روان شناسی عبارتند از زیست شناختی، رفتارگرایی، شناخت گرای، رفتارگرایی شناختی، روانکاوی و انسان گرایی. پس از بررسی اصول زیربنایی این مکاتب مشخص می شود که رفتار های ایثارگرانه و شهادت طلبانه از دیدگاه مکاتب زیست شناختی، رفتارگرایی و روانکاوی توجه مبتنی بر آگاهی و انتخاب ندارد. ولی از دیدگاه مکاتب شناختی، رفتارگرایی شناختی و انسان گرایی پذیرفته شده و در راه رسیدن به تعالی و خودشکوفایی انسان مطلوب هستند.

واژگان کلیدی: روانشناسی و ایثار، روانشناسی و شهادت، روانشناسی و فداکاری، مکاتب

روانشناسی و ایثار

ادبیات ایثار ، شهادت و پایداری فلسطین و شعر ابراهیم طوقان

دکتر سید علی رضا حجازی *

چکیده:

ادبیات ایثار، شهادت و پایداری، ادبیاتی است که آزموده‌های جهاد و مبارزاتی یک نسل مقاوم و مبارز را برای رهایی سرزمین، دین، فرهنگ و سنت‌هایشان از چنگال تجاوزگران به حریم ارزش‌های ملی و انسانی را برای نسل‌های آینده در بیان فحیم شعری و ادبی تصویر و ترسیم می‌کند. ادبیات ایثار، شهادت پایداری، حاصل فکر و اندیشه‌ای است که رسالت آن راندن، شورش و آشوب در زمان اشغال است. زیرا این ادبیات وظیفه هدایت گروه‌هایی از مردم را به عهده دارد که در راه حفظ کیان و میهن از گزند دشمن تلاش می‌کنند. نخستین متن ادبیات پایداری به مفهوم اسلامی آن، قرآن و پس از آن نهج البلاغه امام علی(ع) است که مهم‌ترین منبع اصول و مبانی عرفان حماسی هستند. پایداری در جهان اسلام، در جریان ضد استعماری مردم مغرب عربی به ویژه الجزایر رایج شد. اما شعر ایثار، شهادت و پایداری فلسطین در سرزمین اشغالی، پر قدرت‌ترین پایداری، غضبناک‌ترین کینه بر علیه دشمن صهیونیستی، و پا بر جاترین ایمان به پیروزی به شمار می‌رود. شاعران پایداری از نظر التزام به ارزش‌های دینی بایکدیگر متفاوتند، ولی بدون تردید گذشت زمان و فرو نشستن آتش شعارهای گروه‌های چپ و ملی‌گرا شاعران فلسطینی را هر چه بیشتر از سرانجام کار مبارزه غیر دینی با صهیونیسم نا امید کرد، و آنان را به ستایش نسل انقلابی انتفاضه تشویق کرد. ابراهیم طوقان یکی از شاعران تاثیر گذار در ادبیات پایداری فلسطین است. در این مقاله به موارد زیادی از تأثیرات شاعر ابراهیم طوقان بر ادبیات ایثار، شهادت پایداری فلسطین اشارت رفته است.

واژگان کلیدی: شعر، ادبیات، پایداری، ایثار، شهادت، فلسطین، ابراهیم طوقان

جوانان ، ایثار ، شهادت

غلامرضا حجتی*

ریحانه علیخانی**

چکیده:

"ملت‌ی که با فرهنگ شهادت طلبی آراسته شود شکست ناپذیر است" امام خمینی (ره). ایثار و شهادت به عنوان والاترین ارزش‌های انسانی در دین مبین اسلام مد نظر بوده و همواره بر آن تاکید شده است. این مفاهیم ژرف در طول تاریخ همواره سرنوشت بشر را تعیین کرده و او را از نابودی معنوی نجات داده است. در فرهنگ اسلامی ما توجه به این مفاهیم همواره رایج بوده و پس از انقلاب اسلامی و در هشت سال دفاع مقدس به اوج خود رسید. اهمیت والای این امر، لزوم توجه به آن را در جامعه‌ی امروز که با مفاهیمی چون جهانی شدن و در هم آمیختن فرهنگ‌ها و حتی تهاجم فرهنگی همراه است، نشان می‌دهد. این پژوهش مقاله‌ی مروری می‌باشد که از طریق جستجوی کتب و مقالات تدوین شده است. در ترویج و فرهنگ ایثار و شهادت باید به جوهره‌ی اصلی مفاهیم که همانا از خودگذشتگی می‌باشد توجه داشت و در ترویج این فرهنگ عوامل مؤثر بر کاهش کارایی تبلیغات در این حوزه را جستجو کرد.

واژگان کلیدی: جوانان، ایثار، شهادت

* دانشجوی کارشناسی پرستاری

** کارشناس پرستاری

بازتاب فرهنگ ایثار و شهادت در شعر محمود درویش

دکتر صحبت الله حسنونند*

چکیده:

موضوع فلسطین و انعکاس آن در ادبیات پایداری عربی، با زیبایی تمام، فرهنگ ایثار و شهادت را به تصویر کشیده است. محمود درویش از شاعران برجسته‌ی معاصر عربی، از شهادت در راه آزادی سرزمین فلسطین و رهایی از ظلم و ستم صهیونیسم، در شعر خود بارها سخن گفته است. در غالب مجموعه‌های شعری این شاعر بزرگ، ظلم ستیزی، مقاومت و شهادت از جمله مضامین اصلی شعر ایشان به شمار می‌رود. در این پژوهش بازتاب فرهنگ ایثار و شهادت در شعر محمود درویش تحلیل و بررسی شده است.

واژگان کلیدی: محمود درویش، ادبیات پایداری، ایثار و شهادت، شعر

ابعاد الگویی قیام عاشورا و تأثیرپذیری انقلاب های دینی از آن

درآینه ایثاروشهادت

سیدمحمدابراهیم حسنی*

چکیده:

در این مقاله برآن هستیم تا به اقتضای ضرورت پردازش به الگوهای رفتاری قیام عاشورا به ابعاد درونی آن در آینه شهادت بپردازیم. تا از قالب خون وشهادت در عاشورا به صفحات زرین درس های ماندگارآن بپردازیم . اگرچه پیرامون مباحث نظری و رفتاری عاشورا بحث های گسترده ای تدوین یافته اما در این مقاله سعی داریم زمینه را برای قدم های بزرگ تر در راستای ابعاد الگویی عاشورا آن هم با ظرافت ها و دقت های خاص فراهم سازیم.

در این مقاله ما به موضوع محوری و درس آموز و در واقع عامل اصلی ماندگاری مکتب عاشورا یعنی همان موضوع " ایثاروشهادت" و تاثیرآن در پرورش روحیه ی فداکاری و ایثارگری در راستای شکل گیری انقلاب های عظیم بعدی در طول تاریخ پرداخته ایم. امیدآنکه مورد پذیرش و عنایت خاص حضرت حق و ارباب طریق حقیقت یعنی حسین بن علی(ع)ویاران باوفایش قرارگیرد.

واژگان کلیدی: عاشورا، تأثیر، انقلاب، ایثار، شهادت، الگو

عملیات شهادت طلبانه از دیدگاه حقوق و فقه شیعه و اهل سنت

سید ابوالفضل حسینی سیرت*

چکیده:

از خودگذشتگی و شهادت که از ویژگیهای بارز دین مقدس اسلام است، مبنای عملیات شهادت طلبانه است. عملیات شهادت طلبانه اقدامی است که شخص با آگاهی به از بین رفتن خود و با هدف ضربه زدن به دشمن به انجام آن مبادرت می ورزد. فقهای اسلام، دفاع از دین را واجب می دانند و می توان گفت اساس و بنیاد عملیات شهادت طلبانه نیز همین مسئله دفاع از دین است. البته با توجه به این که عملیات شهادت طلبانه یک پدیده ی نسبتاً نوظهور است، هنوز بحث فقهی و حقوقی جامعی درباره ی آن صورت نگرفته است.

واژگان کلیدی: عملیات شهادت طلبانه، دفاع، شهادت، فقه، حقوق

آسیب‌شناسی تکریم شهدا و ایثارگران

حسن حیدرزاده*

چکیده:

در جوامع انسانی، رفتار مثبت و پدیده‌های اجتماعی پسندیده که سابقه‌ای چند ساله دارند، فقط با ارزیابی صحیح و مداوم به مسیر اصلی خود بازخواهند گشت و بدون ارزیابی و آسیب‌شناسی، هر رفتاری از هدف دور و به عادت‌های اجباری بدل خواهد شد. از دیگر سو، تکریم کسانی که در راه حفظ و پویایی بنیان‌های اعتقادی و ارضی جان‌فشانی می‌کنند، ریشه در انسانیت دارد و در جوامع گوناگون تحت تأثیر مؤلفه‌های متعدد، متفاوت است. در جامعه اسلامی ایران، آموزه‌های دینی و حس وطن‌پرستی، سبب وضع قوانینی ویژه برای تکریم شهدا، ایثارگران و خانواده‌های آنان شده است. به جز الزام‌های قانونی، بسیاری از مردم نیز با اعتقاد قلبی به این افراد احترام می‌کنند. اکنون که سال‌هاست این‌گونه قوانین مصوب و برخوردها به فرهنگی همگانی بدل شده، فرصت مناسبی برای آسیب‌شناسی است تا با رفع کوتاهی‌ها، نتایج این تکریم با چشم‌اندازی روشن‌تر در افق دید جامعه قرار گیرد. آنچه در این نوشتار مد نظر است، آسیب‌شناسی تکریم شهدا و ایثارگران در جامعه است که به آسیب‌شناسی قوانین و رفتار مرتبط با شهدا و ایثارگران می‌پردازد. ناگفته پیداست که این آسیب‌شناسی، هرگز با احترام و تکریم واقعی این بزرگان که کشور همیشه وامدار تصمیم‌بخردانه و به‌هنگام آنان است، منافات ندارد.

واژگان کلیدی: آسیب‌شناسی، ایثار، شهادت، تکریم

ترویج و گسترش فرهنگ ایثار و شهادت در آموزش و پرورش

فاطمه حیدری سرمزده*

چکیده:

بی تردید در سراسر جهان و در میان تمامی ملت ها، ارزش‌هایی وجود دارد که شالوده‌ی اصلی فرهنگ هر ملتی را می‌سازد. در این میان ایثار و شهادت به عنوان والاترین ارزشهای انسانی همواره مورد توجه دین مبین اسلام بوده است. از سوی دیگر پوشیده نیست که آموزش و پرورش به عنوان سنگ زیربنای توسعه‌ی اجتماعی اقتصادی، سیاسی و فرهنگی هر جامعه‌ی ای به شمار می‌آید. از این رو جایگاه و نقش آموزش و پرورش در ترویج و گسترش فرهنگ شهادت بسیار سرنوشت ساز می‌باشد. به گونه‌ی لازم است که با فرهنگ سازی و زمینه سازی مناسب در این خصوص در آموزش و پرورش، عوامل موثر در این عرصه شناسایی گشته و با تمام ظرفیت و توان، و با برنامه ریزی های دقیق و مناسب، عوامل تضعیف کننده‌ی فرهنگ ایثار و شهادت در کتاب های درسی و نظام تعلیم و تربیت مرتفع گردد. هشت سال دفاع مقدس و انتقال فرهنگ ایثار و شهادت برخاسته از آن نیز به نسل آینده، از دیگر موارد مهمی است که باید مطمح نظر متصدیان نظام آموزش و پرورش قرار گیرد. و سخن پایانی اینکه چنانچه صاحب نظران و متصدیان نظام آموزش و پرورش خواهان برخورداری از نسلی با عزت و آماده‌ی ایثار و شهادت اند، باید این فرهنگ را با جدیت تمام در تمامی سیاست ها و برنامه ریزی های آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور، مورد توجه شایان خود قرار دهند. این مقاله علاوه بر تبیین فرهنگ ایثار و شهادت در آموزش و پرورش به دنبال آن است تا راهکارهایی را نیز به منظور ترویج و گسترش این فرهنگ ارزشمند ارائه دهد.

واژگان کلیدی: ایثار. شهادت. آموزش و پرورش

راهبردهای قرآنی نشر فرهنگ ایثار و شهادت و ارکان تحقق آن

مهیار خانی مقدم*

چکیده:

نوشتار حاضر در تکاپوی خویش، درصدد ارائه ی نظامی نوین از راهبردهای برآمده از آموزه های قرآن کریم در نشر و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت می‌باشد. بدین رو، ابتدا ضمن مفهوم پژوهی واژگان جهت دستیابی به فهم مشترک، مروری مختصر بر مبانی، دستاوردها و کارکردهای آن فرهنگ را ارائه می‌نماید. سپس با بیان انواع راه‌های کسب شناخت در قرآن کریم (قلب، عقل و حواس)، راهبردها را در دو بخش حضوری و حصولی تقسیم می‌نماید؛ که بخش حصولی، خود دارای دو بخش گرایش توسعه ای و گرایش تحقیقی خواهد بود. در بخش راهبرد حضوری، تاکید بر شناخت حقیقت، ایمان و عمل به آن فرهنگ از طریق قلب (روح) بوده و تهذیب نفس، توفیق در جهاد اکبر و عنایت بر عرفان ناب اسلامی، به عنوان لازمه این امر بیان گردیده است. در بخش گرایش توسعه‌ای، عنایت بر استفاده از حواس انسانی، بویژه بصری و سمعی، در مسیر این شناخت است که ضمن ارائه شناختی سطحی، گستره گسترده‌ای از مخاطبان را در بر خواهد گرفتو می‌تواند زمینه ساز تحرک افزون تر مخاطب، جهت عمق بخشی به معرفت کسب شده باشد. گرایش تحقیقی نیز با محور قرار دادن عقل، ضمن ارائه معارفی مستدل و عمیق تر، وظیفه اقناع مخاطبان اندیشمند و فاضل را برعهده دارد. در پایان این بخش نیز راهکارهایی در تحقق راهبردهای ارائه شده بیان می‌گردد. در بخش دیگر، عوامل تحقق راهبردهای قرآنی به شرح ذیل دسته بندی شده و توضیحاتی پیرامون آن ارائه می‌گردد: شناخت ناب از مبانی و کارکردهای فرهنگ ایثار و شهادت (بر اساس آموزه های دین)، مشخص نمودن وظایف هر یک از نهادهای مؤثر در نشر این فرهنگ و التزام آنان در عمل به تکالیف محوله، مخاطب شناسی، شناخت شیوه های تهاجمی و نفوذی دشمن، راهکارهای تحقق راهبردها.

واژگان کلیدی: راهبرد، قرآن، شناخت، فرهنگ، ایثار، شهادت.

مضمون و تصویر ایثار و شهادت در اشعار قیصر امین پور

سمیه خورشیدی*

چکیده:

تحولات سیاسی و سیاسی و فرهنگی در هر جامعه ایی در تفکر آن جامعه تاثیر می گذارد تاثیر این تحولات در ادبیات و به ویژه شعر بارز است. در دوره هشت سال دفاع مقدس، فرهنگ ایثار و شهادت در این دوران، جایگاه والایی می یابد. شاعران این دوره هر کدام به نحوی این مفاهیم را به تصویر کشیده اند.

قیصر امین پور از شاعران این دوره است. از آنجا که امین پور ارتباط نزدیکی با جبهه و جنگ داشته و شاهد رشادت ها و دلاوری ها و از خود گذشتگی های رزمندگان بوده، تجلی مفاهیم ایثار و شهادت در اشعار ایشان با توجه به تسلط ایشان بر زبان شعر نمود ویژه ای یافته است. دفتر تنفس صبح و در کوچه آفتاب چون در این سال ها سروده شده است، دارای بسامد است. در این پژوهش به بررسی نحوه تصویرسازی و پرداختن به این مفاهیم در اشعار قیصر امین پور پرداخته ایم.

واژگان کلیدی: شهادت، ایثار، قیصر امین پور، مضمون و تصاویر ایثار و شهادت

سیر تحول مرثیه سرایی عاشورایی در شعر عربی

دکتر رسول دهقان ضاد*

دکتر مهدی ناصری**

چکیده:

بی تردید واقعه کربلا، تأثیری عمیق بر زبان و شعر شاعران شیعه داشته است. بیان مصائب امام حسین (ع) و حمایت از قیام آن حضرت به ویژه در شعر و ادبیات، از جمله حرکت‌های دلاورانه ای است که از شجاعت و بی‌باکی شاعران در قرن‌های نخستین پس از قیام عاشورا، حکایت می‌کند، امری که موجب تضییق، تهدید و آزار شاعر و خانواده‌ی او می‌گشت. با این شرایط و موانع می‌بینیم که مرثیه‌های حسینی با وجود قدرت‌های حاکم اموی و عباسی که دشمن آل رسول بودند در خفا و در حد اندک انتشار می‌یافت، و در همین خصوص تاریخ، نام کسانی را که راجع به واقعه عاشورا به خصوص پس از اهل بیت مرثیه سروده‌اند را در تقویم خود ثبت کرده است.

با توجه به آنچه گذشت، این مقاله بر آن است تا از یک سوی، سیر تحول مرثیه سرایی عاشورایی در شعر عربی، و از سوی دیگر برجسته‌ترین شاعران در این عرصه را به همراه برخی از نمونه‌های شعری‌شان، مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد.

واژگان کلیدی: مرثیه سرایی، عاشورا، امام حسین (ع)، شعر عربی

* استادیار دانشگاه قم

** استادیار دانشگاه قم

درآمدی بر ایثار و شهادت

مهديه رضايي*

چکیده

ایثار گاهی با بذل مال و زمانی با کار و تلاش بیشتر و صرف کردن وقت زیادتر انجام می‌گیرد؛ اما در پاره‌ای از موارد ایثار، آگاهانه و هدفمند با نثار جان در راه خدا صورت می‌گیرد که شهادت نام دارد و این جاست که ایثارگر در قلّه محبوبیت رب، نزد خدای مقتدر، ارتزاق می‌کند. واژه ایثار در قرآن در عین نیازمندی به کار رفته است و ایثارگر چیزی را که به آن محتاج است به دیگران می‌بخشد. کارکردهای مختلف گسترش فرهنگ شهادت و ایثار عبارتند از: فدا کردن جان برای حفظ ارزشها، عزت نفس بخشیدن به افراد جامعه، ایجاد هویت وهدف مشترک درمیان افراد یک جامعه، عامل همبستگی اجتماعی؛ عاشورا، عزاداری، ایجاد روحیه ظلم ستیزی و عدالت طلبی در جامعه، آن که اهل ایثار است قطعاً اهل حرص (نیاز کاذب) نیست. عمده گناهان ناشی از حرص و نیاز کاذب است تا نیاز واقعی، با ایثار است که زمینه‌های حرص از بین می‌رود، آن که ایثار می‌کند قطعاً اهل قناعت است، قناعت نیز به نوبه خود عزت نفس می‌آورد، ایثار کوثر و خیر کثیر است و زمینه‌های تکاثر و نیز تمرکز ثروت و سرمایه داری غیر مولد را کاهش می‌دهد و از فقر می‌کاهد، ایثار محبت می‌آفریند و محبت و همدلی مایه وحدت و وفاق است، ایثار متوقف بر از بین بردن روحیه مال دوستی و ترس جان است.

واژگان کلیدی: ایثار، شهادت، فرهنگ، شهید، قرآن

راه شهدای نهضت خمینی ادامه راه شهدای نهضت حسینی

فاطمه زهرا رفیعی*

چکیده:

مسأله شهید و شهادت، یکی از مسائل مهم از آموزه‌های دینی است که در قرآن کریم، سیره معصومین (علیهم السلام) و بزرگانی چون امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (حفظه الله) به آن پرداخته شده است. ایثار و شهادت مردم مسلمان ایران در نهضت ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ و انقلاب شکوهمند اسلامی ایران - که در بهمن سال ۱۳۵۷ به پیروزی رسیده است - ریشه در قرآن کریم، سیره معصومین (علیهم السلام)، و به ویژه حضرت ابا عبدالله الحسین (ع) دارد. فرهنگ ایثار، شهادت و شعارهای مردم شهید پرور در دوران انقلاب، برگرفته از نهضت عاشورا و کربلای حسینی بوده که برخی از آنها از این قرار است: «حسین حسین شعار ماست، شهادت افتخار ماست»؛ «هیاهات منّا الدّٰلة»؛ «نهضت ما حسینیه، رهبر ما خمینی»؛ «خون حسین می‌جوشد، خمینی می‌خروشد»؛ «خون بر شمشیر پیروز است»؛ «کلّ یوم عاشورا، کلّ أرض کربلا» و ... همچنین کربلای حسینی و روحیه عدالت خواهی و ایثار و شهادت طلبی آن حضرت، در طول هشت سال دفاع مقدّس، بازتاب‌ها و پرتو افکنی‌های بسیار داشته است؛ از همین جهت است که مردم مسلمان ایران در همه مراحل دوران انقلاب و جنگ تحمیلی، «یا حسین» گویان، به مبارزه با رژیم پهلوی و رژیم بعث عراق و استکبار جهانی پرداخته‌اند و همواره، کشته شدن در این راه را، کشته شدن در راه مقدّس امام حسین (ع) می‌دانند. بی‌تردید، راه شهدای نهضت خمینی (ره)، ادامه راه شهدای نهضت حسینی (ع) است؛ زیرا برجسته‌ترین الگو در شکل‌گیری و تداوم انقلاب، و ایثار و شهادت رزمندگان در هشت سال دوران دفاع مقدّس، چیزی جز سیره و سنّت سید الشهداء (ع) نبوده است.

واژگان کلیدی: شهید، شهادت، انقلاب اسلامی، جنگ تحمیلی، کربلا، امام حسین (ع)

بررسی الگوی دینی ایثار و شهادت

فرزانه رنجبرزاده*

چکیده:

ایثار و شهادت، مفاهیمی ارزشمند در همه جوامع بشری و از ارزش های جهانی و فرامذهبی هستند. همه ملت ها و انسان ها نسبت به افرادی که با شجاعت در مقابل ستم قد برافراشته اند و تن به ذلت و خواری نداده اند ادای احترام کرده و آنان را ستایش می کنند لیکن شیوه های این احترام و تقدس گرایی متفاوت است. ایثار و شهادت، منشأ تربیت انسان جاودانه و جاودانگی انسان است و حقیقت وجود او را تبیین و تفسیر می کند. انسان احتیاج دارد که در طول تاریخ جامعه انسانی، کسی را ببیند که در حد اعلی و مطلق فداکاری قرار دارد یعنی، وقتی پای نفع دیگران می رسد و عشق به جامعه و مردم مطرح می شود، دیگر خودش نباشد، همه ی منافع خود را زیر پا بگذارد و خودش را به سادگی فدا کند. چنین اشخاصی، اساطیر را که نمونه های عالی احساس و تقدس هستند، می سازند. نمونه های عالی زیبایی اعم از مادی و معنوی در هر سرزمینی و در هر یک از فرهنگ ها و مذهب ها وجود دارند. این مقاله به بررسی و معرفی الگوهای دینی ایثار و شهادت در تمام جوامع و ادیان می پردازد و اهمیت ایثار و شهادت به عنوان یک پدیده دینی و اجتماعی از آغاز آفرینش انسان و دوران نزول قرآن و تأکید تمام ادیان به این مفاهیم از دلایل اهمیت موضوع می باشد. روش تحقیق، روش کتابخانه ای (تاریخی) است که با استفاده از منابع دست اول و تحقیقات جدید، به بررسی و ارزیابی موضوع پرداخته می شود.

واژگان کلیدی: الگوی دینی، ایثار، شهادت

جایگاه فرهنگ ایثار و شهادت در کلام وحی

دکتر علی اصغر روان شاد*

چکیده:

ایثار و شهادت از ارزشمندترین مباحثی است که در فرهنگ اسلامی از جایگاهی والا و اهمیتی به سزا برخوردار است. در این میان قرآن کریم به عنوان مهم‌ترین و غنی‌ترین منبع ارزش‌ها و کمالات اسلامی - انسانی، به فرهنگ ایثار و شهادت اهتمام داشته و به انحاء مختلف به آن پرداخته است. در کلام الهی، ایثار و شهادت در راه خدا و در طریق حق و عدالت نه تنها به معنای فنا و نابودی نیست؛ بلکه یک زندگی سعادت‌مند و جاویدان به دنبال دارد که با افتخار ابدی همراه است. این کتاب آسمانی سرگذشت انسان‌های والا و ارجمندی را بیان می‌کند که با تمام هستی و وجودشان، در راه پیشرفت دین خدا و ارزش‌های الهی، ایثارگری‌ها و جان‌فشانی‌ها داشته‌اند. ایشان با آن‌که در ابتدا جمعیتی اندک و محدود بودند، در پرتو آموزه‌های قرآن کریم توانستند بزرگ‌ترین و قدرتمندترین دشمنان اسلام را از پای در آورند. نگارنده در این مقاله سعی دارد با روش تحلیلی - توصیفی به بررسی جایگاه فرهنگ ایثار و شهادت در کلام وحی بپردازد. سوال‌های اساسی این تحقیق عبارتند از: ۱- فرهنگ ایثار و شهادت در کلام وحی از چه جایگاهی برخوردار است؟ ۲- ایثارگران و شهیدان از دیدگاه قرآن کریم دارای چه مقام و منزلتی می‌باشند؟ ۳- رابطه‌ی بین ایثار و شهادت در کلام الهی به چه صورت است؟

واژگان کلیدی: ایثار، شهادت، ایثارگران، شهیدان، قرآن کریم

فرهنگ ایثار و شهادت در کلام وحی

زهرا زاهری*

چکیده:

در آیات مبارکه قرآن کریم ۵۵ بار کلمه «شهید» و «شهداء» ذکر شده که به معنی گواه، حجت، حاضر و آگاه و در یک مورد به معنی مقتول در راه خدا به کار رفته است. شهادت در راه خداوند متعال آن قدر مقام عالی و پرافتخار و زیبایی داشته و دارد که اولیای خداوند و برگزیدگان او آرزوی شهادت در راه خدا را می‌نموده‌اند. ایثار و شهادت، به عنوان یک فرهنگ متعالی (high culture) در زمره‌ی عالی‌ترین مفاهیم الهی و نتیجه والاترین ارزش‌هایی می‌باشند که یک انسان متعهد می‌تواند به آن مقام دست یابد، شهادت در راه خدا از قداست و اهمیت والایی برخوردار بوده است که اولیاء خدا و برگزیدگان همواره در طلب آن بوده‌اند. اگر براساس فهم عمیق قرآنی فهمانده شود که شهیدان نمی‌میرند بلکه زنده‌اند و نزد خداوند روزی می‌گیرند، تاثیرات بسیار سازنده و مثبت فکری، اجتماعی و اخلاقی و... خواهد داشت. این تحقیق به بررسی فرهنگ ایثار و شهادت در کلام وحی می‌پردازد و روش تحقیق آن بصورت کتابخانه‌ای است. طرح این موضوع از آن جهت قابل اهمیت است که با تشریح و تبیین مفهوم ایثار و شهادت با بررسی آیات مربوطه، و با ذکر دیدگاه‌های مختلف این مهم را تبیین می‌نماییم.

واژگان کلیدی: شهید، شهادت، ایثار، فرهنگ، قرآن کریم، حیات

فرهنگ و آموزه های شهادت در کلام وحی

دکتر حسن ستاری ساربانقلی *

چکیده:

هدف پژوهش حاضر بیان فرهنگ و آموزه های شهادت مبتنی بر متن کلام وحی قرآن کریم است. به تعبیر دقیق قرآنی هیچ تر و خشکی نیست مگر اینکه در کتاب خداوند از آن ذکر شده است. «وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ». بررسی و تحلیل و تدوین مفاهیم و آموزه های شهادت در سایه سار وحی و برگرفته از متن قرآن کریم برای واکاوی علمی پژوهشی معانی متجلی شهادت در فرهنگ اسلامی امری است ضروری و شایسته و بایسته. این مقاله به دنبال پاسخگویی به سوالاتی همچون دیدگاههای وحی در باب شهادت چیست؟ دیدگاههای قرآن کریم در باب شهادت، چه جنبه هایی را مورد توجه قرار می دهد؟ می باشد. روش تحقیق به صورت توصیفی - تحلیلی و با بهره گیری از ابزار مطالعات کتابخانه ای و انکشاف مفاهیم حاصله، از بستر تفاسیر قرآنی تدوین گشته است. تدوین مدل فرهنگی آموزه های شهادت از منظر قرآن کریم هم از لحاظ بازتوجه و احیای ارزشهایی اصیل اسلامی و هم به لحاظ معیارهایی که فرهنگ ما را بتواند به مفاهیم انسانی و آسمانی اسلامی شهادت نزدیکتر سازند؛ واجد اهمیت شمرده میشود. نتایج حاصل از تحقیق بیانگر امکان دستیابی به مدلی جامع در مورد آموزه های فرهنگی شهادت با بهره گیری از متن قرآن کریم می باشد.

واژگان کلیدی: شهادت، وحی، قرآن کریم، فرهنگ شهادت، آموزه های شهادت

"دا"، روایت متفاوت جنگ، از نگاه دختری نوجوان

زهرا سرایی*

چکیده

وقوع انقلاب اسلامی ایران و اندکی پس از آن جنگ تحمیلی از عوامل مهمی است که زنان به واسطه ی آن در صحنه اجتماع حضوری فعال پیدا کردند. حضور زنان در سال‌های دفاع مقدس و نقش ارزنده آن‌ها در امر دفاع موضوع مهمی است که از نظرها دور مانده و آن‌طور که شاید و باید به آن پرداخته نشده است. خاطرات زنان از دوران دفاع مقدس از ارزشمندترین اسناد و مدارکی است که با بررسی آن‌ها می‌توان به نقش مؤثر آن‌ها در دفاع پی‌برد. کتاب "دا" از این نمونه خاطرات است.

کتاب "دا"، خاطرات سیده زهرا حسینی، به قلم سیده اعظم حسینی است. این کتاب، از اوان کودکی تا به امروز زهرا حسینی را در برمی‌گیرد و بخش عمده آن، مربوط به مقاومت ۳۴ روزه خرمشهر است که مصادف با دوران نوجوانی (هفده سالگی) راوی است.

این کتاب، در عین سادگی به سبب ویژگی‌ها و ظرافت‌های ادبی و محتوایی منحصر به فردی چون بکر بودن موضوع، توصیفات غنی، جزئی پرداززی، صحنه پرداززی، تدوین حرفه‌ای، عامه پسندی، روند داستانی و... در بین دیگر خاطرات مربوط به دفاع مقدس شاخص شده و با وجود حجم زیاد، استقبال مردمی بسیاری را به خود اختصاص داده است.

راوی این کتاب، در دوران مقاومت خرمشهر دختر رزمنده‌ای نوجوان از توده مردم بوده و نمونه‌ای از زنان حاضر در عرصه دفاع و مقاومت است که با تلاش و صبوری بسیار در راه حمایت از شهر و مردم شهرش به ایثار و فداکاری پرداخته و از بهترین‌ها و عزیزترین کسان خود گذشته است. شرایط سنی، جنسیت و عامی بودن راوی داستان از جمله ویژگی‌های بارزی است که بر روایت موفق و متفاوت کتاب "دا" تأثیری بسزا داشته و در این مقاله سعی شده به بررسی آن‌ها پرداخته شود.

واژگان کلیدی: زن، دفاع مقدس، خاطره، زهرا حسینی، دا، راوی، روایت

*کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی sabzata@yahoo.com

هشت سال ایثار و شهادت در دفاع مقدس

بهمن سعیدی پور*

افسانه قیصری**

چکیده:

موضوع مقاله هشت سال ایثار و شهادت در دفاع مقدس می باشد . هدف از این مقاله بررسی مفهوم ایثار و شهادت ، نقش ولایت امام خمینی (ره) در هشت سال دفاع مقدس می باشد . روش جمع آوری داده ها ، به صورت کتابخانه ای و با استفاده از مطالب چاپی بوده و یافته های این بررسی بیانگر آن است که ایثار و شهادت دو واژه تفکیک ناپذیرند ، اگر ایثار نباشد شهادت ، تجلی نمی یابد و اگر ایثارگری نباشد ، شهداء وجود ندارند ، ایثار از خود گذشتن است ، برای یافتن مفهومی برتر و والاتر و شهادت نقطه اوج ایثار است ، شهادت فنا شدن انسان برای نیل به سرچشمه نور و نزدیک شدن به هستی مطلق است. یکی از مهم ترین ویژگی های رزمندگان ما در دوران دفاع مقدس ، ولایت پذیری آنان بود ، از آنجا که امام از سلاله نبوت و امامت بود و از آنجا که آنچه می گفت از سر صدق و صفا بود، بر دلها می نشست و آنگاه جوانان آنچه را می فرمود با تمام وجود می پذیرفتند و واژگان ایثار و شهادت طلبی آن چنان با افکار و اندیشه های رزمندگان ما آمیخته بودند که گویی عزت و شهرت آنها با نام و یاد شهیدان جاودانه شده است و بارها از لسان مبارک حضرت امام (ره) شنیدیم که فرمود : جوانان از من می خواهند دعا کنم که خداوند شهادت را نصیب آنان کند .

واژگان کلیدی: ایثار ، شهادت ، ولایت ، دفاع مقدس ، شهادت طلبی

* استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه پیام نور Bahman_saeidipour@yahoo.com

** دانشجوی ارشد تکنولوژی آموزشی Gheisari_afsaneh@yahoo.com

فرایند شکل‌گیری فرهنگ ایثار و شهادت در زبان آموزه‌های قرآن کریم

حسین شاهبازیپور*

چکیده:

فرهنگ، نظام وحدت یافته آموخته‌ها، پندارها و بینش‌های بشری است که امیال و انگیزه‌های زندگی، باورها و عقاید، ارزش‌ها و فضیلت‌ها، آداب و رسوم و هنجارها، در راستای آن، به عنوان شیوه و مبنای الگوی زیست مطلوب پذیرفته شده است و به صورت ناخودآگاه و غیر ارادی، در همه عرصه‌های زندگی انسانی جریان یافته‌اند و نتیجه آن، هویت یافتگی انسان‌ها است که نمود آن را در رفتارهای اجتماعی که در طول تاریخ، تحقق و سامان نهادمند یافته‌اند، می‌توان مشاهده کرد.

ایثار و شهادت، گفتمان معناداری زندگی و مرگ و پیوند این دو با یکدیگر، در قالب گذشتن از خود، به عنوان فرصتی برای رشد خود و دیگران است. تأکید فراوان آیات قرآن کریم نسبت به این مسأله، نشان از اهمیت آن است. شکل‌گیری فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه امروز، با توجه به تهدیدات متناوب از سوی استکبار جهانی، برای پاس‌داری از کیان انقلاب و اسلام ناب نبوی - علوی، ضرورتی است که انکار آن، انکار مبادی عقلی و فطری و پشت کردن به شرع مقدس است. از این رو، پژوهش پیش‌رو، بر آن است تا در سه سرفصل برجسته، با عنوان‌های: **تحلیل مفهومی فرهنگ، تحلیل مفهومی ایثار و شهادت و فرایند فرهنگ قرآنی ایثار و شهادت**، این مهم را به انجام برساند. روش‌شناسی ناگزیر پژوهش این مهم، متکی بر روش - شناسی مطالعات راهبردی و تحقیق و توسعه‌ای، روش‌شناسی منطق استنباط و روش‌شناسی سیستمی است.

واژگان کلیدی: فرهنگ، ایثار، شهادت، بینش، ارزش، اقدام

* پژوهشگر پژوهشکده نظریه‌پردازی و مطالعات قرآنی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم - دانشجوی کارشناسی ارشد علوم

فرهنگ ایثار و شهادت در کلام وحی

سعیده شفیعی پور*

چکیده:

هیچ چیز نزد خداوند متعال محبوب تر و دوست داشتنی تر از قطره خون ریخته شده در راه او نیست. در باره اهمیت مقام شهیدان ، سخن بسیار گفته شده و هر قوم و ملتی برای شهدای خود احترام خاصی قائل است ولی بدون اغراق ، آن احترامی که اسلام برای شهدای راه خدا قائل شده است بی نظیر است .

شهید کسی است که به خون خود ارزش و ابدیت و جاودانگی داده است .آن کس که مال خود را صرف خدمت و بنای خیر می کند به مال خود ابدیت و ارزش می دهد .آن کس که اثر علمی باقی می گذارد ، به فکر خود ،و آن کس که اثر صنعتی و فنی باقی می گذارد ، به هنر خود ،و آن کس که فرزند خود یا دیگران را تربیت می کند، به عمل خود ارزش و ابدیت می دهد، و شهید به خون خود ارزش و ابدیت می دهد. خون شهید به زمین نمی ریزد بلکه هزار برابر می شود و به دیگران تزریق می شود و در رگ های دیگران برای همیشه جریان می یابد و این است معنی جاوید شدن خون شهید، و این است معنی این که شهدا حماسه می آفرینند. در اسلام کمتر کسی به پایه شهید می رسد ، شهیدانی که آگاهانه و با اخلاص نیت به سوی میدان نبرد حق و باطل رفته ، و آخرین قطرات خون پاک خود را نثار می کنند.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، شهادت، اهمیت جهاد، پاداش شهید

باز تعریف ایثار و شهادت در پرتو مکتب وحی

مهدی شهیدی*

چکیده:

شهادت، انتخاب آگاهانه‌ی نوع مردن نیست؛ (و لا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا) بلکه گزینش هنرمندانه‌ی چگونه زیستن است؛ (بل احياء عند ربهم يرزقون). اگر چه مفهوم بلند و آسمانی "ایثار" و مضمون لاهوتی "شهادت"، در بند تعاریف ناسوتی رایج، گرفتار آمده و از این قالب تنگ به تنگ آمده، اما از این تنزیل مرتبت و تنقیص منزلت، گریز و گزیری نیست. درازنای تاریخ در حافظه‌ی خود، تنها یک "لیلة المبیث" ثبت کرده و نمونه‌ی دومی برای "واقعه عظیم کربلا" نمی‌شناسد. اگر اسوه‌ی ایثار، حضرت ابوالفضائل عباس بن علی (ع) است که هست، پس نمونه‌های متعدد و متنوع "از خود گذشتگی" و "مرگ آگاهانه" در تاریخ هزاران ساله‌ی بشر در میان اقوام و ادیان و ملل و نحل مختلف را چه می‌توان نام نهاد؟

این مقاله بر آن است که "از خود گذشتگی" و "مرگ آگاهانه" را با وجود تفاوت در مراتب و مدارج به عنوان نقطه‌ی اشتراک میان اصحاب بینش و نگرش انسانی و ارباب ارزش‌های فطری، و مبنایی برای تفاهم و وحدت نظر آنان معرفی نماید تا هرمنصف بصیری با تأمل در تعاریف و مصادیق اسلامی، "ایثار" و "شهادت" را مثل اعلی و نمونه‌ی اجلای آن مفاهیم مورد پذیرش و توافق فطرت مشترک بشری یافته و زمینه‌های تفکر و تدبیر وی در جامعیت و برتری مکتب اسلام فراهم آید.

واژگان کلیدی: ایثار، شهادت، از خود گذشتگی، مرگ آگاهانه

فرهنگ ایثار و شهادت در ادبیات جهادی صدر اسلام

سید حیدر شیرازی*

چکیده:

دو مقوله ایثار و شهادت با فرهنگ قدسی «جهاد» در راه خدا گره خورده و در ادبیات اسلامی به خصوص دوره صدر اسلام نمود ویژه‌ای داشته است. در قرآن کریم، به اشکال گوناگون بر واژه «جهاد»، «ایثار» و «شهادت» تأکید شده است. ایثارگری و در پی آن جهاد و شهادت همواره بار مثبت و ایجابی نداشته‌اند. کلمه «شهادت» تعبیری است عام که هم مرگ طبیعی و هم کشته شدن مؤمنین در صحنه نبرد را در برمی‌گیرد. اذن صریح جهاد برای مسلمانان در اوائل دوره هجرت در حوزه «جنگ سخت» و اذن تلویحی «جنگ نرم» که بر اساس ترتیب نزولی سوره‌ها در حوزه شعر و ادب در اواخر سوره شعراء یافت می‌شود از جمله اموری است که خداوند، پیامبر(ص) و شاعران مسلمان را رسماً به جهاد رسانه‌ای و ادبیات سیاسی فرهنگی دفاع مقدس هدایت می‌کند. شیوه‌ای که پیامبر(ص) و اهل بیت(ع) بر آن تأکید داشته، و راه مبارزه با تهاجم فرهنگی و رسانه‌ای را برای بسیاری از شاعران متعهد شهادت‌طلب در صدر اسلام و در طول تاریخ باز کرد. اولین سند جهادی و راهبردی الگوی اسلامی ادبیات جهادی ایثار و شهادت در شخصیت ابوطالب(ع) نمودار می‌گردد. ابوطالب مجاهدی نستوه و خستگی ناپذیر بود که با ابزار منظوم رسانه‌ای آن زمان یعنی شعر، توطئه‌ها و تبلیغات سوء دشمن را خنثی می‌کرد. شاعران تازه مسلمان صدر اسلام مانند حارث بن مره، عبد الله بن رواحه و کعب بن زهیر و دیگران، با فاصله گرفتن از فضای جاهلی و با بهره‌گیری از تعالیم و ارزشهای الهی دین اسلام و سرلوحه قراردادن آیات و مفاهیم قرآنی، از مفاهیم و اصطلاحات جدیدی چون ایثار و شهادت و غفران و رحمت و بهشت جاویدان و ... در اشعار خویش، به تبلیغ دین پرداخته، به ادبیات این دوره غنا بخشیده، و ادبیات دوران مقدس صدر اسلام را شکل دادند.

واژگان کلیدی: ایثار، شهادت، صدراسلام، ادبیات، شعر، رسانه، تبلیغ

هشت سال ایثار وشهادت در دفاع مقدس

رضا ضرغام زاد *

چکیده

ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل احیاء عند ربهم یرزقون
تردید وجود ندارد که نهضت پیامبران الهی بالاخص دین مبین اسلام و تثبیت آن در گرو
مجاهدت ها و تلاشها به ویژه فداکاری های شهداست که از صدر اسلام تا به امروز خالصانه در
راه آرمان های الهی از شهادت استقبال کرده و در این مسیر جان خود را ایثار نموده اند .
بنابر این یکی از مسائلی که در اسلام از اهمیت ویژه ای بر خوردار است موضوع ایثار و
شهادت و تأثیر آن در حفظ اسلام و مبانی ارزش های آن است .
دفاع هشت ساله ای که جوانان ومردم متدین این سرزمین در راه احیای مفاهیم ارزشی اسلام
و ولایت انجام دادند مقتدای آنان رسولان الهی بالاخص پیامبر خاتم وائمه معصومین بوده اند
که همیشه با انظلام (زیر بار ظلم رفتن)مخالف بودندوبا تمام وجود در این راستا؛جان؛مال
وفرزندان خود را تقدیم مکتب محمدی ایثار نموده وشهادت را به جان خریدند.
انی لا اری الموت الا السعاده ولا الحیوه مع الظالمین الا برما.
این شهادت هاست که خواب غفلت را سراسر جهان از همگان میزداید واین خون شهید بود
که بیداری را برای جامعه به ارمغان می آورد و مردم را آماده ایثار وشهادت می نماید.
خدای متعال می فرماید : ومن یطع الله والرسول فاولئک مع الذین انعم الله علیهم من النبیین
والشهداء والصالحین وحسن اولئک رفیقاً.
با بررسی فرهنگ شهادت وایثار در دفاع مقدس این آیه نمود زیادی دارد که شهدای دفاع
مقدس آروزی آن را داشتند تا با متنعین الهی دم خور گردند؛وفرنگ با ارزش ایثار وشهادت را
زنده و خود شاهد زمین وزمان گردند .

واژگان کلیدی: شاهد؛ شهید؛ مظلوم؛ انظلام؛ جنت؛ قاتلون؛ رزق

* سطح ۳ حوزه علمیه قم واشتغال به خارج zarghamzad@gmail.com

اهمیت مقوله ایثار و شهادت از منظر قرآن کریم و بزرگان دین

محسن عمارلو*

رویا روحانی**

چکیده:

این فرهنگ حیات بخش و عزت آفرین در حقیقت، منظومه ای کامل از اندیشه های ناب اسلامی و تدابیر هدایت گرانه ای است که شناخت ابعاد مختلف آن، هر انسان آزاده ای را برای دست یابی به الگوهای عملی و عینی زندگی الهی و شرافت مندانه رهنمون می سازد. احیاء، توسعه و یادآوری خاطره ی عظیم و جاودانه ی عاشورا و فرهنگ ظلم ستیز آن، یعنی فرهنگ ایثار و شهادت، همواره برکات فراوانی داشته و دارد و در این مورد، شناخت ما از « مبانی دینی فرهنگ ایثار و شهادت» کاملاً ضروری است. سعی ما در این مقاله، بررسی و تبیین اهمیت فرهنگ ایثار و شهادت از منظر قرآن کریم و دیدگاه بزرگان دین در این خصوص می باشد که معتقدند: ایثار و شهادت همواره بمثابة جهاد جبهه ی حق در برابر باطل قلمداد بوده و هست.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، ایثار، شهادت، بزرگان دین

* کارشناس ارشد الهیات (فقه و حقوق اسلامی)/ مدرس دانشگاه پیام نور زنجان m.09127435286@gmail.com

** کارشناس پژوهشگری علوم اجتماعی

نقش زنان در عرصه های فرهنگ ایثار و شهادت در دوران شکل گیری و پیروزی انقلاب اسلامی

*
دکتر زاهد غفاری هاشجین

*
زهرا حیدری

چکیده

بحث ایثار و شهادت به مجموعه ارزش ها، باورها، و هنجار های برخاسته از جهان بینی اسلامی، فرهنگ عاشورای حسینی، و آرمان های انقلاب اسلامی و اندیشه های حضرت امام خمینی (ره) و جامعه ی ایثارگران اطلاق می شود که در جهت کسب رضای الهی و با صرف نظر از جان، مال و منافع شخصی تجلی پیدا می کند. این فرهنگ از عوامل مهم شکل گیری انقلاب اسلامی و اوج گیری فعالیت های انقلابی توسط اقشار و طبقات مختلف در سال های بعدی بوده است. از جمله اقشار مهمی که در انقلاب اسلامی نقش آفرین بوده اند، زنان هستند. زنان به اشکال مختلف فرهنگی، سیاسی، نظامی،... در حوزه فرهنگ ایثار و شهادت، در فرآیند انقلاب اسلامی فعال بوده اند. از جمله این فعالیت ها می توان به مواردی نظیر چاپ، تکثیر و توزیع اقلام فرهنگی، فعالیت های تبلیغی، شرکت در جلسات تکریم مقام شهیدان، ترویج روحیه شهادت طلبی با تربیت فرزندان صالح، تشکیل بسیج خواهران، تحمل سختی های مبارزه ناشی از فقدان همسر و... اشاره کرد. زنان در بعد سیاسی نیز با چاپ و توزیع اعلامیه های سیاسی - انقلابی، فعالیت های انقلابی مخفیانه، حضور در راهپیمایی ها و تظاهرات انقلابی، بازداشت و دستگیری توسط عوامل رژیم شاه، تحمل زندان، شکنجه و تبعید، و ترغیب همسران و فرزندان به مبارزه و فعالیت پرداختند چنان که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی هم در خط مقدم و هم در پشت جبهه در عرصه فعالیت های مربوط به فرهنگ ایثار و شهادت حضور داشتند. به طوری که پس از جنگ نیز دست از تلاش بر نداشتند و عده ای نیز به شهادت رسیدند.

واژگان کلیدی: زنان، فرهنگ ایثار و شهادت، انقلاب اسلامی، امام خمینی (ره).

z_ghafari@yahoo.com

* استادیار علوم سیاسی دانشگاه شاهد.

**
دانشجوی کارشناسی ارشد رشته ی جامعه شناسی انقلاب اسلامی دانشگاه شاهد .

جایگاه فرهنگ ایثار و شهادت در فرهنگ سیاسی تشیع با تاکید بر نقش آن

در پیروزی انقلاب اسلامی

دکتر زاهد غفاری هاشجین*

مریم دژگیر**

چکیده:

فرهنگ ایثار و شهادت در اسلام از جلوه و منزلت ممتازی برخوردار است. حماسه کربلا و نهضت عاشورا عرصه جاودانه ترین و موثرترین شهادت طلبی ها در طول تاریخ و اوج تجلی فرهنگ ایثار و شهادت به شمار می رود. بر این اساس این فرهنگ ضامن بقای اسلام و بال سرخ عاشورایی تشیع و الگوی مبارزه علیه ظلم، ستم و فساد برای تمامی جهانیان است. انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت امام خمینی (ره) نیز با الگوگیری از مولفه ها، نمادها و اسطوره های این حرکت عظیم آغاز شد و رشد کرد و به پیروزی رسید. فرهنگ ایثار و شهادت نقش به سزایی در دوران حماسه و مقاومت هشت سال دفاع مقدس ایفا کرد و صحنه ها و خاطرات تاریخ ساز و بی بدیلی را به بار آورد. امروزه نیز با اتکا به چنین روحیه ای است که نسل پرورش یافته بر اساس فرهنگ ایثار و شهادت می توانند با رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی موانع رشد و توسعه مملکت را از پیش رو برداشته و بر توطئه های گوناگون دشمنان پیروز شوند. بر این اساس هدف این مقاله در پی شناخت جایگاه فرهنگ ایثار و شهادت در فرهنگ سیاسی تشیع با تاکید بر نقش آن در پیروزی انقلاب اسلامی است. روش مورد استفاده در این مقاله تحلیل اسنادی بوده و سعی شده است با مراجعه به منابع و مراجع مرتبط، ضمن بیان کلیاتی در خصوص فرهنگ ایثار و شهادت، این فرهنگ از نگاه تشیع مورد بررسی قرار گیرد و همچنین به جایگاه فرهنگ ایثار و شهادت در فرهنگ سیاسی تشیع و نقش آن در پیروزی انقلاب اسلامی اشاره می گردد.

واژگان کلیدی: فرهنگ ایثار و شهادت، فرهنگ سیاسی تشیع، انقلاب اسلامی ایران، عاشورا، امام خمینی (ره)

فرهنگ سازی نبوی در استوار سازی ایثار و شهادت

مهدی غلامعلی*

چکیده:

جنگ و حرکت های نظامی همواره رخدادهایی خوشونت بار بوده و هستند. بنا بر گزارش های تاریخی مردمان سرزمین حجاز به جنگ و غارات بسیار دل بسته بوده اند. پیامبر خدا در میان چنین جماعتی، فرهنگ جاهلی جنگ طلبی و همچنین شیوه های باطل جنگ افروزی و جنگجویی را از اساس تغییر داده و فرهنگی جدید در این عرصه بنیان نهادند. در پژوهش پیش رو یک بررسی تطبیقی بین « اندیشه ها و شیوه های جنگ پیش از اسلام » و « اندیشه ها و شیوه های جنگ های نبوی » ، انجام شده است. حاصل این پژوهش به خوبی بیانگر آن است که رسول خدا با استوار نمودن فرهنگ صحیح در نبرد، فرهنگ غلط جاهلی در نبرد ها را زیر پا گذاشتند. آن حضرت در تمام عرصه های جنگ از انگیزه های نبرد تا پاسداشت خانواده های شهدا و حتی در دگرگونی واژگان فرهنگی زیبا را برای بشریت به ارمغان آورده اند.

واژگان کلیدی: جنگ، جهاد، فرهنگ سازی، رسول خدا، جاهلیت.

فرهنگ ایثار و شهادت عوامل، تهدیدها و آسیب ها؛ از منظر آموزه های دینی

نعمت قاسمی *

و دیگران **

چکیده:

هیچ ملّتی در طول تاریخ نمی تواند با دشمنی که حیات او را تهدید می کند، بی تفاوت باشد و جنگ و دفاع از خویش را ضروری نداند و در صورتی که برانداختن چنین دشمنی با هیچ وسیله ای جز کشتن و کشته دادن و ایثار و از خودگذشتگی میسر نگردد، خونریزی را روا و جایز نشمرد. به همین دلیل، دنیای امروز پس از آن همه تقبیحی که از جنگ کرده، عاقبت در مواردی آن را مشروع و قانونی شناخته است دین مبین اسلام که دین فطرت و عقل است، به این موضوع توجه دارد و در مواقع ضروری با فرمان جهاد و دفاع، چاره ی کار را اندیشیده است. نگارندگان در این مقاله ، پس از پژوهش در پیشینه ی تحقیق، و بیان چیستی فرهنگ ایثار و شهادت، آسیب هایی که در قرآن و سنت در ارتباط با موضوع وجود دارد، شناسایی کرده و این آسیب ها را در بُعد اعتقادی و اقتصادی و سیاسی توضیح داده اند. آنگاه پس از بیان چگونگی بر طرف کردن آسیب ها به عوامل و راهکارهایی اشاره می شود که اعتقاد به آن ها، حسّ از خودگذشتگی را در انسان ها تقویت می کند و آن ها را آگاهانه و هدفمند به سوی مرگ سرخ می خواند، به گونه ای که اولیای خدا با این تعالیم، عاشق شهادت گشته اند و آن را در دعای خویش از خدا طلب می کنند.

واژگان کلیدی: ایثار و شهادت ، فرهنگ، از خودگذشتگی، جهاد، قرآن و سنت ، عوامل

،تهدیدها، آسیب ها

* عضو شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان ایلام Nemat.ghasemi@gmail.com

** اعظم رضایی: معاون مدرسه شهیدخداامردی ایلام- زهراعلی مدد: مشاورمدارس آموزش و پرورش ایلام- داراب جلیلیان:

کارشناس تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش ایلام- مهدی سیدی: دانشجوی رشته علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی

واحدایلام

عوامل موثر در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

در بین نوجوانان و ارائه ی راهکار

نعمت قاسمی*

و دیگران**

چکیده:

ایثار و شهادت به عنوان والاترین ارزش های انسانی در دین مبین اسلام مد نظر بوده و همواره بر آن تاکید شده است. این مفاهیم ژرف در طول تاریخ همواره سرنوشت بشر را تعیین کرده و او را از نابودی معنوی نجات داده است. در فرهنگ اسلامی ما توجه به این مفاهیم همواره رایج بوده و پس از انقلاب اسلامی و در هشت سال دفاع مقدس به اوج خود رسید. اهمیت والای این امر، لزوم توجه به آن را در جامعه امروز که با مفاهیمی چون جهانی شدن و در هم آمیختن فرهنگ ها و حتی تهاجم فرهنگی همراه است، نشان می دهد. در این بین نوجوانان به عنوان آینده سازان فردای بشر، نیازمند آشنایی با این مفاهیم و حتی میل به تحقق آن در جهت ساختن جامعه ای آزاد و اسلامی اند.

تحقیق حاضر با هدف بررسی روش های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت بین نوجوانان انجام گرفته است. روش پژوهش از نوع توصیفی، تحلیلی است و جامعه آماری کلیه کتب، مقالات و متون مربوط با موضوع بوده است. یافته های پژوهش حاکی از آن است که روش های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت به نوجوانان عموماً بر روش اسوه سازی و الگو برداری، روش آسان سازی، روش مشاهده و روش داستان گویی استوار است.

واژگان کلیدی: عوامل، فرهنگ ایثار و شهادت، نوجوانان، ارائه راهکار

* عضو شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان ایلام Nemat.ghasemi@gmail.com

** اعظم رضایی: معاون مدرسه شهیدخداامردی ایلام- زهراعلی مدد: مشاورمدارس آموزش و پرورش ایلام- داراب

جلیلیان: کارشناس تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش ایلام- مهدی سیدی: دانشجوی رشته علوم سیاسی دانشگاه آزاد

اسلامی واحدا ایلام

فرهنگ ایثار و شهادت؛ آسیب ها و تهدیدها

نعمت قاسمی*

و دیگران**

چکیده :

این نوشتار، کوششی جهت تبیین و تشریح شاخص‌ها و مؤلفه‌ها در جرگه‌ی ایثارگری و شهادت است. بدون شک، فرهنگ ایثارگری با همه‌ی عزّت‌مندی‌هایی که با خود به همراه دارد، در یک برهه‌ای به دلایل مختلف، قداست و جایگاه آن به بوته‌ی فراموشی سپرده شد؛ اما در یک طرفه‌العین روش‌ها و منش‌های دولت‌مردان، رنگ ایثارگری به خود گرفت و روز به روز بر دامنه‌ی ارزش‌ها و رشادت‌طلبی‌های طلایه‌داران کوی عزّت و شهادت افزوده گشت. در این راستا، شناختن موانع در این مکتب ارزشی کمتر از خود شهادت‌طلبی و ایثارگری نیست. ضرورت شناسایی آسیب‌های مختلف در جرگه‌ی ایثارگری منجر به دوام و بقا کوشش‌ها و تلاش‌های ایثارگران در عرصه‌های مختلف می‌شود. فرهنگ ایثارگری، شاخص‌های رفتاری مطلوب و ایده‌آل دارد که هر جامعه‌ای خواهان آن است. این نوع فرهنگ را در مقام نشر نباید از آن قشر خاصی بدانیم؛ بلکه تا آنجا که ممکن است مخاطبان آن باید عموم مردم باشند. هرچند ایثارگران به صورت عملیاتی قشر منحصر و محدود هستند، فرهنگ ایثارگری مخاطب عام دارد. در این مقاله از روش تحقیق میدانی و کتابخانه‌ای استفاده شده است که به علت محدودیت از بخش میدانی آن صرف نظر نمودیم. محققان با نگاه محققانه، قصد دارند تا با نمایاندن بخشی از آسیب‌ها و موانع پیرامون ایثارگری و ارائه‌ی نظریه‌ها، راهکارها و پیشنهادهای گامی در جهت شناسایی نقاط ضعف مربوط به فرایندها و شاخص‌های ایثارگری بردارند.

واژگان کلیدی : فرهنگ، ایثار و شهادت؛ آسیب ها، تهدیدها

* عضو شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان ایلام Nemat.ghasemi@gmail.com

** اعظم رضایی: معاون مدرسه شهیدخداامردی ایلام- زهراعلی مدد: مشاورمدارس آموزش و پرورش ایلام- داراب

جلیلیان: کارشناس تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش ایلام- مهدی سیدی: دانشجوی رشته علوم سیاسی دانشگاه آزاد

اسلامی واحدا ایلام

تاثیر آموزه های شهادت و ایثار در بازیابی هویت و اقتدار حاکمیت اسلامی

نعمت قاسمی*

و دیگران**

چکیده:

قیام های شکست خورده در پیشینه ی تاریخ، نتیجه نشناختن شرایط و عدم گزینش شیوه ی مناسب برای اصلاح وضع موجود هستند و جنبش های رهایی بخش هنگامی پیروزی را به دست آورده اند که زمان خویش را شناخته ، شرایط جهانی را دریافته و شیوه ی درست و شایسته را برگزیده اند و این درسی بود که امام حسین(علیه السلام) با شهادت خواهی خود به جهانیان آموخت . چون مردمی گرفتار انحراف و انحطاط گردند، راه اصلاح آنان به تناسب شرایط مختلف است؛ در شرایطی باید به ارشاد و راهنمایی و کار فرهنگی دست زد، در شرایطی باید به عمل پرداخت و با اقدامی سیاسی و مسالمت آمیز در اصلاح مجتمع و مردم کوشید. اما در شرایطی که قدرت حاکم با ابزارهای تبلیغاتی ذهن و اندیشه و عقل مردم را روده وبا تنگنایهای اجتماعی مجال هر گونه اندیشیدن و آگاه شدن درست را بر مردم بسته، آگاه شدن و اندیشیدن را در یک مسیر قرار داده و کسی نمی تواند و نباید به شکل دیگری بیاندهد(درست مثل وضعیت ایران پیش از انقلاب)، نه موعظه و ارشاد و کار فرهنگی کارساز است و نه اصلاحات مسالمت آمیز مؤثر. تنها راه در چنین شرایطی، وارد آوردن ضربه ای شدید و دمیدن صور اسرافیلی بیدار سازنده واز خواب مرگ برانگیزنده، می باشد .

در این بین، فرهنگ سیاسی شیعه با الهام از حرکت سازنده ی حسینی، چنان امکان و قابلیتی در اختیار دارد که به هنگام انحطاط هویتی جامعه، زمینه ساز خیزشی در راستای احیای اقتدار اسلامی و بازگرداندن هویت به کالبد مرده جامعه گردد و چونان امام حسین(علیه السلام) که هنگام خروج از مدینه به بانگ بلند اعلام کرد تنها هدف من «امر به معروف و نهی از منکر و اصلاح دین جدم» می باشد که تمام هویت اسلامی جامعه در گرو آن است، قاطعانه قیام نماید و از این رهگذر عزت مسلمین راپاس دارد .

در چنین شرایطی تنها وسیله و کارآمد ترین شیوه و آگاهی بخش ترین اقدام و رساترین موعظه و دلنشین ترین کلام و قاطع ترین اقدام: «شهادت» است. از آن جا که شهادت، تاکتیکی است که استراتژی استقرار دین واقعی است را عینیت می بخشد، شیعیان در طول تاریخ وبه ویژه در جریان انقلاب بزرگ اسلامی با تاسی به بزرگ آموزگار شهادت گامی بس بلند در جهت تقویت پایه های اقتدار اسلامی برداشتند و با آشکار ساختن کارآمدی شگرف آموزه شهادت در بازیابی هویت در فرهنگ سیاسی اسلام، این گونه نماد و مظهر پیوند نظر و عمل گردیدند .

واژگان کلیدی: اجتماع، آزادی، اقتدار، شهادت، ساختار سیاسی

* عضو شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان ایلام Nemat.ghasemi@gmail.com

** اعظم رضایی: معاون مدرسه شهید خدامرادی ایلام- زهرای مدد: مشاور مدرسه آموزش و پرورش ایلام- داراب جلیلیان:

کارشناس اداره کل آموزش و پرورش ایلام- مهدی سیدی: دانشجوی علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام

بررسی نقش جوانان در گفتمان سازی مقوله ی ایثار و شهادت و تاثیر آن در

حرکت تاریخی شیعی

سمیه کرمی*

زهرا اسدی**

چکیده:

مقوله ی ایثار و شهادت ، یکی از موضوعاتی است که همواره مورد بررسی و توجه بسیاری از فعالان این حوزه قرار گرفته است. با توجه به این که گفتمان مقام عظمای ولایت طی سال های اخیر بیشتر، سوق دادن جامعه به سمت و سوی فضای علمی بوده است اگر بخواهیم نقش خود را در این فضا بررسی کنیم به طور قطع و یقین ، به این نتیجه رهنمون می شویم که عرصه ی ایثار و شهادت به صورت عام ، و صحنه ی جنگ و دفاع مقدس که تجلی این دو مفهوم، به طور خاص بوده، یکی از عرصه های اصلی تلاش و مجاهدت علمی خواهد بود. آن چه تا کنون در این حوزه صورت گرفته است بیشتر مواد خامی از قبیل خاطرات دوران دفاع مقدس می باشد که گر چه در جایگاه خود بسیار والاست و به عنوان زیر بنای کار علمی قرار می گیرد و نقطه ی شروعی در این مسیر است ، اما باید توجه داشت این بررسی داعیه ی جهانی بودن فرهنگ اصیل اسلامی و به تبع آن فرهنگ ایثار و شهادت را دارد. مقاله ی حاضر حاصل مؤیدات کتابخانه ای است که هدف از آن پیوند دو مقوله ی حرکت تمدنی شیعی و ایثار و شهادت می باشد که با تکیه بر هشت سال دفاع مقدس به عنوان یک جامعه ی دینی مطرح می گردد و این مهم مرجعی از ارزش های اسلامی از جمله مفاهیمی چون ایثار ، شهادت و جهاد را در خود متجلی کرده است. فضای بحث باید به سمت تبدیل شدن این فرهنگ به یک گفتمان علمی پیش رود. امید است نتیجه ای که از این مقاله حاصل می شود گامی در جهت گفتمان سازی مقوله ی ایثار و شهادت در مراکز علمی مرتبط باشد .

واژگان کلیدی: جوانان، ایثار، شهادت، حرکت تاریخی

* دانشجوی کارشناسی علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور شیراز و عضو مؤسسه ی نشر فرهنگ شهادت

شیراز s_karami۳۱۳@yahoo.com

** دانشجوی کارشناسی ارشد علوم تربیتی

جلوه‌های فرهنگ ایثار و شهادت در مهندسی و پشتیبانی دوران دفاع مقدس (مطالعه موردی شهدای مهندسی استان زنجان)

علی کریمی*

سید مرسل قوامی**

چکیده:

دفاع مقدس هشت ساله ملت ایران محل نمود فرهنگ ایثار و شهادت و زمینه بروز جلوه‌های درخشانی از ایثار و فداکاری ملتی تازه رهیده از زیر نظام استبدادی وابسته را فراهم ساخت و علیرغم تمام مشکلات، محل شکوفایی و بروز رخدادهای بی‌بدیل و ابتکارات و حماسه‌های بی‌نظیری گشت و بدین جهت جنگ برای ما نعمت بود و محل خودکفایی کشور ما گردید. یکی از بخش‌های جنگ بخش مهندسی دفاع مقدس بود که در ابتدا با نفرت محدود، تجهیزات اندک و تجربه کم آغاز شد ولی به سرعت رشد کرده و سبب خلق حماسه عظیم و با شکوهی گردید که از نظر نوع، اندازه و موقعیت اجرای آن در طول جنگ‌های دنیا بی‌نظیر بوده است. رشادت مهندسین و جهادگران برگ‌های زرینی از دفاع مقدس به‌شمار می‌رود که بررسی بیشتر آن، عظمت این واقعه را بیش از پیش آشکار خواهد کرد. در این تحقیق به جلوه‌های فرهنگ ایثار و شهادت در حوزه مهندسی جنگ و معرفی شهدای مهندسی پرداخته خواهد شد که این موضوع در سه بخش نقش مهندسی دفاع مقدس، معرفی شهدای بزرگوار مهندسی استان زنجان و طرح‌های بزرگ مهندسی جنگ تقسیم شده و بیان می‌گردد.

واژگان کلیدی: ایثار و شهادت، دفاع مقدس، مهندسی دفاع مقدس، پشتیبانی جنگ.

* مدرس دانشگاه پیام نور زنجان karimi@engineering.com

** کارشناس ارشد مهندسی عمران

مبانی نظری فرهنگ ایثار و شهادت و راههای کاربردی

نمودن آن در میان جوانان

کبری مجیدی بیدگلی*

چکیده:

موضوع نوشتار پیش رو «بررسی مبانی و زیرساخت های مقوله "ایثار و شهادت"» می باشد. ایثار و شهادت، به عنوان یک فرهنگ متعالی در زمره ی عالی ترین مفاهیم الهی و نتیجه والاترین ارزش هایی می باشند که یک انسان متعهد می تواند به آن مقام دست یابد. این مفاهیم اثر گذار و حرکت آفرین قادرند تا فضای یک جامعه را بصورت گسترده تحت تأثیر قرار دهند و والاترین برکات را برای آن به همراه داشته باشند.

حقیقت امر آنست که اگر رشادت ها و خدمات شهدا و ایثار گران بخوبی برای مردم معرفی گردد و به قالب های کلیشه ای و بیان های ژورنالیستی محدود نگردد، بیشترین و بهترین نتایج را به همراه خواهد داشت. نویسندگان در این نوشتار تلاش دارد با استفاده از روش کتابخانه ای و فیش برداری در درجه نخست مبانی و شاخصه های ایثار و شهادت در جامعه اسلامی را بیان نماید و در ادامه به ارایه راهکارهایی درجهت کاربردی کردن آن در بین نوجوانان و جوانان بپردازد.

واژگان کلیدی: فرهنگ، ایثار، شهادت، جامعه، جوانان

«عندیت»، مقام شهید در ادبیات قرآن کریم

محمد علی محسنزاده*

چکیده:

در نوشته‌های بسیاری از عرفا، مؤلفان و پژوهشگران، آخرین مرحله از مراحل سیر صعود به سمت خداوند جل و علا را مقام «فنا» می‌دانند و اعلام می‌دارند که پس از «تجلیه»، «تخلیه»، «تخلیه» نوبت به «فناء فی الله» می‌رسد که همان انسانیت کامل و محو کامل انسان در خداست. تعمق در قرآن کریم، گرچه منافی کلیت این مفهوم نیست؛ اما تعبیر قرآنی آن مطابق آنچه در این نوشتار خواهد آمد «مقام عندیت» است. مبتنی بر این اصل، در تفسیر آیه ۱۶۹ سوره مبارکه آل عمران، که فرموده است شهداء عند ربهم یرزقون هستند، نباید تاکید بر «یرزقون» داشت، بلکه تاکید بر «عند ربهم» است. بر اساس چنین تفسیری استرزاق، ارتزاق و رزق محدود به شهادت و شهداء نیست؛ بلکه همه صلحاء و مومنین و حتی طبقه ادنی نیز نه تنها در بهشت برین، که در برزخ نیز از نعم نوری و رزق الهی متنعمند؛ اما نمی‌توان ادعا کرد که همه آن‌ها به مقام عندیت رسیده‌اند. وصول به این مقام الزامات و مقدماتی می‌طلبد که یکی از آن‌ها مطابق این آیه شریفه، شهادت در راه خداست. در این نوشتار مقام عندیت و نیز ویژگی‌های واصلان بدان مقام تشریح گردیده و در باب احوالات برزخی شهید و نتایج شهادت به تفصیل سخن گفته شده است.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، شهداء، عندیت، مقامات عرفانی، سیر صعود

بررسی تطبیقی اندیشه امام خمینی و مولوی درباره شهید

مرضیه محمدخانی*

چکیده:

یکی از مهم‌ترین روش‌های مانایی و پایایی فرهنگ شهادت و ایثار، هندسه دقیق این مسأله در ذهن جامعه است و تفکر جاری ایثارگری زمانی به صورت رفتارهای اجتماعی نمایان خواهد شد که تصویر روشنی از این مسأله در عمق جان افراد شکل گرفته باشد. ترسیم دقیق مفهوم شهادت سبب پیدایش الگوهای رفتاری در محیط‌های عینی خواهد شد. در این مقاله با بررسی اندیشه امام خمینی و مولوی در باره شهید مطالب زیبایی از این دو عارف و دانشمند بزرگ اسلامی درباره شهید به دست می‌آید. امام خمینی و مولوی معتقد هستند شهید به کسی گفته می‌شود که در راه خدا جان خود را فدا می‌کند و در نزد خداوند از مقام بالایی برخوردار است. شهیدان با نظر به وجه الله توفیق جهاد و شهادت را به دست می‌آورند و بر اوج قله‌ی کمال و سعادت گام می‌نهند به گونه‌ای که درک این مقام با کمک عقل امکان پذیر نمی‌باشد. وجه تمایز نظر امام و مولوی درباره شهیدان است بررسی تاثیرات و پیامدهای آثار و برکات شهیدان در جامعه است. روش تحقیق در این پژوهش مقایسه‌ای و تطبیقی می‌باشد.

واژگان کلیدی: شهید، شهادت، مرگ، عشق، امام خمینی، مولوی

زنان در عرصه ایثار و شهادت

هوشنگ محمدزاده*

چکیده:

در طول تاریخ ، هر جا که سخن از ایثار و شهادت شده است ، لاجرم ردپایی از زنان ایثارگر وجود دارد تا آنجا که در بسیاری از مواقع تاریخ به شهادت ایشان نیز ، شهادت داده است فعالیت زنان در عرصه های مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جامعه اسلامی، از صدر اسلام تا کنون از واقعیت های غیر قابل انکار تاریخ اسلام و ایران است. هر چند اسلام با حضور زنان در جنگ ها به عنوان رزمنده مخالف است ، اما در مواردی که این اقدام به منظور دفاع از جان خویش یا دفاع از وجود مبارک پیامبر (ص) انجام شده، مخالفتی ابراز نشده است. از همان صدر اسلام، زنان شهادت طلب و ایثارگر حتی در بحرانی ترین شرایط از بذل جان و فداکاری در راه اسلام دریغ نداشتند . حماسه پر شور کربلا و ایثارگری های زینب (س) و دیگر زنان چون مادر وهب (دختر عبد، از بنی کلب، همسر عبدالله بن عمیر کلبی) جلوه ای از روح شهادت طلبی در زنان مسلمان است . از این رو زنان ایران اسلامی چه در مشروطه و چه در انقلاب اسلامی و چه جنگ تحمیلی، با الگو پذیری از حضرت زینب (س) همواره در کنار مردان خود و گاهی جلوتر از آنان، از آزمون صبر و استقامت و ایثار و شهادت طلبی، سر بلند بیرون آمده اند .

واژگان کلیدی: ایثار زنان ، شهادت طلبی زنان ، فرهنگ ایثار ، انقلاب اسلامی

نقش فرهنگ شهادت در شکل دهی به هویت جوان ایرانی

محمد حسین مردانی نوکنده*

چکیده:

شهادت اوج تعالی انسان است. در فرهنگ اسلام و بخصوص تشیع، ارزشمندترین و گرانبهاترین حرکت، شهادت است. شهید کسی است که با نثار جان خود، درخت اسلام را آبیاری کرده و فساد را ریشه کن می‌کند و شهادت مهم‌ترین عامل در شکل دهی متعالی به هویت جوان ایرانی به شمار می‌رود. شهیدان، مقاومت و پویایی جامعه را تضمین می‌نمایند و به جامعه ظرفیت روحی می‌بخشند و ضعف و سستی را از بین می‌برند. اگر خون شهیدان نبود که شجره‌ی طیبه‌ی رسالت را سیراب نماید نه از اسلام خبری بود و نه از مکتب توحید بخش الهی اثری و در یک جمله می‌توان گفت که پر محتوا ترین عنوان، در راستای تکامل انسان، از دیدگاه متون اسلامی، عنوان «شهید» است. شهید چراغ هدایتی را بر می‌افروزد که روشنی بخش حیات انسان‌ها در همیشه تاریخ خواهد بود مطالعه در فرهنگ شهادت و زندگانی شهیدان موید آن است که (شهیدان) از مستحکم‌ترین هویت ملی - دینی برخوردار بوده اند، که می‌توانند اسوه‌ای برای سایر جوانان در یافتن هویت واقعی خویش باشند. در این مقاله پژوهشی، تلاش شده است که تأثیر فرهنگ شهادت در شکل دهی به هویت جوان ایرانی، مورد ارزیابی و تحلیل قرار بگیرد و به این سوال پاسخ داده شود: فرهنگ شهادت، چگونه شکل دهنده به هویت جوان ایرانی می‌باشد؟

واژگان کلیدی: شهادت، هویت، جوان ایرانی و هدایت

الگوی دینی ایثار و شهادت

حسین مرکزی مقدم*

چکیده:

یکی از مباحثی که دانشمندان رفتارشناس بر آن تأکید ورزیده‌اند بحث الگو و اسوه برای حرکت‌های فردی و اجتماعی است. در همین راستا خداوند که بیش از تمامی افراد از زوایای وجودی انسان آگاهی دارد در آیات متعددی بر این اصل تأکید ورزیده و با طرح الگوها و اسوه‌های الهی راهی روشن را در فراروی انسان خدا محور قرار داده است. تا با تأسی و سرمشق قرار دادن این نمونه‌های عینی بتواند راه را از بیراه شناخته و خود و دیگران را به صراط راستین رهنمون سازد. از جمله این الگوها می‌توان به حضرت ابراهیم(ع) و پیروانش، حضرت مریم(س)، آسیه همسر فرعون و در رأس همه به رسول اکرم(ص) و اهل بیت گرامی آن جناب اشاره کرد. در میان این والامقامان شخصیتی شگرف به نام حسین بن علی(ع) وجود دارد که به «سید الشهداء» ملقب شده است. این حضرت از جایگاه ویژه‌ای در الگودهی به حرکت‌های انسانی قرار دارند زیرا ایشان در برهه‌ای خاص قرار گرفته بودند که یگانه راه کار حفظ دین، برپایی جنبشی جهادی و شهادت طلبانه بود. آن جناب با اقدامی که در سال شصت و یک هجری قمری نمودند آن دوره از تاریخ را به تجلی گاه ایثار و شهادت بدل ساختند و برای جهانیان طرحی نو در انداختند. در این نوشتار به گونه‌ای گذرا به بررسی ضرورت الگودهی و الگویابی، الگوهای قرآنی - به ویژه حضرت محمد(ص) - و بزرگ اسوه و الگوی دینی ایثار و شهادت یعنی سید الشهداء(ع) پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: دین، پیامبر(ص)، سیدالشهدا(ع)، الگو، ایثار، شهادت

تجلی ایثار و شهادت در حماسه عاشورا " بررسی شعر عاشورایی سید رضا هندی "

دکتر سید محمد رضی مصطفوی نیا*

چکیده:

واقعه عاشورا دارای ابعاد وسیعی بوده و از این رو فرهنگ تشیع را در ابعاد مختلف تحت تاثیر خود قرار داده است. این واقعه صرف نظرا از ابعاد اندوهبار آن برای جهان اسلام و بویژه شیعیان، سرچشمه‌ی الهام بخش حوزه های بسیار زیاد شد. ادبیات در این میان نصیب وافری از این حادثه یافت. بعد تراژیک این حادثه آنچنان غم انگیز است که در دوران های مختلف شاعران بسیار زیادی متأثر از این حادثه شاهکارهای ادبی جاودانی را در این زمینه خلق نمودند. ویژگی غالب این اشعار بهره مندی از احساسات پاک و صادقانه است. شعری که انگیزه سرودن آن بیان صادقانه احساسات شاعر در قبال یکی از شکوهمندترین تصویرهای پایداری در تاریخ بشر است. شعر عاشورا زبان قلب و جان است. نام حسین (ع) بعد از حادثه غم انگیز عاشورا ابعاد دلالتی جدیدی به خود گرفت. ذکر این نام آنچنان در آمیخته با احساس حق طلبی و ظلم ستیزی شد که پیوسته در طول تاریخ، لرزه بر اندام قدرت های جائر انداخته بود. این کارکرد دلالتی حادثه عاشورا دلیلی بود که دشمنان حقیقت آن را ورای ابرهای کینه خویش پنهان می کردند. اما ادبیات مجالی بود برای احیای دوباره این حادثه سرنوشت ساز. این ادبیات از دل بر می آید و بر دل می نشیند. اهمیت معرفی شاعران عاشورایی از این جهت است که این بزرگواران در طول تاریخ از فراموش شدن یک حادثه مهم و تاثیر گذار در تاریخ بشر جلوگیری گره اند. سید رضا هندی یکی از شخصیت‌های برجسته شیعه است که در این زمینه مرثیه های نغزی سروده است. این مقاله تلاش دارد تا این شاعر شیعه را از خلال تحلیل مرثیه های عاشورایی شاعر معرفی نموده و سهمی را که وی در قبال ادبیات عاشورایی ادا نموده است تبیین نماید.

واژگان کلیدی: رثا، عاشورا، شعر سید رضا هندی

نگاهی به جایگاه شعر در ایجاد فرهنگ ایثار و شهادت

دکتر سید محمد رضی مصطفوی نیا*

ابراهیم توبه یانی**

چکیده:

شعر سخنی است که آئینه محیط پیرامون خویش است در نتیجه می توان گفت شعر بازتاب اوضاعی است که در آن به ظهور رسیده است. شعر علاوه بر ایجاد پیوندهای اجتماعی، وظیفه حفظ و نگهداری و انتقال ارزش ها را بر عهده دارد. شعر همیشه جایگاه و رسالت خود را به همراه نداشته است. در دوره هایی، شعر در مدح و مدیحه سرایی کاربرد داشته اما بعد از انقلاب اسلامی و به ویژه در دفاع مقدس به جایگاه اصلی خویش بازگشت و شاعران رسالت خود را بازیافتند و شعر را برای مردم و اهداف مقدس به کار گرفتند. این مقاله با نگاه تحلیلی و با روش استقصایی کارکردهای شعر، اعم از حفظ ارزش ها و انتقال آن و ایجاد وحدت و یکدلی و ایجاد هیجان و جهت دهی هیجانات به سوی اهداف مقدس را در بستر ابیات شعری مورد نقد و بررسی قرار می دهد و در نهایت به این نتیجه دست می یابد که شعر از عوامل اصلی تداوم فرهنگ ایثار و شهادت در طول هشت سال دفاع مقدس بوده است.

واژگان کلیدی: شعر، دفاع مقدس، ایثار، شهادت

راهبرد های حفظ فرهنگ ایثار و شهادت

دکتر سید محمد رضی مصطفوی نیا*

حمید دادفر**

چکیده:

بدون شک هر ملتی جهت حفظ فرهنگ و رسوم خود تلاش هایی را می نماید. گاه این تلاش ها حساب شده و علمی و گاه به صورت خود جوش و مردمی ، نسل به نسل انتقال یافته است. هشت سال دفاع مقدس جبهه ای بود که یک طرف مولفه دین و طرف دیگر مولفه دنیا قرار داشت و در چنین میدانی ، نمونه های عالی از ایثار و از جان گذشتگی هایی تجلی کرد که نمونه های آن را فقط در صدر اسلام می توان یافت. در حقیقت ایثار و شهادت در آن دوره سبب حفظ سرزمین گردید و اکنون با توجه به اوضاع ژئوپلیتیک ، زنده نگاه داشتن آن ضروری به نظر می رسد و حفظ و نگاهداری آن نیاز به راهبردهایی دارد، از جمله : عامل تبلیغ ، حفظ جایگاه رزمندگان و بسیجیان ، بزرگداشت خانواده های شهدا ، برپایی نمایشگاه های مرتبط با جنگ، حل مشکلات مادی رزمندگان و ... .

در این مقاله ، نگارندگان می کوشند تا با بر شمردن عوامل موثر در حفظ فرهنگ ایثار و شهادت راهکارهای نوینی برای نسل نو به ویژه دانشجویان ارائه نمایند .

واژگان کلیدی : فرهنگ ، ایثار ، شهادت ، رزمندگان ، راهبرد

*عضو هیئت علمی دانشگاه قم dr_amostafavinia@yahoo.com

**عضو هیئت علمی دانشگاه دامغان hamid_dadfar135@yahoo.com

بررسی مفهوم شهادت از دیدگاه اسلام و ادیان دیگر با رویکرد تطبیقی

دکتر سید محمد رضی مصطفوی نیا*

دکتر علی اصغر سلطانی**

چکیده:

شهادت در اسلام از مقدس ترین واژه هایی است که از جایگاه رفیعی برخوردار است ،این مفهوم ارتباط تنگاتنگی با سیره پیامبر اسلام(ص) داشته و سپس در حماسه عاشورا به اوج کمال خویش رسید به گونه ای که بالاترین الگوهای ایثار و شهادت را می توان در واقعه عاشورا یافت. از آنجایی که شهادت امری ارادی و از روی اختیار و در راه هدفی پاک و مقدس صورت گرفته از هر انگیزه مادی و دنیوی به دور است و باید جایگاه آن را در دین جستجو نمود. در دوره معاصر والاترین مصادیق شهادت را در هشت سال حماسه دفاع مقدس می توان یافت. این مقاله می کوشد تا با بررسی تحلیلی ، توصیفی، ارتباط ریشه ای شهادت در اسلام و دیگر ادیان را ثابت نماید و به این نتیجه دست یابد که تمامی ادیان به جز اسلام مفاهیمی چون ملی گرایی ، وطن پرستی و از جان گذشتگی را دارا می باشند که در راستای شهادت قرار می گیرد اما شکل کمال آن در اسلام وجود دارد چراکه در فرهنگ اسلام این مفاهیم رنگ الهی به خود می گیرد و از این جهت مقدس شمرده می شود .

واژگان کلیدی : شهادت ، دین ، اسلام ، ایثار ، ادیان

معنی‌شناسی واژه شهادت در قرآن و ادعیه بر اساس نقد ترجمه‌های مشهور معاصر

دکتر سید محمد رضی مصطفوی نیا*

مهدی شهیدی**

چکیده:

شهادت یکی از مقوله‌های ریشه‌ای و بنیادین در اندیشه قرآنی و دعایی است و از جایگاهی بس مهم در قرآن و ادعیه برخوردار می‌باشد. در قرآن و ادعیه، این واژه و مشتقات آن کاربرد فراوانی دارد. بررسی معناشناختی واژه شهادت و مشتقات آن نشان می‌دهد که در اغلب موارد معنای اصطلاحی آن اراده شده است.

در این مقاله برآنیم تا با نگاه به واژه "شهادت" در حوزه روش‌شناسی در ترجمه‌های مشهور قرآنی و دعایی معاصر، به نقد و بررسی آن بپردازیم. پس از واکاوی در حوزه واژه‌شناسی در لغت، و با دقت در مفهوم آن، ترجمه‌های مشهور معاصر را مورد نقد و مقایسه قرار داده ایم.

واژگان کلیدی: شهادت، ترجمه قرآن، ادعیه، ترجمه ادعیه

*استادیار دانشگاه قم dr_amostafavinia@yahoo.com

**عضو هیئت علمی دانشکده اصول دین mshahidi۹۲۰۸@yahoo.com

ایثار و شهادت در کلام وحی

دکتر سید محمد رضی مصطفوی نیا*

وحید کریمی راد**

چکیده:

سخن از واژه ای است که در وسعت و عظمت ارزش آن همین بس که کلام وحی بارها از آن سخن رانده و جان های تشنه را در پرتو آن سیراب کرده است. ایثار و شهادت قانونی است که عاملان آن را خدای یکتا پاداش دهد و به حق، کسی جز او نتواند به کمال و تمام مزد پاکبختگان راه شهادت را ادا کند. خداوند متعال مفهوم ایثار را بارها در قرآن ذکر فرموده و یکی از مصادیق آن را که شهادت می باشد با مشتقاتی گوناگون در معنا به کرات متذکر شده است. قرآن، این کتاب انسان ساز مسائلی را که برای تربیت و رسیدن به کمال و سعادت جاویدان لازم است به بهترین شکل متذکر شده، که این خود حاکی از اهمیت آن مسائل می باشد؛ و می بینیم که در این کتاب عظیم، شهادت نیز از نکات و اصولی است که حضرت حق در کلام خویش بخشی را به آن اختصاص داده تا بشریت را متوجه ی این امر عظیم در راه رسیدن به کمال مطلوبشان سازد. اگر چه شهادت در خون خود غلتیدن و جان از کالبد بیرون رفتن است در کلام وحی خداوندی، معنا و جایگاهش زنده بودن همیشگی و رضوان الهی است؛ و چه نعمتی بالاتر از رضوان الهی؟

واژگان کلیدی: ایثار، شهادت، قرآن کریم، حیات ابدی، سعادت

* عضو هیأت علمی دانشگاه قم dr_amostafavinia@yahoo.com

** کارشناس ارشد زبان و ادبیات عربی دانشگاه تهران

زنان در عرصه‌ی ایثار و شهادت

دکتر سید محمد رضی مصطفوی نیا*

وحید کریمی راد**

چکیده:

عرصه ایثار و شهادت عرصه‌ای وسیع و گسترده می‌باشد که نیاز به نقش آفرینان جان بر کفی دارد تا این فرهنگ انسان‌سازی در سایه شهادت را حفظ نمایند. از دیرباز در تاریخ بشریت آن هنگام که حقی بوده و باطلی به ناحق قصد غلبه بر آن را داشته است شاهد انسان‌هایی هستیم که برای دفاع از حق، شهادت را معنا کرده‌اند، این افراد تنها مردان نبوده‌اند بلکه زنان بزرگی نیز نقش‌ها آفریده‌اند. تاریخ در اوراق خویش نام‌زنانی را ثبت کرده که هرگز حاضر نشدند جز به شهادت زندگی‌شان را بدرود گویند، زنانی که معنای باطنی ایثار را با ترک خودخواهی‌ها جلوه‌گر ساختند تا نقش خود و مردان خود را در رسیدن به شهادت که بالاترین درجه ایثار می‌باشد به خوبی ایفا کرده باشند، زنانی که چه بسا اگر نبودند نقش آفرینی مردان نیز تحت الشعاع قرار می‌گرفت، زنانی که سنگر جهاد اگرچه آنان را چون مردان دعوت به جنگ و مبارزه نمی‌کند اما همین سنگر نقش آنان را در عرصه‌ی ایثار و شهادت به زیبایی در دل خود حک کرده و بر تارک زیبایی‌هایش به نمایش می‌گذارد.

واژگان کلیدی: ایثار، شهادت، زنان، جهاد

* عضو هیأت علمی دانشگاه قم dr_amostafavinia@yahoo.com

** کارشناس ارشد زبان و ادبیات عربی دانشگاه تهران

برابری معنای ایثار و شهادت در اشعار عاشورایی عهد صفویه

مهدیه سادات مصطفوی نیا*

چکیده:

با استقرار حکومت صفویان و رسمی شدن مذهب تشیع در ایران، شعر فارسی نیز به تحول معنایی و موضوعی دست یافت؛ مهمترین موضوعی که در شعر این دوره دیده می شود و در ادبیات فارسی کم سابقه است مدح و منقبت اهل بیت (ع) و پرداختن به ماجرای کربلا و شهادت امام حسین(ع) و ذکر مصائب ایشان می باشد. نگارنده در این مقاله برآن است تا با بررسی برجسته ترین اشعار عاشورایی این دوره به این نتیجه برسد که در این اشعار واژه ی ایثاربه معنای نهایت از خودگذشتگی یعنی گذشتن از جان خود و در کنار واژه ی شهادت به کار رفته است.

واژگان کلیدی: ایثار، شهادت، صفویه، عاشورا، تشیع، کربلا، فداکاری

مؤلفه‌های فرهنگ عاشورایی در اشعار عربی

یحیی معروف*

چکیده

حماسه جاودان عاشورا، یکی از تأثیرگذارترین حوادثی است که در ادب شیعه بازتاب وسیعی داشته و دارد. این فاجعه دردناک و نیز جهاد دلیرانه آن حضرت، شاعران مسلمان را بر آن داشته تا نگاهی خاص و عمیق به این واقعه و مظلومیت آن حضرت داشته باشند. این مقاله بر آن است تا با معرفی اشعار شاعران مسلمان عرب، مؤلفه‌های فرهنگ عاشورایی را که مبتنی بر محور تعهد و هماهنگی با فطرت سلیم بشری است در خلال اشعار آنان معرفی کند. لازم به ذکر است که اغلب اشعار عاشورایی در ادبیات عرب در فضای رعب‌آور و خفقان عصر اموی و عباسی سروده شده و سراینده‌گان آن با بیم جان در رثای امام حسین (علیه السلام) شعر سروده‌اند. این مقاله بر آن است تا به سوالهای زیر پاسخ دهد:

۱- شاعران مسلمان عرب از چه زاویه‌ای به عاشورا نگریسته‌اند؟ ۲- عناصر تشکیل دهنده رثا در نزد آنان بر چه محورهایی متمرکز شده است؟ ۳- آیا اشعار عاشورایی مختص شاعران شیعی است؟

واژگان کلیدی: مؤلفه‌های عاشورا، امام حسین (علیه السلام)، کربلا، شاعران عرب.

نماد رنگ در اشعار مقاومت و پایداری نصر الله مردانی

یحیی معروف*

چکیده:

بدون شک انقلاب اسلامی مهم‌ترین پدیده در جهان معاصر است. یکی از بارزترین مصادیق ارزشی که در طول سال‌های پس از پیروزی انقلاب نصیب کشور ما گردید، فرهنگ مقاومت و پایداری بود. اصولاً دعوت به مقاومت و پایداری در شعر فارسی نمود بارزی دارد، که به صورت-های مختلف در شعر شاعران متعهد دیده می‌شود. از این میان نصر الله مردانی گوی سبقت را از دیگر شاعران ربوده است. وی با بهره‌گیری از نماد رنگ جلوه‌های زیبایی از ادب مقاومت را عرضه کرده است. این مقاله بر آن است تا به این سؤال‌ها پاسخ دهد: ۱- نصر الله مردانی با بهره‌گیری از نماد رنگ چه جلوه‌هایی از ادب مقاومت را عرضه کرده است؟ ۲- رنگ‌های مورد استفاده مردانی بیانگر چیست؟ ۳- بیشترین بسامد رنگ در اشعار مردانی چه رنگی است؟

واژگان کلیدی: نصر الله مردانی، رنگ، مقاومت و پایداری

بررسی ادبیات وصیت‌نامه‌ی شهید محمدابراهیم همّت

یحیی معروف*

سمیه بختیاری**

چکیده:

نوشتن وصیت‌نامه، به‌عنوان یک سنت دیرینه جهانی، در دین اسلام نیز مورد توجه قرار گرفته است؛ زیرا جنبه ارشادی و گاه حقوقی آن از اهمیت زیادی برخوردار است. رهبر فرزانه انقلاب، بارها در سخنان ارزشمندشان به این نکته اشاره داشته‌اند که «وصیت‌نامه شهدا را بخوانید...» و این توصیه در کلام گهربار حضرت امام خمینی(ره) نیز دیده می‌شود، به راستی چه رازی در این نوشته‌ها نهفته شده است؟ در این مقاله، تلاش شده است که به بررسی وصیت‌نامه سردار بی‌سر، فاتح خیبر، شهید محمدابراهیم همّت پرداخته شود و ادبیات ساده و درعین حال زیبا و پرمعنای آن شهید فرزانه، از جنبه‌های گوناگون مورد بررسی قرار گیرد.

واژگان کلیدی: شهید همّت، وصیت‌نامه، امام خمینی(ره)، شهادت

* دانشیار زبان و ادبیات عرب دانشگاه رازی y.marof@yahoo.com

** مدرس دانشگاه پیام نور

نماد پردازی در شعر پایداری دفاع مقدس

دکتر یحیی معروف*

عاطی عیبات**

چکیده

یکی از ابزارهای زیبایی شناسی سخن که شاعر آن را به خدمت می‌گیرد، تا ساخت ها و برداشت های خود را از طریق آن بهتر بیان کند، نماد است. نمادها از مهمترین ابزارهای اساسی تقویت و تعمق فکر در ادبیات محسوب می‌شوند و به دلیل جایگاه والایشان، کم و کیف استفاده شاعران از این عنصر، نقش ارزنده‌ای در تعیین ارزش ادبی هر دوره دارد. نمادگرایی در شعر پایداری دفاع مقدس برخاسته از فضای جبهه بوده است. شاعران این دوره با توجه به معنویت و عرفان حاکم بر جبهه ها و میدانهای جنگ به وصف رشادتهای و جانفشانی‌های رزمندگان پرداخته‌اند و در این راستا از مناسب‌ترین زبان «نماد» برای بیان مضامین عرفانی و حماسی، بهره جستند. آنان با استفاده از فناوری سمبل ها، عواطف، برداشت ها، نگرششان را به تصویر کشیده‌اند، زیرا اندیشه‌ها و آرمانهای انسانی، بیشتر در قالب نماد و اسطوره متجلی می‌شود. این مقاله به بررسی اهمیت نماد و انواع آن در شعر دفاع مقدس و میزان تأثیر آن بر روحیه مردم برای حضور در جبهه‌ها و تشویق رزمندگان برای پایداری و دفاع از میهن پرداخته است.

واژگان کلیدی: نماد پردازی، شعر پایداری دفاع مقدس

* دانشیار زبان و ادبیات عرب دانشگاه رازی y.marof@yahoo.com

** دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عرب دانشگاه رازی y.marof@yahoo.com

بررسی علمی - پژوهشی فرهنگ ایثار در نظریات و مکاتب عرفانی جهان

جواد معصومی*

چکیده:

هر فرهنگی بر خاسته از جهان بینی خاصی است که الگوها و تشخیص ها و معیارها و میناها و برداشتها و ادراکهایش در رابطه با آن جهان بینی تعلیل و جمع بندی می شود. یعنی همه اینها بر اساس هویت و خواستگاه و هدف کلی آن جهان بینی خواهد بود. بنابراین فرهنگ، زبان، معیارها و میناها و نموده ها و در مجموع بیانگر هویت جهان بینی است. مکاتب و ادیان و ملل گوناگون، هر یک به شکلی خود را با شهادت مربوط و تحت تأثیر جذبه آن واقع اند. و بر حالت یا مقام یا خصوصیتی، واژه شهود و شاهد و شهادت را اطلاق کرده اند سالکان در سیر و سلوک به حق تعالی و عارفان در راز و نیاز به محبوب و متصوفه در حضور و غیب به آگاهی قلب و متکلمین به اصل مقابل فرع و محدثان به تطابق دو روایت در لفظ و معنا و منجمان به خط اسطرلاب و رمالان به زاویه طلوع و ادیبان به ثریا و هم نیکوریان و... شهید و شاهد اطلاق کرده اند. و در اسلام و لسان قرآن و زبان اهل بیت معصومین، شهادت گزینش مرگ سرخ متکی بر شناخت و آگاهی بر مبنای آزادی و اختیار در مبارزه علیه موانع تکامل و خطوط انحرافی و طاغوتی است که مجاهد با همه منطق و شعور و بیداری و بینائی و حضور خود انتخاب می کند. در این مقاله علمی - پژوهشی که به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده سعی شده است فرهنگ ایثار و شهادت را در مکاتب دینی و غیر دینی مورد پژوهش قرار داده و همچنین در بحث دیدگاههای فلسفی و اخلاقی نظریه های متفاوت را مورد کندوکاو قرار دهیم.

واژگان کلیدی: شهادت، مکاتب، فرهنگ، توصیفی - تحلیلی، ایثار، جهان بینی

مقایسه‌ای میان مکانیزم‌های استعاری زبان عربی در تبیین مفهوم مرگ و شهادت

دکتر حسن مقیاسی *

دکتر مهدی مقدسی نیا**

چکیده:

مقاله پیش رو در صدد است تا مکانیزم‌های استعاری زبان عربی را در تبیین دو مفهوم انتزاعی مرگ و شهادت مورد بررسی قرار دهد. از آنجایی که نظام ادراکی انسان اساساً سرشتی استعاری دارد و استعاره‌های شناختی به شکل ناخودآگاه و غیر اختیاری در زندگی روزمره انسان فراوان به کار می‌رود، نگارندگان بر آن هستند تا با بررسی استعاره‌های مرگ و شهادت در متون عربی، مکانیزم‌های استعاری این زبان در برخورد با این دو پدیده را مورد کنکاش قرار دهند و تفاوت موجود میان آنها را به دست آورند. در زبان عربی به ویژه قرآن کریم در توصیف شهادت از مکانیزم استعاری "معامله" و "راه" و دیگر موارد استفاده شده است که حکایت از انتخابی ارادی و آگاهانه دارد و حال آنکه عبارت‌های به کار رفته در مورد مرگ مانند «مرگ شما را در می‌یابد»، «مرگی که از آن گریزان هستید» و مواردی از این دست حکایت از غیر ارادی بودن و غیر آگاهانه بودن این پدیده دارد. در نتیجه دو عنصر اراده و آگاهی، تصویرهای متفاوتی از این دو پدیده در متون عربی را به وجود می‌آورند.

واژگان کلیدی: استعاره‌های شناختی، شهادت، مرگ، زبان عربی

* استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه قم h.meghyasi@yahoo.com

** استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه قم mammahdi@yahoo.com

مفهوم عارفانه ایثار

دکتر محمدرضا موحدی*

چکیده:

از حق خود گذشتن و دیگری را بر خود مقدم داشتن، از اساسی‌ترین آموزه‌های تصوف اسلامی است که خود بر گرفته از آیات کریمه قرآن و تأیید یافته با روایات نبوی و اهل بیت گرامی آن حضرت بوده است. عارفان مسلمان با بهره‌گیری از تعبیر قرآنی "و یوثرن علی انفسهم..." و تفصیل و تاویل‌هایی که در این باب به خرج داده اند، معانی عمیق‌تری نسبت به آنچه در فرهنگ عمومی جامعه اسلامی از این اصطلاح وجود داشته، ارائه داده‌اند که برخی از آن معانی را می‌توان در اقوال و احوال بزرگان این نحله فکری بازجست. در این مقاله با واکاوی آنچه در باب ایثار در کتب معتبر تصوف همچون: کشف المحجوب، احیاء العلوم، رسائل خواجه عبدالله، اسرار التوحید، کشف الاسرار، تذکره الاولیاء و... نقل شده است، سعی شده تا خواننده با مفاهیم عارفانه ایثار آشنا گشته و به این نتیجه برسد که آنچه در روزگاران ما و در عرصه نبرد با دشمنان، جلوه ای از ایثار شمرده می‌شود، بازتابی از اندیشه‌ای عمیق و دیر پا در فرهنگ ایران اسلامی بوده است، اندیشه ای که همچنان این توان را دارد تا ایثارگرانی بی‌برورد که نه تنها از خواسته خود، بلکه از جان خود در راه رضایت دوست درگذرند.

واژگان کلیدی: عرفان اسلامی، متون عرفانی، ایثار، تفسیر عارفان، ایثار عارفانه

راهکارهای ارتقای سطح فرهنگ جهاد و شهادت

سمیه السادات موسوی*

چکیده:

از ویژگی‌های اخلاقی بایسته یک مسلمان، داشتن روحیه شهادت‌طلبی و جهادگری است؛ بدین معنا که فرد باید مبنای تفکر، احساس و عمل خود را به حدی استحکام بخشد که از مرگ نهراسد و با تمام توان در راه خدا بجنگد و طالب شهادت باشد. از آنجا که برخورداری از روحیه جهادگری و شهادت‌طلبی بر پایه یک سری اصول فکری، عاطفی و عملی استوار است، برای رسیدن به آن نیاز به راهکارهایی است که در یک تقسیم‌بندی کلی در سه بخش شناختی، عاطفی و رفتاری گنجانده می‌شوند. مراد از راهکارهای شناختی، روش‌هایی است که مربوط به حوزه تفکر و اندیشه فرد می‌باشد. راهکارهای عاطفی نیز مربوط به مسائلی است که احساس و انگیزه را شامل می‌گردد. و اما در شیوه‌های رفتاری، طرز عملکرد و نحوه ی رفتار یک فرد که باعث ایجاد اشتیاق به جهاد و شهادت می‌شود، مورد بررسی قرار می‌گیرد. هدف از شناخت این راهکارها، هموار کردن راه دستیابی به فرهنگ جهاد و شهادت در یک جامعه اسلامی است. بدین منظور از روش کتابخانه‌ای و تحلیل نظری داده‌ها استفاده گردید.

آنچه پس از بررسی‌ها به دست آمد نشان می‌دهد که راهکارهای شناختی، با توجه به عمق و وسعت تأثیرگذاری، و نیز ابعاد مختلفی که دارند می‌بایست در اولویت قرار گیرند و برای ارتقاء سطح فرهنگ ایثارگری و شهادت‌طلبی، اولین گام با اصلاح اندیشه و طرز تفکر افراد، همزمان با تقویت ایمان و آگاهی آنان برداشته شود.

واژگان کلیدی: فرهنگ، جهاد، شهادت، شناختی، عاطفی، رفتاری.

مفهوم شهادت از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه

آمنه موسوی شجری*

چکیده:

بی شک واژه «شهید» و «شهادت» از جمله واژه های مقدس اسلام است که نقش بسیار حساسی در تاریخ اسلام دارد. شهادت در واقع اتصال به مقام ربوبی و لقاء الهی و نهایت کمال انسان است، و مرگ سعادت آمیزی است که آغاز زندگی سعادت‌مندی را نوید می دهد. یکی از پر شکوه ترین فرازهای زندگی امام علی (ع) که بسیار حساس ، و سخت آموزنده ، و بی نهایت زیباست، عشق و علاقه شدیدی است که حضرت علی (ع) در مراحل مختلف زندگی از خود نسبت به « شهادت » نشان می دهند.

از این رو در این نوشتار سعی بر آن داریم که به روش توصیفی _ تحلیلی ابتدا با معنا و مفهوم شهید و شهادت آشنا شده ، سپس به بررسی واژه مقدس «شهادت» در کلام بلیغ شهید محراب، حضرت علی (ع)، بپردازیم.

واژگان کلیدی: شهید، شهادت، کلام حضرت علی(ع)

هنر «ایثار» در «هنر زبان»

دکتر محمود مهرآوران*

چکیده:

زندگی سعادت‌مندانه ، مفهومی است که آرزوی انسان است . در این زندگی ، انسان خود را موجودی شریف و کریم می بیند و به سوی هدفی والا که همان قرب الهی باشد می کوشد . در مسیر رسیدن به قرب الهی ، فداکاری ، گذشت ، ایثار و شهادت از کارهایی است که گروهی از انسان ها آن را با جان و دل می پذیرند . فرهنگ ایثار و شهادت، فرهنگی انسان ساز برای ساختن جامعه ای الهی است . جامعه ای که در آن انسان خود را خلیفه الهی می بیند و دوست دارد دیگران نیز چنین باشند . با پیروزی انقلاب اسلامی مفاهیم ارزشمندی چون جهاد ، شهادت ، ایثار و فداکاری دوباره جان گرفت و در عمل نیز مردم ایران بویژه در هشت سال جنگ ، همه گونه فداکاری کردند . این ایثار و فداکاری ، چنان برای مردم پذیرفتنی شده بود که به یک فرهنگ تبدیل گردید. پاسداشت این فرهنگ امروز وظیفه ای مهم است .

این مقاله درباره هنر ایثار و بارزترین نمود آن یعنی شهادت و نیز چگونگی بازتاب این فرهنگ در زبان هنری شعر است و در دو بخش تنظیم گردیده است . بخش اول آن به مفهوم ایثار و شهادت و ارزش و مصداق های آن می پردازد و در بخش دوم بازتاب هنر ایثار و شهادت در زبان شعر نشان داده می شود . البته اشعار برگزیده از میان سروده های سالهای پس از انقلاب و زمان جنگ و چند سال پس از جنگ است ؛ در نتیجه خواهیم دید که بخش عمده ای از ادبیات انقلاب اسلامی، به تمجید و تکریم شهیدان و ایثارگران پرداخته و با تعبیرات و واژه های گوناگون آن را نشان داده است .

واژگان کلیدی : ایثار و شهادت ، شهیدان ، ایثارگران ، انقلاب اسلامی ، دفاع مقدس ، ادبیات

بررسی عوامل محیطی مدارس در حفظ، نشر و انتقال فرهنگ شهادت و ایثار در

دانش آموزان

مهدی میرزایی*

چکیده :

هدف از این مقاله بررسی و شناخت عوامل محیطی و جانبی مدارس به عنوان بزرگترین و دومین نهاد و محیط تربیتی، اجتماعی، فرهنگی، عقیدتی و ارزشی تاثیرگذار بر دانش آموزان بعد از خانواده ها در انتقال و نهادینه نمودن فرهنگ شهادت و ایثار است. امروزه با توجه به گسترش حجم تهاجم تبلیغات منفی (جنگ نرم) دنیای غرب و استکبار جهانی علیه فرهنگ و ارزش های ملی - دینی جوامع اسلامی و از سوی دیگر گسترش موج بیداری، شهادت، ایثار و مقاومت اسلامی در بسیاری از کشورهای اسلامی منطقه علیه حاکمان مستبد و وابسته به غرب و دنیای استکبار، ضرورت و اهمیت حفظ و نشر فرهنگ شهادت و ایثار به عنوان یک فرهنگ غنی و ارزشمند اسلامی بویژه مذهب شیعه در مقابله با فرهنگ مادی و دنیایی غرب و نقش محیط مدارس در نهادینه کردن و انتقال صحیح این فرهنگ به دانش آموزان مشخص تر و حساس تر شده است. در ادامه بحث به اهمیت و شناخت عوامل محیط مدارس در بسترسازی برای پذیرش فرهنگ شهادت و ایثار در دانش آموزان و راهکارهایی در این زمینه اشاره می شود.

واژگان کلیدی: شهادت، ایثار، مدارس، دانش آموزان

شهادت از منظر قرآن کریم

دکتر مهدی ناصری*

چکیده:

شهادت به عنوان کشته شدن در راه خدا از موضوعات حائز اهمیت است که در هیچ دین و مکتبی به اندازه ی دین اسلام مورد تاکید و توجه قرار نگرفته است. خداوند در ضمن آیات فراوانی از قرآن کریم به موضوع شهید و شهادت پرداخته و به تفصیل در این خصوص سخن گفته است. از این رو این پژوهش با عنوان شهادت از منظر قرآن کریم، بر آن است تا این موضوع را در ابعاد گوناگون، از جمله جایگاه شهادت و شهید و گستره ی آن در قرآن، مورد بررسی قرار دهد.

واژگان کلیدی: قرآن، شهادت، شهید

تأملی در کربلا و شعر عاشورایی

دکتر مهدی ناصری*

ظاهر زینی وندیان**

چکیده:

با تأمل در قیام امام حسین (ع) و واقعه کربلا در روز عاشورا، به خوبی در می‌یابیم که واژه‌های پرمفهوم کربلا، عاشورا، محرم و ... همه و همه با حسین (ع) و فلسفه‌ی قیامش پیوندی محکم دارد، از این رو جایگاه «شعر عاشورا» در میان شعر شیعی، بسان نگینی درخشان، در حلقه ادبیات کربلا و ادبیات مکتب حسینی می‌درخشد. و بدون اغراق می‌توان عنوان کرد که ورود حماسه کربلا و عناصر شعر عاشورا به حیطه شعر و ادبیات، یکی از عوامل ماندگاری این نهضت عظیم در واقعه کربلا می‌باشد؛ چرا که قالب شعری، سبک و شیوه‌ی اثرگذار و نافذ بودن شعر مرثیه در دل‌ها و عاطفه‌ها از یک سوی، و رویداد حزن‌انگیز و غمبار عاشورا از سوی دیگر، پیوندی ناگسستنی با دل انسان ایجاد کرده است و احساس‌های شاعران و شیفتگان را، به آن رخداد خونین و حماسی پیوند زده تا آنجایی که شاعران شیعه و مسلمان از آن رخداد خونین و افرادش در مضامین شعری عاشورا، بسیار الهام گرفته و می‌گیرند. بر اساس آنچه گفته شد، این مقاله بر آن است تا نگاهی -هر چند گذرا- بر واقعه کربلا و ادبیات شعری برخاسته از آن بیندازد.

واژگان کلیدی: امام حسین (ع). کربلا. عاشورا. شعر حسینی

* استاد یار دانشگاه قم mahdinaseriv@yahoo.com

** کارشناس ارشد زبان و ادبیات عربی

بررسی مفهوم شهید و شهادت در شعر فارسی

دکتر علیرضا نبی لو*

چکیده:

در مقاله حاضر مفهوم شهید و شهادت در شعر فارسی بررسی شده است و ضمن مطالعه دواوین شاعران قدیم و آثار شاعران معاصر، این موضوع در طول شعر فارسی واکاوی شده و با آوردن نمونه هایی از شاعران سنتی و جدید به ترسیم مضمون سازی آنان از شهید و شهادت پرداخته شده است. در طول شعر فارسی این مفهوم با فراز و فرودهایی مواجه بوده، شاعران قدیم به موضوع کربلا و شهادت امام حسین (ع) پرداخته اند و با رواج شعر عرفانی به شهیدان راه عشق و حقیقت نیز توجه داشته اند. در دوره صفویه شعر عاشورایی و مفهوم شهادت با رنگ و بوی فراگیرتری همراه شده و در دوره مشروطه شهیدان راه آزادی و اعتقاد ضد ظلم و ستم بیشتر در کانون توجه شاعران قرار گرفته است.

در دوره معاصر و خصوصا شعر انقلاب و دفاع مقدس این موضوع از رونق و گستره بیشتری برخوردار شد و در مرکز اندیشه شاعران قرار گرفت. شاعرانی مانند کسایی، ناصر خسرو، قوامی، عطار و ... از قدما و شاعرانی نظیر امین پور، محمودی، سپیده کاشانی، قزوه و ... از معاصرین به شهید و شهادت توجه بیشتری کرده اند.

واژگان کلیدی: شهید، شهادت، شعر فارسی، شاعران ایران.

ایثار در قرآن کریم

سید حسین نقوی*

چکیده:

ایثار، فداکاری و از خود گذشتگی از اصول اولیه‌ای است که انبیای الهی، صالحان، شهداء، علماء و صدیقین، بدون بهره‌مندی از آن هرگز موفق به انجام وظیفه خویش نمی‌شدند. پیامبران با ایستادگی و مقاومت در برابر سنت‌های غلط و مناسبات نادرست اجتماعی و بذل ایثار و از خودگذشتگی در این راه به اصلاح جامعه پرداخته و بدون به دل راه دادن هرگونه ترس و واهمه - ای از سختی‌ها و مشکلات فراروی، رسالت‌های سنگین الهی خود را به انجام رسانیدند. در نوشتار حاضر به اموری چون: معانی لغوی و اصطلاحی ایثار، ایثار در قرآن کریم پرداخته خواهد شد. همچنین آثار ایثار، اهداف ایثار، نمونه‌هایی از ایثار، اجر و پاداش ایثار و سختی و موانع ایثار از منظر قرآن کریم بررسی خواهد شد.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، ایثار، آثار، موانع، پاداش

جهاد زن از منظر فقه امامیه با ذکر شواهد تاریخی

فاطمه نوری دهنوی*

چکیده:

"کتاب الجهاد" یکی از ابواب مهمی در کتب فقهی فقهاست. تقسیم اکثر فقها برای جهاد به دو قسم است، جهاد ابتدایی و جهاد دفاعی؛ از تاریخ تشکیل اسلام، بیشترین جهادی که توسط مسلمانان صورت پذیرفته است جهاد دفاعی بوده است و جهاد ابتدایی با شرایط خاص خود، بسیار محدود اتفاق افتاده است. وجوب جهاد ابتدایی برای بانوان ثابت نشده است ولی حضور و شرکت در جهاد دفاعی بر همگان واجب است. وجوب جهاد ابتدایی در حد کفایت است اما نوع وجوب جهاد دفاعی از واجبات عینی است. تاریخ، مزین به مدال‌های افتخار بانوانی است که با تشویق و تحریض همسران و فرزندان خود برای دفاع از تمامیت سرزمین اسلامی خویش بر گردن آنها انداختند. و حتی بالاتر از آن سرگذشت پیشینیان گواه وجود شیر زنانی است که با سینه‌های ستبر خود در برابر هجوم دشمن از نفوذ آنها جلوگیری کردند. این پژوهش در پی آن است که ابتدا مفهوم و شرایط و احکام کلی جهاد را بیان کند و بعد از آن به چگونگی و نوع فعالیت و حضور زنان در عرصه‌ی کارزار نگاهی تفصیلی نماید؛ و همچنین از چند شاهد تاریخی از حضور زنان در میادین جهاد سخن به میان آمده است. در پایان نیز چند راهکار برای استفاده‌ی بیشتر از وجود بانوان در جامعه پیشنهاد شده است.

واژگان کلیدی: جهاد زن، جهاد ابتدایی، جهاد دفاعی، زنان جهادگر تاریخ

نقش آموزش و پرورش در حل معضل بحران هویت در عصر جهانی شدن

با تاکید بر پرورش فرهنگ ایثار و شهادت

رضا هویدا *

و دیگران **

چکیده:

فرایند جهانی شدن از طریق یک شبکه‌ی جهان‌گستر و یک حوزه‌ی عمومی مجازی ناشی از آن، فضاها و امکان‌های جدیدی برای نقد تعریف رسمی از هویت ملی و باز تعریف آن فراهم می‌آورد و قرار گرفتن در این مسیر در صورت عدم تناسب با فرهنگ خودی و ملی، به آن صدمه زده و گاه فرایند هویت‌یابی را مختل می‌سازد. هویت هر ملتی بی‌شک ریشه در اجتماع، فرهنگ و تاریخ آن ملت دارد، اما هرگز در حد گذشته محدود نمی‌شود و می‌تواند از خصایص کنونی اجتماعی و فرهنگی جامعه نشأت گیرد که کاملاً تازگی داشته باشند. ارزش‌های اخلاقی در فطرت آدمی ریشه دارند که یکی از مهمترین این ارزش‌ها، فرهنگ ایثار و شهادت است و این عامل مهم و اساسی بیدارکننده‌ی فطرت نهفته و خواب‌آلوده آدمیان و هدایتگر آن در مسیری صحیح و هدف ارزشمند است.

نظام آموزش و پرورش می‌تواند این ارزش‌ها را در دانش آموزان نهادینه سازد که فرهنگ ایثار و شهادت یکی از این ارزش‌هاست. ایثار و شهادت، به فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی جامعه جهت داده که در پرتو آن هویت ملی تقویت خواهد شد. این مقاله درصدد است با روش تحلیلی - توصیفی و با استفاده از منابع دست اول اینترنتی و کتابخانه‌ای نقشی را که آموزش و پرورش در حل معضل بحران هویت عصر جهانی شدن با تاکید بر فرهنگ ایثار و شهادت می‌تواند ایفا کند را بررسی کند.

واژگان کلیدی: فرهنگ ایثار و شهادت، هویت ملی، جهانی شدن، آموزش و پرورش

*عضو هیأت علمی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان

**محبوبه جمشیدی کوهساری: کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه اصفهان mj_koohsar@yahoo.com و محسن جمشیدی کوهساری: طلبه درس خارج حوزه علمیه قم و دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه الیهات دانشگاه

تهران mjk1365@yahoo.com

جایگاه امام خمینی(ره) در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت با تمسک به قیام حسینی

(در آینه ی شعر فارسی)

دکتر محمد رضا یوسفی*

رقیه ابراهیمی شهرآباد**

چکیده:

شاعران دفاع مقدس در ساخت صور خیال شعری خود، به ابعاد مختلف شخصیت امام خمینی(ره) پرداخته اند. یکی از عناصر اصلی مضمون ساز در شعر مقاومت جلوه های حسین گونه ی رهبر انقلاب است. نهضت امام خمینی(ره) از منظر آنان تکرار حماسه سرخ حسینی است که با حربه ی بسیار کار ساز و مؤثر ایثار و شهادت و به تعبیر دیگر پیروزی خون بر شمشیر به ثمر می نشیند. از دیدگاه شاعران در جبهه های نبرد حق علیه باطل، حسین زمان با یارانش در برابر یزید و مزدورانش صف کشیده اند. نهضت امام خمینی(ره) با پیروی از نهضت عاشورا و تمسک به یاران امام حسین(ع) توانست به پیروزی نائل شود و پرچم دار قیام آن امام همام باشد. رهبری امام(ره) در پرتو ولایت حسینی بود و این امر مهم از دید شاعران دور نمانده است. شاعران با اشاره به خصوصیت و ویژگی های نهضت عاشورا و رگه های قیام حسینی در نهضت خمینی(ره) قیام او را انعکاسی از قیام عاشورا می دانند و تداوم نهضت را فقط در پرتو پیروی و ادامه دادن مبانی و اصول عاشورایی و حسینی بر می شمارند. بدیهی است پیوند مقدس این نهضت با حماسه ی کربلا، ماندگاری آن و نهادینه شدن فرهنگ ایثار و شهادت را در جامعه در پی خواهد داشت. در این مقاله بر آنیم تا با بررسی شعر شاعران جایگاه امام خمینی(ره) را در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در راستای قیام عاشورا در سه محور بررسی نماییم. الف: تجلی روح حسینی در رهبری امام خمینی(ره). ب: انعکاس قیام عاشورا در نهضت. ج: تداوم نهضت خمینی(ره) در پرتو نهضت حسینی.

کلید واژگان: امام حسین(ع)، امام خمینی(ره)، ایثار، شهادت، نهضت عاشورا.

myousefi۴۶@yahoo.com

* استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه قم

** کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، عضو گروه علمی - تربیتی مؤسسه آموزش عالی شهید بنه الهدی، استاد زبان و

ادبیات فارسی جامعة المصطفی العالمیه.